

SLUŽBENI GLASNIK

OPĆINE LJUBUŠKI

Godina LI – Broj 4

Utorak 29. svibnja 2018.
Ljubuški

Izlazi prema potrebi
Cijena

049

Članak 2.

Na temelju članka 120. Statuta općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 4/06,2/08,4/09 i 4/12) i članka 72. Odluke o provođenju prostornog plana općine Ljubuški, Općinsko vijeće Ljubuški, na XVIII. sjednici održanoj 29.05.2018. godine, d o n o s i

Pod postavljanjem podrazumijeva se određivanje lokacije, izvođenje radova na montaži kao i radova koji su neophodni za izradu podloge i priključenje privremenih objekata na komunalne objekte i instalacije.

ODLUKU

o postavljanju privremenih objekata na kupalištima rijeke Tihaljina-Mlade - Trebižat i ostalim vodotocima na području općine Ljubuški

Članak 3.

Privremeni objekti se mogu postavljati pod uvjetom da ne narušavaju postojeće komunalne funkcije, ne ugrožavaju postojeće pješačke i kolske komunikacije odnosno da osiguravaju prolaz za pješake širine najmanje 1,5 m, ne davastiraju prostor, ne ugrožavaju postojeće zelene površine i ne ugrožavaju životnu sredinu (prekomjerna buka, štetna isparenja, zagađenje, stvaranje opasnog otpada i slično...)

I OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Ovom Odlukom određuju se vrste privremenih objekata, propisuju se uvjeti za njihovo postavljanje i uklanjanje, na zemljištu u državnoj i u privatnoj svojini, na kupalištima uz rijeku Tihaljina-Mlade - Trebiža koja su Prostornim planom općine Ljubuški 2015.-2025. predviđena na sljedećim lokalitetima: od izvora prema ušću smještena su kupališta: Nenač, Vir i Sita – kupališta na području Klobuka, zatim dalje niz rijeku nalaze se Koćuša, Mladi, Parilo (Otok), Krčavine (Hadžimujin most), Otunj (Grabovnik, Grab i Vašarovići), Pržunada (Crvengrmski most), Tegaševac – Brzaci – Sastavci (ušće rijeke Vrioštice u Trebižat). Nešto dalje se nalazi kupalište Perala – Cerovci, potom Baščina na Hardomilju, Čeveljuša, Žabar, Vitaljina – Široka, Kravica, Božjak, Bililo i ostalim vodotocima općine Ljubuški, do privođenja zemljišta trajnoj namjeni.

II VRSTE PRIVREMENIH OBJEKATA MONTAŽNOG KARAKTERA

Članak 4

Privremeni objekti u smislu ove odluke su :

Tip 1 – kiosk, štand, prodajni pult, aparat, rashladna izložbena vitrina, pokretni objekt, tenda)

Tip 2 – reklamni i oglasni panoi

Tip 3 - terase ugostiteljskih objekata

Tip 4 – parkiralište, kamp, sportski objekt, zabavni park-akva park i šator

Tip 5 – stanice za mjerenje kvalitete zraka, vode i sl.

Članak 5

(1) Kiosk je tipski objekt izrađen od lakih kvalitetnih materijala koji se postavlja montažom na gotovu podlogu (beton, kamene ploče, asfalt i sl). Na kiosku se može

vršiti prodaja slijedećih vrsta robe: tisak, knjige, druge publikacije, domaća radinost i sl.

(2) Štand je tipski objekt izrađen od lakih kvalitetnih materijala koji se postavlja montažom na gotovu podlogu (beton, kamene ploče, asfalt i sl) Štand ima natkrivenu prodajnu ploču ispred koje je zatvoreni prostor sa vratima za odlaganje robe.

(3) Na štandu se može vršiti prodaja slijedećih vrsta robe: tisak, knjige, druge publikacije, domaća radinost i sl.

(4) Prodajni pult je tipski objekt izrađen od lakih kvalitetnih materijala. Na prodajnom pultu se može vršiti prodaja slijedećih vrsta robe: tisak, knjige, druge publikacije, domaća radinost i sl.

(5) Aparati za kokice, kukuruz, kesten, krofne, palačinke, šećernu pjenu, sladoled i sl. su tipski mobilni objekti koji se postavljaju na postojeću gotovu podlogu ispred uslužnog objekta.

(6) Rashladna izložbena vitrina je tipski mobilni objekt koji se postavlja na postojeću gotovu podlogu ispred uslužnog objekta.

(7) Tenda je mobilni privremeni objekt koji se može postaviti iznad ulaza u poslovni prostor .

Članak 6.

Reklamni panoi smatraju se:

- samostojeći reklamni panoi
- reklamni panoi koji se postavljaju na fasadama i krovovima zgrada

Članak 7.

(1) Terasa je prostor ispred ugostiteljskog objekta sa pripadajućim mobilijarom (stolice, stolovi, suncobrani). Terasa se organizira na postojeću gotovu podlogu, a u slučaju da postojeća podloga nije odgovarajuća , može se postaviti montažno demontažna podloga).

(2) Terasa se ne može zatvarati ali se može ograditi žardinjerama ili lako prenosivim stubićima, ukrasnim lancima ili konopima.

Članak 8.

(1) Parkiralište je uređeno zemljište koje se koristi za parkiranje vozila.

(2) Kamp je zemljište određeno za boravak lica pod šatorom, u kamp kućici, kamp prikolici ili drugoj odgovarajućoj opremi za boravak osoba na otvorenom.

(3) Sportski objekt je objekt otvorenog tipa koji se postavlja na zemljištu za sportsko rekreativne aktivnosti (nogomet, rukomet, odbojka, tenis, boćalište i sl).

(4) Zabavni park/akva park je skup konstruktivnih elemenata , uređaja, aparata i druge opreme koji se montiraju na gotovu ili montažno demontažnu podlogu.

(5) Šator je objekt sa odgovarajućim sadržajima izrađen od montažno demontažnih elemenata sa bočnim stranama i krovnim pokrivačem od impregniranog ili plastificiranog platna ili drugog sličnog materijala koji predstavlja samostalni objekt zatvorenog tipa, a služi za proslave povodom vjenčanja, raznih obljetnica i sl.

Članak 9.

Mjerna stanica je privremeni objekt otvorenog tipa od općeg interesa koji služi za mjerenje kvalitete zraka, vode i sl., postavlja se na javnoj površini.

III PLAN PRIVREMENIH OBJEKATA

Članak 10.

(1) Privremeni objekti iz članka 4. ove Odluke postavljaju se na lokacijama koje su predviđene Planom privremenih objekata (u daljnjem tekstu: Plan).

(2) Plan se odnosi za područje na plažama i kupalištima uz rijeku Tihaljina-Mlade-Trebižat i ostale vodotokove općine Ljubuški.

(3) Plan sadrži tekstualni i grafički dio.

(4) Tekstualni dio Plana sadrži opće odredbe i urbanističko-tehničke uvjete postavljanja privremenih objekata u pogledu vrste, tipa, površine i izgleda privremenih objekata, mogućnost priključka na infrastrukturu kao i rok na koji se odobravaju.

(5) Grafički dio plana sadrži lokacije za postavljanje privremenih objekata.

IV UVJETI I POSTUPAK ZA POSTAVLJANJE I UKLANJANJE PRIVREMENIH OBJEKATA MONTAŽNOG KARAKTERA

Članak 11.

(1) Privremeni objekti se postavljaju na temelju suglasnosti o urbanističko tehničkim uvjetima.

(2) Suglasnost izdaje Služba za prostorno uređenje, imovinsko-pravne i katastarske poslove općine Ljubuški.

(3) Suglasnost o urbanističko tehničkim uvjetima sadrži podatke o korisniku, lokaciji, površini koja se zauzima, vrsti i namjeni objekta, površini objekta, obvezi korisnika u pogledu uređenja prostora i priključenja na komunalnu infrastrukturu.

Članak 12.

(1) Suglasnost o urbanističko tehničkim uvjetima se izdaje na temelju:

- a) dokaza o vlasništvu, posjedu, zakupu,
- b) idejnog rješenja za privremene objekte
- c) suglasnosti utvrđene posebnim propisima u ovisnosti od vrste i namjene objekta;

(2) Nadležna služba može po potrebi tražiti pribavljanje i drugih dokaza u ovisnosti od vrste i namjene privremenog objekta.

Članak 13.

(1) Ugovor o zakupu zaključuje se na određeno vrijeme sukladno Planu postavljanja privremenih objekata.

(2) Korisnik zemljišta ne može vršiti promjenu namjene privremenog objekta bez odobrenja nadležne službe za uređenje prostora.

Članak 14.

(1) Vlasnik odnosno korisnik privremenog objekta je dužan ukloniti privremeni objekt u roku od 7(sedam) dana od dana isteka roka važenja ugovora, od dana dostavljanja obavijesti o privođenju zemljišta planiranoj namjeni utvrđenoj planskom dokumentacijom, bez prava na naknadu vrijednosti objekta.

(2) Ako vlasnik odnosno korisnik objekta ne postupi u skladu sa stavkom 1 ovog članka, uklanjanje privremenog objekta

će se izvršiti prinudnim putem o trošku vlasnika odnosno korisnika .

Nadležna inspekcija i izvršna služba prilikom prinudnog izvršenja uklanjanja privremenog objekta ne snose odgovornost za oštećenje objekta ili predmeta i robe koja se u/na njima nalazi.

Članak 15.

(1) Odobrenje za obavljanje djelatnosti koje izdaje Služba za gospodarstvo i financije ne može se izdati bez prethodno pribavljene suglasnosti o urbanističko tehničkim uvjetima i odluke o ispunjavanju minimalno tehničkih uvjeta.

(2) Minimalno tehničke uvjete utvrđuje komisija koju formira općinski načelnik posebnim rješenjem.

V NADZOR

Članak 16.

Inspeksijski nadzor nad sprovođenjem ove Odluke vrše nadležne inspekcije.

Članak 17.

(1) Vlasnik privremenog objekta dužan je da održava objekt i pripadajući okolni prostor u tehnički, estetski i funkcionalno ispravnom stanju.

(2) Nadležna inspekcija dužna je da naredi vlasniku privremenog objekta da otkloni sve nedostatke na objektu nastalom tijekom njegovog korištenja.

VI KAZNENE ODREDBE

Članak 18.

(1) Novčanom kaznom u visini od 500, 00 KM do 2000, 00 KM kaznit će se za prekršaj pravna osoba ako:

- a) postavi privremeni objekt protivno uvjetima iz odobrenja (članak 12.),
- b) izvrši promjenu namjene privremenog objekta bez odobrenja nadležne službe za urbanizaciju i prostorno uređenje (članak 12. stavak 2),

- c) ne održava objekt i pripadajući okolni prostor u tehnički, estetski i funkcionalno ispravnom stanju (članak 17. stavak 1),
- d) ne otkloni sve nedostatke na objektu nastale tijekom njegovog korištenja (članak 17. stavak 2),
- e) ako onemogućiti nadležnim inspektorima provođenje nadzora.

Članak 19.

(2) Novčanom kaznom u visini od 500, 00 KM do 2000, 00 KM kazniit će se za prekršaj odgovorna osoba u pravnoj osobi kao i fizička osoba ako:

- a) postavi privremeni objekat protivno uvjetima iz suglasnosti o urbanističko -tehničkim uvjetima (članak 12.),
- b) izvrši promjenu namjene privremenog objekta bez odobrenja nadležne službe za urbanizaciju i prostorno uređenje (članak 12. stavak 2),
- c) ne održava objekt i pripadajući okolni prostor u tehnički, estetski i funkcionalno ispravnom stanju (članak 17. stavak 1),
- d) ne otkloni sve nedostatke na objektu nastale tijekom njegovog korištenja (članak 17. stavak 2),
- e) ako onemogućiti nadležnim inspektorima provođenje nadzora.

VII PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 20.

Stupanjem na snagu ove Odluke objekti koji se nalaze unutar zone kupališta iz članka 1. ove Odluke, a koji se ne mogu uskladiti sa uvjetima postavljanja propisanim odredbama ove Odluke ostaju na lokacijama do provođenja plana namjeni, odnosno izrade urbanističkog odnosno detaljnog plana koja će sadržavati detaljniju razradu.

Članak 21.

Ova Odluka stupa na snagu danom objave u Službenom glasniku općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1272/18

Ljubuški, 29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK
Tihomir Kvesić, v.r.

050

Na temelju članka 35. Statuta općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 4/06,2/08,4/09 i 4/12) i članka 11. Odluke o postavljanju privremenih objekata na kupalištima rijeke Trebižat općine Ljubuški, Općinsko vijeće Ljubuški, na XVIII. sjednici održanoj 29.5.2018.godine: d o n o s i

PLAN

objekata privremenog karaktera u zoni kupališta rijeke Trebižat Općine Ljubuški

SADRŽAJ

I. UVOD

II. LOKACIJE NA KOJIMA SE MOGU POSTAVLJATI PRIVREMENI OBJEKTI

III. VRSTE I OBLICI PRIVREMENIH OBJEKATA

IV. PRINCIP TIPIZACIJE I UNIFIKACIJE

V. PRAVILA ZA KONZERVIRANJE PRIVREMENIH OBJEKATA U ZIMSKOM PERIODU

VI. SLIKOVNI PRIKAZ PRIVREMENIH OBJEKATA KOJI NISU STANDARDNI

VII. OPIS POJEDINIHI LOKACIJA NA PREDMETNIM KUPALIŠTIMA(GRAFIČKI

PRILOG)

I. UVOD

Plan privremenih objekata na kupalištem rijeke Trebižat izrađen je u skladu sa Odlukom o postavljanju privremenih objekata na kupalištima rijeke Trebižat na području općine Ljubuški. Plan sadrži tekstualni i grafički dio. Tekstualni dio Plana sadrži opće odredbe i urbanističko-tehničke uvjete postavljanja privremenih objekata u pogledu vrste, tipa, površine i izgleda privremenih objekata, mogućnost priključka na infrastrukturu kao i rok na koji se odobravaju. Grafički dio plana sadrži lokacije za postavljanje privremenih objekata.

II. LOKACIJE NA KOJIMA SE MOGU POSTAVLJATI PRIVREMENI OBJEKTI

Uvidom na licu mjesta utvrđeno je da su trenutno aktivna sljedeća kupališta: Božjak, Kravica, Čeveljuša, Baščine i Koćuša.

III. VRSTE I OBLICI PRIVREMENIH OBJEKATA

1. **Kiosk** predstavlja zatvoreni privremeni objekt koji je napravljen od lakih kvalitetnih materijala, proizveden od ovlaštenog proizvođača, koji se montira na gotovu podlogu (asfalt, beton, kamene ploče, drvo i sl.), koji se može postaviti i ukloniti sa lokacije u cjelini ili u dijelovima. Površina kioska ne može prelaziti 12 m². Kiosk služi za obavljanje poslovne djelatnosti.

- Kiosk svojim izgledom, oblikovanjem i bojom mora biti usklađen sa prostorom u kojem se postavlja.

Kiosk treba da je u nivou zemljišta, a u slučaju kada se nalazi ispod ili iznad tog nivoa, mora imati siguran pristup za kupce i osigurane uvjete za manipulaciju robom;

- Prostor ispred kioska mora biti popločan tvrdim materijalom (beton, asfalt, kamen, cigla i sl) najmanje u dužini koja odgovara dužini kioska;

- Nije dozvoljeno postavljanje kioska na samu ivicu pješačke staze (nogostupa), već je potrebno ostaviti prostor od minimum 1,5 m za kupce.

- Kiosk mora biti izrađen od trajnog materijala -plastike ili plastificiranih Al profila. Preporučuje se da boja kioska bude

bijela;

- Na kiosku mora biti istaknuta firma u skladu sa registracijom djelatnosti kod nadležnog suda;

- Na kiosk je dozvoljeno postaviti reklamni naziv i reklamni logo;

- Na prednjoj strani kioska, iznad prodajnog pulta može se postaviti sklopiva ili fiksna konzolna tenda, max. širine 1,5 m od ivice kioska i min. visine 2 m računajući od ivice pješačke staze;

- Usluga u kiosku se, po pravilu, pruža preko pulta. Opremu kioska obavezno čini korpa za otpatke postavljena neposredno uz kiosk ili iza kioska;

- Kiosk mora biti osvijetljen dnevnim svjetlošću dovoljne vidljivosti. Električno osvijetljenje mora biti takve jačine da odgovara standardima radnih prostorija.

2. **Sportski objekt** može biti privremeni objekt otvorenog ili zatvorenog tipa izrađen od montažno-demontažnih elemenata, koji se postavlja na postojeću podlogu, a služi u svrhu obavljanja sportsko-rekreativnih aktivnosti.

3. **Ugostiteljske terase** postavljaju se isključivo radi pružanja ugostiteljskih usluga na otvorenom

prostoru postavljanjem stolova i stolica, te suncobrana i/ili tendi (oprema ugostiteljske terase).

Ugostiteljske terase se postavljaju na javnoj površini, odnosno privatnom zemljištu ispred ugostiteljskih objekata ili samostalno uz otvoreni šank.

Ukoliko je dozvoljeno postavljanje tende u sklopu ugostiteljske terase, ona se može postaviti iznad ulaza u poslovne prostore ili može biti samostojeća, postavlja se na metalnu konstrukciju i napravljena je od impregniranog, plastificiranog ili drugog platna. Tende koje se postavljaju na javnim površinama moraju biti bijele boje ili bež nijanse i dozvoljeno je na donjem dijelu ispisivanje natpisa firme.

Ukoliko je dozvoljeno postavljanje pergole u sklopu ugostiteljske terase, ona se može postaviti iznad ulaza u poslovne prostore ili može biti samostojeća, izrađuje se od drvene konstrukcije i prekrivena je puzavicama ili vinovom lozom, izuzetno bijelim platnom,

ukoliko uslovi na terenu ne omogućavaju sađenje vegetacije.

4. Reklamno-oglasni pano je samostojeći privremeni objekt, izgrađen od lakih materijala, u okviru, sa stubom postavljen na Odlukom predviđenoj lokaciji.

Postavljanje reklamno-oglasnog panoa nije dozvoljeno na:

-mjestu gdje bi načinom postavljanja, dimenzijama, oblikom ili izgledom bila ugrožena sigurnost učesnika u saobraćaju /ili zaklonjena postojeća cestovna i putokazna signalizacija;

-mjestu gdje bi načinom postavljanja, dimenzijama ili oblikom bilo otežano održavanje zelenih i drugih javnih površina.

5. Parkiralište je uređeno zemljište koje se koristi za parkiranje. Na parkiralištu moraju biti osigurani uvjeti za nesmetano parkiranje vozila. Otvoreni parking prostori treba da budu uređeni, dobro osvijetljeni i čuvani. Lokacije za privremeni parking određuju se ovom Odlukom.

6. Mobilnim privremeni objekti koji se mogu izmjestiti sa jednog na drugo mjesto smatraju se:

Posebna vozila namijenjena za pružanje određenih usluga koja imaju proizvođački atest za obavljanje djelatnosti, Posebna vozila su pokretni privremeni objekti za pružanje pojedinih vrsta ugostiteljskih usluga koji se mogu premještati sa jednog mjesta na drugo, osobnim pogonom ili vučom. U posebnom vozilu mogu da se uslužuju hrana pripremljena na drugom mjestu u originalnom pakovanju i pića i napici u originalnoj ambalaži ili na točenje uz uporabu ambalaže i pribora za jednokratnu uporabu. Usluživanje u pokretnom objektu vrši se preko neskrivenoga šaltera ili pulta u ambalaži za jednokratnu uporabu.

Prilaz do mjesta na kojem se nalazi pokretni objekt mora biti osiguran i uređen. Planom se može odrediti zona na javnim površinama, a na zemljištu u vlasništvu fizičkih ili pravnih osoba odlučuje se na temelju općih uvjeta, a po zahtjevu korisnika zemljišta.

Štand je otvoreni privremeni objekt, kod kojeg jedan konstruktivni sklop objedinjuje

površinu za izlaganje, čuvanje robe i zaštitu od atmosferskih prilika. To je laki mobilni objekt, koji se postavlja na gotovu podlogu i površina mu ne prelazi 4 m². Na štandu se može vršiti prodaja umjetničkih predmeta, knjiga, štampe, suvenira, čestitki, cvijeća i proizvoda domaće radinosti.

Na parcelama u vlasništvu fizičkih ili pravnih osoba štandove mogu postavljati vlasnici ili zakupci parcela u skladu sa skicom modela štanda dostavljenog uz zahtjev za izdavanje UT uvjeta. Skica štanda je sastavni dio odobrenja za postavljanje istog.

Pano i prodajni pult su tipski otvoreni privremeni objekti za izlaganje i prodaju ukrasnih predmeta,

knjiga, časopisa, slika, cvijeća, informativni pultovi i slično, maksimalne površine do 2m². Pult je objekt od lakog i transparentnog materijala kao što su inox mreže, prexiglas, metalik limena konstrukcija. Uz ovakve pultove ide i moderno dizajnirana stolica na sklapanje. Nakon isteka radnog vremena prodajni pult se uklanja.

Informacijski pult je tipski otvoreni privremeni objekt, maksimalne površine do 2m². Izrađuje se od lakog materijala kao što su lake metalne konstrukcije i obloge, inox mreže, prexiglas. Uz ovakve pultove ide i moderno dizajnirana stolica na sklapanje. Na info pultu je dozvoljeno postaviti reklamni naziv i reklamni logo. Na info pultu se ne može vršiti bilo kakva prodaja.

Rashladne i izložbene vitrine.

Na terasama ugostiteljskih objekata, a u okviru odobrene površine za postavljanje terase, mogu se postaviti rashladne i izložbene vitrine.

Hladnjak za sladoled je privremeni objekt koji se postavlja na gotovu podlogu ispred poslovnog objekta ili kao samostalno obavljanje djelatnosti. U konzervatoru se čuvaju sladoledi u originalnom -tvorničkom pakiranju. Površina mu ne prelazi 2m².

Uslužni aparat za kokice i uslužni pult za prodaju palačinki je tipski mobilni privremeni objekt koji se postavlja na gotovu podlogu.

Površina mu ne prelazi 1,5 m². Služi za obavljanje samostalne djelatnosti. Aparati na javnim površinama moraju biti pokretni-kolica na točkovima.

Zabavni park je privremeni objekt koji čini skup konstruktivnih elemenata, uređaja i druge opreme koji se postavljaju na gotovu ili montažno-demontažnu podlogu. To je prostorno definirana cjelina čije zauzeće površine ovisi od vrste i broja naprava za zabavu. Kod postavljanja zabavnog parka vlasnik opreme mora imati sklopljen ugovor o korištenju kemijskih WC-a s ovlaštenom firmom, kao i ugovor sa ovlaštenom firmom u vezi odvoza i zbrinjavanja komunalnog otpada.

Površina lokacije biti će utvrđena za svaki konkretan slučaj posebno ovisno od veličine elemenata koji sačinjavaju zabavni park.

je objekt koji nije namijenjen za plovidbu (plutajući dok, plutajuće skladište,

Kamp, u smislu ove Odluke, predstavlja mobilni privremeni objekt koji čini zemljište određeno za boravak osoba u kamp kućici na točkovima (mobile home), kamp prikolici, pod šatorom ili drugoj mobilnoj opremi za smještaj ljudi na otvorenom prostoru. Minimalni kapacitet kampa je 7 (sedam) kamp mjesta. Površina za iznajmljivanje po kamp mjestu treba da iznosi cca 50 m² za prikolice i kamp kućice na točkovima i najmanje 30 m² za šatore. Kamp mora posjedovati mobilni sanitarni blok kontejnerskog tipa i montažno demontažnu prijemnu kućicu (recepciju).

IV. PRINCIP TIPIZACIJE I UNIFIKACIJE

Ovo je princip kojem treba težiti kad god je to moguće. U najvećoj mjeri ga treba sprovesti kod kada su u pitanju kiosci i štandovi, te prateći urbani mobilijar.

Kiosci

Kiosci moraju biti prefabricirani objekti, sa sličnom konstrukcijom, dimenzijama i oblikovnim elementima dok su varijacije moguće u okviru poželjnog spektra materijala i boja. Kiosk može biti pravokutnog ili nepravilnog oblika.

Konstrukcija može da bude od čelika pocinčanog i plastificiranog u boji, od inoxa ili od eloksiranog ili plastificiranog aluminijuma. Struktura fasada i zidova može biti od pocinčanih bojenih limova, poliuretanskih panela ili fasadnih laminata. Montira se na ravnu betonsku podlogu. Izbor boja u velikoj mjeri ovisi od ambijenta. Poželjne boje su bijela, antracit, tamno zelena (boja rastinja) inox, svjetlo siva.

Štandovi

Štandovi su prefabricirani objekti koji su manjih dimenzija u odnosu na kioske, ali su po pitanju konstrukcije i materijalizacije slični. Poželjni su laki, mobilni objekti jednostavnog i suvremenog dizajna.

Uređenje ugostiteljskih terasa

Terasa se organizira na postojeću gotovu podlogu, a u slučaju da postojeća podloga nije odgovarajuća, može se postaviti montažno demontažna podloga.

Opremu ugostiteljskih terasa čine stolovi, stolice, suncobrani te eventualno ograde. Za zaštitu od sunca na otvorenim terasama na javnim površinama dozvoljeno je samo postavljanje suncobrana (izuzetno pergola i lakih konstrukcija ako je u skladu sa ambijentalnim vrijednostima prostora). Nije dozvoljeno zatvaranje bočnih vertikalnih strana terase, osim u zimskom periodu kada se može odobriti zatvaranje terase eloksiranom/al/pvc bravarijom i staklom, a nije dozvoljeno zatvaranje najlonima i ceradama. Mogućnost zastakljenja u zimskom periodu odnosi se samo na one terase na kojima postoje tehnički preduvjeti - odnosno na kojima je predviđeno natkrivanje, a ne na terasama sa suncobranima.

Ograđivanje ugostiteljskih terasa na javnim površinama može biti do 100cm i ne smije biti fiksirano

za podlogu. Za ograđivanje se mogu koristiti vaze, žardinjere ili lako prenosivi stubići, ukrasni lanci

i ukrasni konopi. Prilikom postavljanja ograde ugostiteljske terase, mora se osigurati nesmetan pristup do javne površine kao i pristup do drugih objekata širine min. 1,6m.

Što se tiče suncobrana značajno je da oni ne

budu agresivni oblikom, veličinom i bojom i da budu uniformni. Prihvatljivi su suncobrani prekriveni akrilnim impregniranim platnom . Nisu prihvatljivi zastori od PVC materijala za suncobrane ili za druge vrste natkrivanja. Boja platna (zastora) treba da bude diskretna. Poželjna je bijela i bež boja dok se u izuzetnim slučajevima kada se to potvrđuje analizom okolnog ambijenta mogu koristiti i neke druge boje (teget, bordo, tamnija zelena..) ali nikako jarke i agresivne boje. Nije dozvoljeno isticanje reklamnih sadržaja na suncobranima i tendama. Natpisi naziva lokala mogu se naći na obodima tendi i moraju biti u skladu sa osnovnim tonom pokrivača.

Oprema ugostiteljskih terasa (mobilijar) treba da bude lagana, ujednačena, jednostavnih linija, po mogućnosti od prirodnih materijala. Suvremeni dizajn je veoma preporučljiv.

V. PRAVILA ZA KONZERVIRANJE PRIVREMENIH OBJEKATA U ZIMSKOM PERIODU

Objekti koji svojim gabaritima, a i načinom izrade nisu podesni za uklanjanje tokom zimskog perioda moraju se konzervirati na način da svojim izgledom ne narušavaju ambijent,

Prilikom izrade Odluke privremenih objekata istražene su tehničke mogućnosti koje bi zadovoljile

nekoliko kriterijuma i to:

- estetski-vizuelni kriterijum
- funktionalni - u smislu jednostavnog postavljanja i skidanja zaštite
- održivosti materijala u zimskom periodu
- ekonomski – da ne bude preveliko financijsko opterećenje za korisnika

Uzimajući u vidu gore navedeno, Plan privremenih objekata obavezuje sve zakupce lokacija na

sljedeća pravila za konzerviranje objekata u zimskom periodu:

1. terase ugostiteljskih objekata (natkrivene i nenatkrivene) osloboditi od svih vrsta mobilijara i opreme (terase ne mogu služiti kao skladišni prostori za mobilijar) i držati ih čisto u uredno
2. tipske objekte (kioske, montažne

eloksirane zatvorene objekte) nije potrebno dodatno maskirati već ih držati u urednom stanju i komunalnom redu –očišćene od svih plakata, naljepnica, grafita i sl. a staklene površine sa unutrašnje strane uredno maskirati u bijeloj boji (papirom ili slično) bez ikakvih natpisa i reklama.

3. sanitarne objekte je potrebno zatvoriti i održavati komunalni red oko njih i u njima

4. objekte tipa šankova, plažnih barova i sl. potrebno je konzervirati – maskirati plastificiranom fasadnom oblogom (mrežicom) koja se može postavljati u tvorničkoj sivomaslinastoj boji. Prilikom postavljanja voditi računa da se osigura tehnološki da platno uvijek bude zategnuto, u ravnoj površini i kvalitetno postavljeno kako bi moglo izdržati udare vjetra

5. u konzerviranju objekata ni jedna lokacija nema prioritet, već objekti na svim lokacijama moraju, bez izuzetka, biti tretirani prema navedenim smjernicama

6. radove na konzervaciji objekata izvoditi u suradnji sa J.P. „Parkovi” doo Ljubuški.

VI. ZAVRŠNE ODREDBE

1. Nadzor nad primjenom ovog Plana provodit će nadležne inspekcije
2. Grafički prikaz je sastavni dio Plana.
3. Ovaj Plan stupa na snagu danom objave u Službenom glasniku općine Ljubuški

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1273/18

Ljubuški, 29.5.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

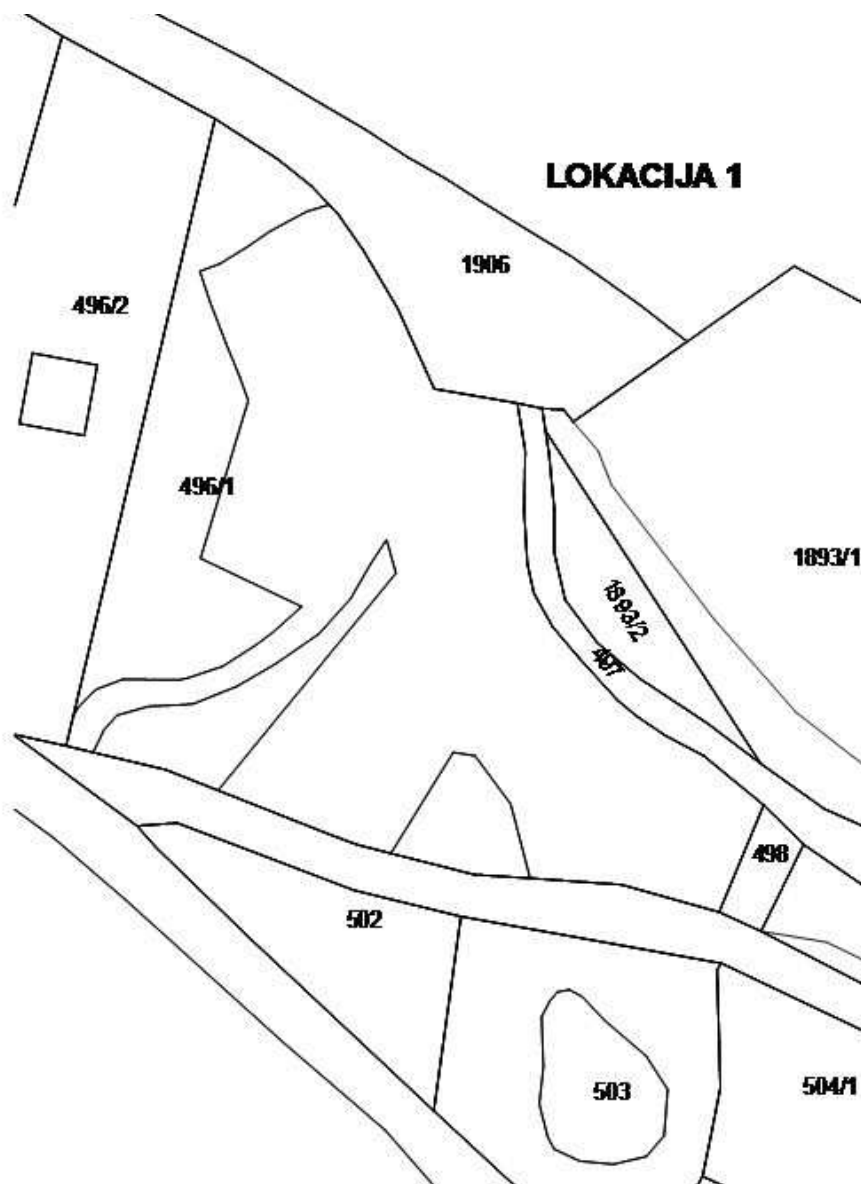
II. GRAFIČKI PRIKAZ

OPIS POJEDINAČNIH LOKACIJA NA PREDMETNIM KUPALIŠTIMA

KUPALIŠTE KOČUŠA (dva lokaliteta)**LOKACIJA 1.****K.Č. 1906, 1893/2, 1893/1 KO VELJACI**

SADRŠAJ:

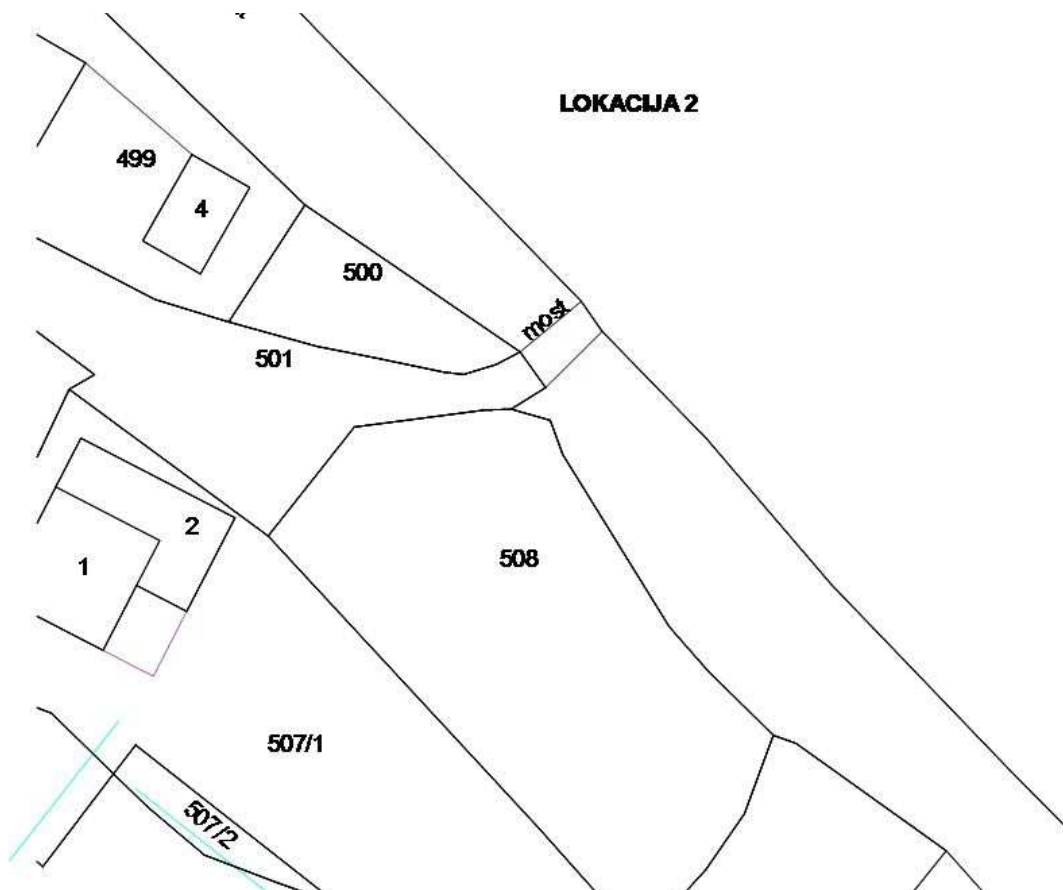
KAPACITET:

LOKACIJA 2
K.Č. 508, 501 KO VELJACI

SADRŠAJ:

KAPACITET:

KUPALIŠTE BAŠČINE

LOKACIJA 1
K.Č.3242/2

SADRŽAJ:

KAPACITET:

KUPALIŠTE ČEVELJUŠA

LOKACIJA 1

K.Č.3238 KO HARDOMILJE

SADRŽAJ:

KAPACITET:

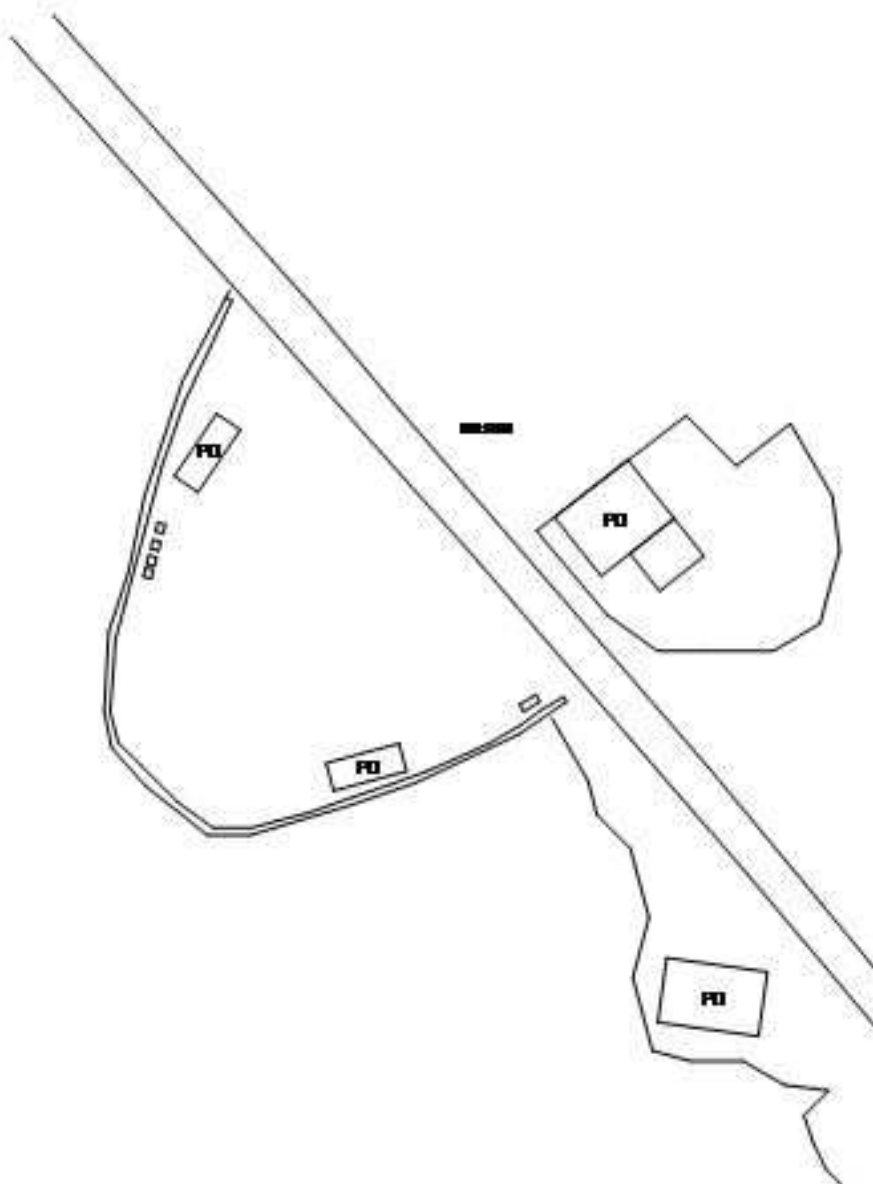

KUPALIŠTE KRAVICA

LOKACIJA 1
K.Č. 192/25 KO STUDENCI

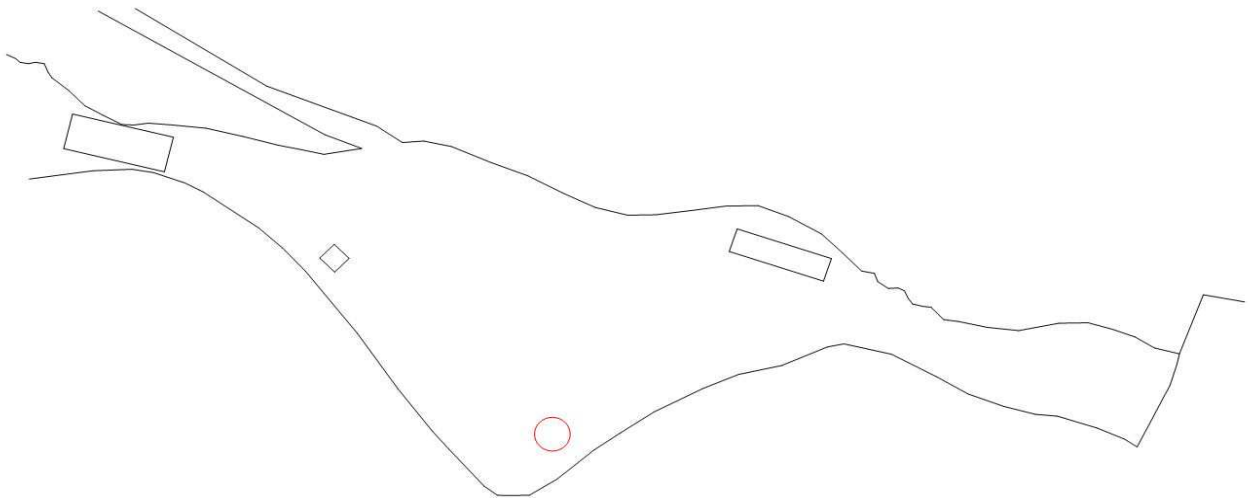
SADRŽAJ:

KAPACITET:

LOKACIJA 2
K.Č. 192/25 KO STUDENCI

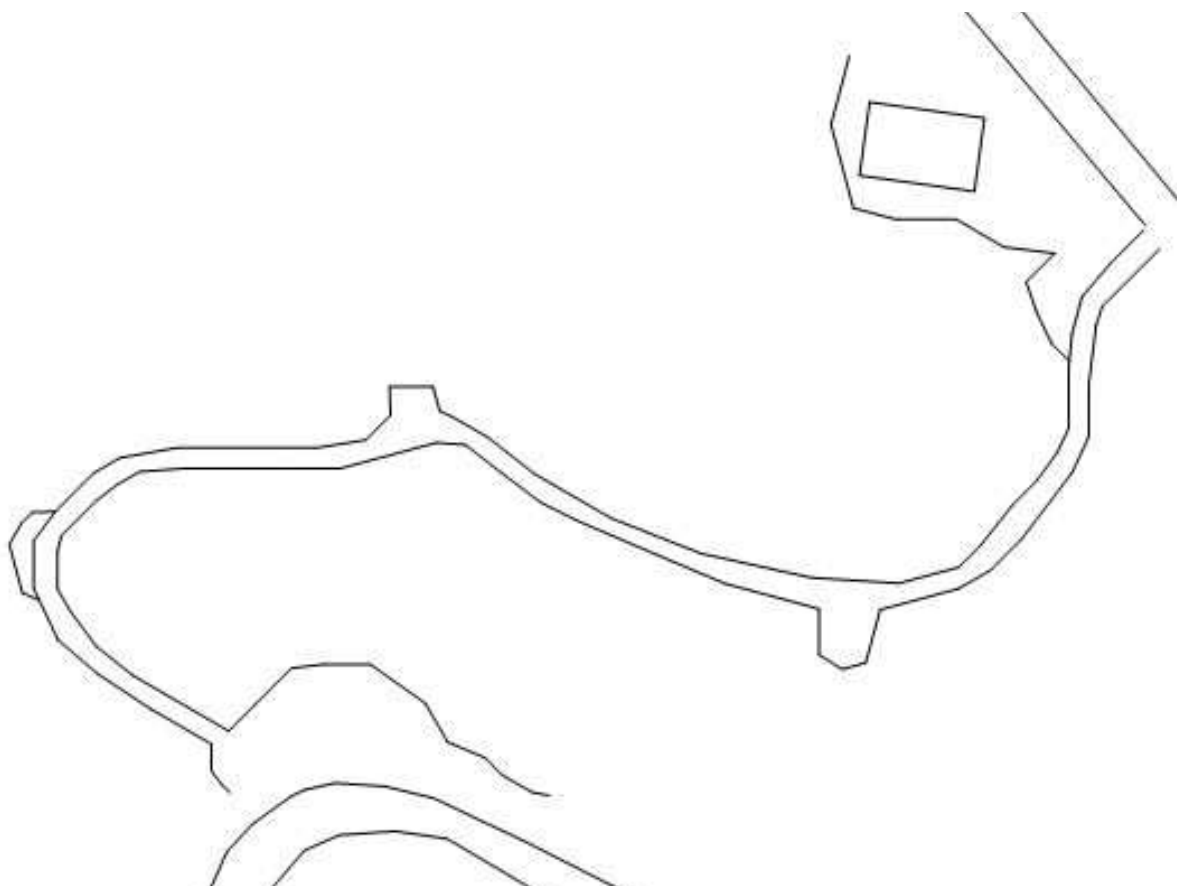
SADRŽAJ:
KAPACITET:

LOKACIJA 3
K.Č. 192/25 KO STUDENCI

SADRŽAJ:

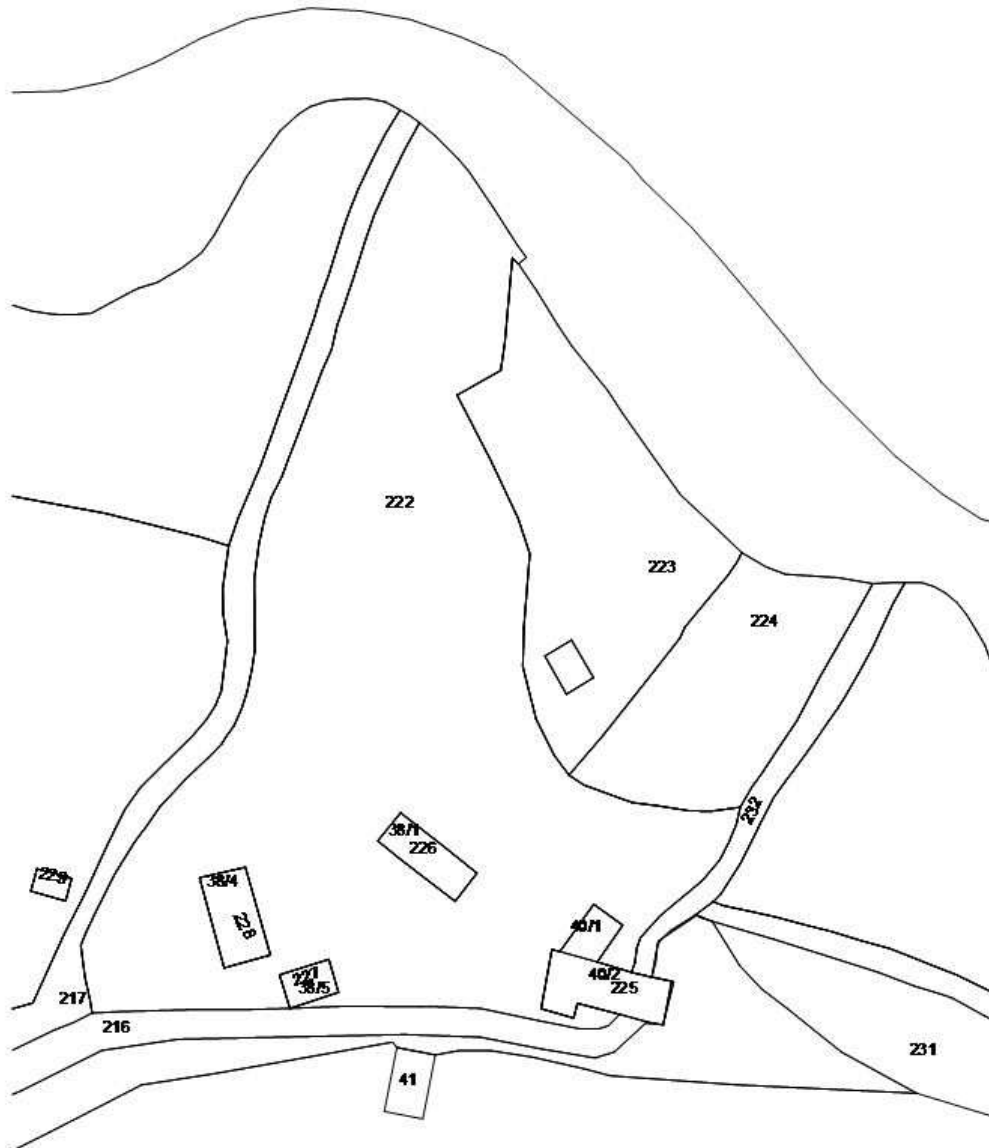
KAPACITET:

LOKACIJA 3
K.Č. 222, 224, KO ZVIRIĆI

SADRŽAJ:

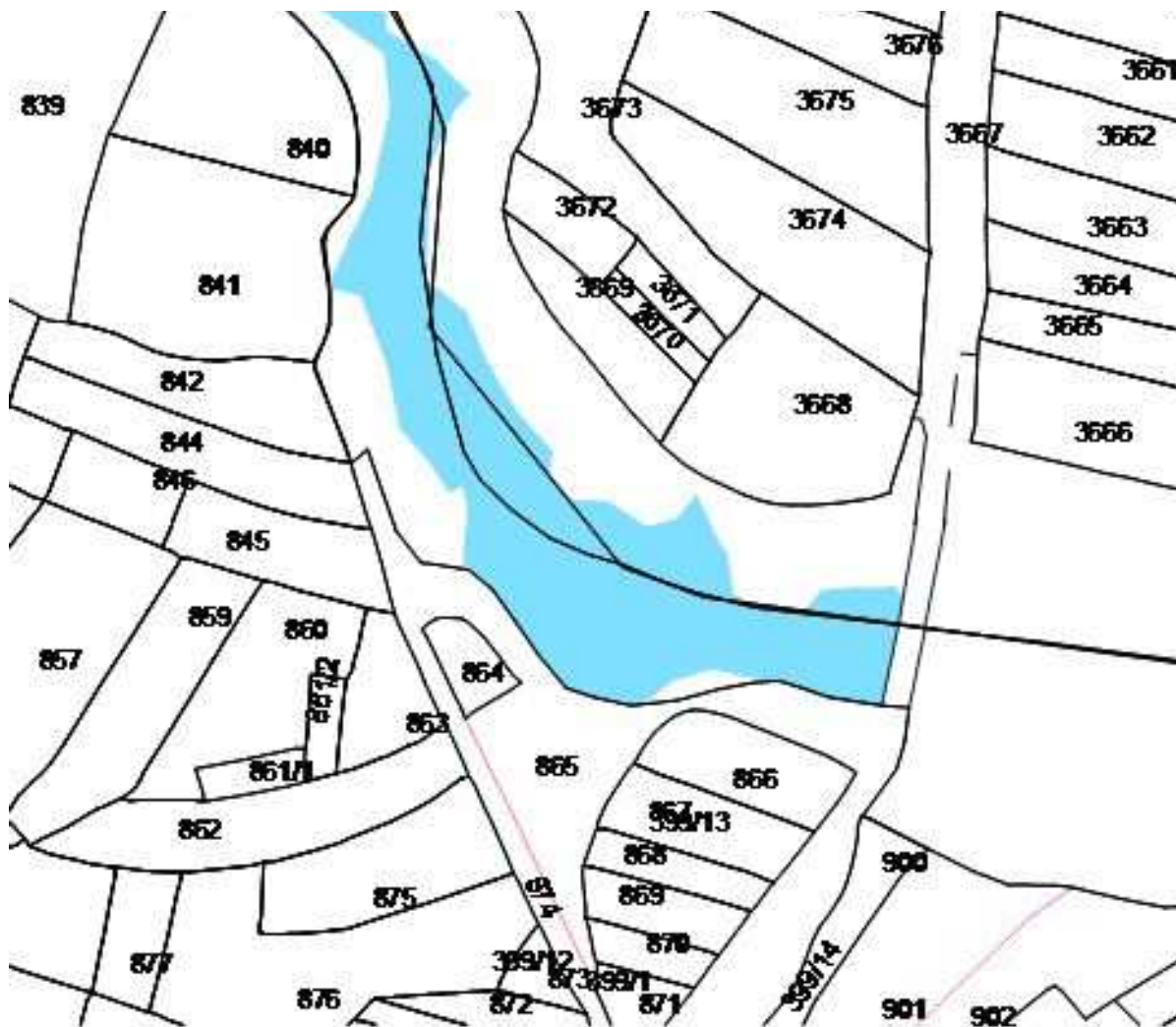
KAPACITET:

**KUPALIŠTE BOŽJAK
LOKALITET 1
K.Č. 865 KO STUBICA**

SADRŽAJ:

KAPACITET:

051

Na temelju članka 8. Zakona o komunalnom gospodarstvu Županije Zapadnohercegovačke (Pročišćeni tekst) („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj: 9/13), članka 26. Zakona o organizaciji tijela uprave Županije Zapadnohercegovačke („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj: 9/06)) i članka 120. Statuta općine Ljubuški („Službeni glasnik općine Ljubuški broj:4/06, 2/08, 4/09 i 4/12), Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII. sjednici održanoj 29.05.2018. godine, d o n o s i

ODLUKU
organizaciji i načinu obavljanja
komunalnih i turističkih djelatnosti na
području uz vodotok rijeka Tihaljina-
Mlade-Trebižat i ostale vodotoke na
području općine Ljubuški

Članak 1.

Ovom Odlukom određuje se organizacija, naplata, cijena usluge i način naplate parkiranja, organizacija i naplata ulaska posjetitelja, reguliranje korištenja sanitarnih čvorova, davanje u zakup objekata koji se koriste za uslužne djelatnosti, postavljanje privremenih objekata na javnim površinama, kao i organizacija ostalih turističkih aktivnosti na području uz vodotok rijeka Tihaljina- Mlade -Trebižat, Vrioštica, Studenčica i ostalim vodotocima na području općine Ljubuški.

Članak 2.

Poslove iz članka 1. ove Odluke Općina Ljubuški povjerava JP “Parkovi“ d.o.o. Ljubuški. Odnos između Općine Ljubuški i JP “Parkovi“ d.o.o. Ljubuški uredit će se Ugovorom.

Prihodi koji se u godini dana ostvare temeljem obavljanja poslova iz članka 1. ove Odluke dijele se na slijedeći način da JP “Parkovi“ d.o.o. Ljubuški dobiva 70% ukupnih prihoda, a Općina Ljubuški dobiva 30% ukupnih prihoda.

Članak 3.

Javnim parkingom smatra se javna prometna površina namijenjena isključivo za parkiranje

vozila. Javni parking može biti otvoreni, koji nije moguće fizički zatvoriti zbog prometne situacije i zatvoreni, onaj koji se može fizički zatvoriti, a da se pri tom ne remeti normalan promet. Javni parking mora biti označen odgovarajućom prometnom signalizacijom sukladno propisima o sigurnosti prometa. Oznaku parkinga vodoravnom i okomitom signalizacijom, te dopunskim oznakama s naplatom obavljat će JP “Parkovi” d.o.o. Ljubuški.

Članak 4.

Javni parking na kojem se vrši naplata mora imati oznaku naplatnog parkinga, vrijeme naplate i cijenu parkiranja. Radno vrijeme na javnom parkingu pod naplatom određuje JP “Parkovi” d.o.o. Ljubuški i mora biti istaknuto na javnom parkingu.

Članak 5.

Radno vrijeme na javnom parkingu pod naplatom određuje JP “Parkovi” d.o.o. Ljubuški i mora biti istaknuto na javnom parkingu.

Članak 6.

Vrijeme naplate, organizacija i način naplate parkiranja, ulaska posjetitelja, korištenja sanitarnih čvorova i organizacija ostalih turističkih aktivnosti utvrđuje se prema vremenskom periodu od 01.01. do 31. 12. tekuće godine.

Radno vrijeme na području iz članka 1. ove Odluke je:

- mjeseci siječanj, veljača, studeni i prosinac u vremenskom periodu od 07,00 do 17,00 sati,
- mjesec ožujak u vremenskom periodu od 07,00 do 18,00 sati,
- mjesec travanj i listopad u vremenskom periodu od 07,00 do 19,00 sati,
- mjesec svibanj u vremenskom periodu od 07,00 do 20,00 sati,
- mjeseci lipanj, srpanj, kolovoz i rujanj u vremenskom periodu od 07,00 do 22,00 sata.

Članak 7.

Naplata parkiranja se vrši parking kartom koja se može prodavati automatima i drugim tehničkim sredstvima.

Sadržaj i izgled parking karte odredit će JP “Parkovi” d.o.o. Ljubuški.

Naplata parkiranja može se vršiti i ručno pomoću ovjerene blok karte.

Članak 8.

Cijena parkiranja za svaki započeti sat parkiranja iznosi:

- osobna vozila-prvi sat 2,00 KM, svaki slijedeći sat 1,00 KM,
- autobusi-prvi sat 10,00 KM, svaki slijedeći sat 5,00 KM,
- kamp prikolice 4,00 KM,
- motocikli-0,50 KM.

Članak 9.

Ulaskom na parkirno mjesto, odnosno parking pod naplatom, korisnik parkinga, vlasnik vozila ili vozač prihvaća uvjete parkiranja propisane ovom Odlukom. JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški ne odgovara za oštećenje ili otuđenje vozila ili predmeta iz vozila. Pravilnost korištenja parkinga kontroliraju djelatnici JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški odjeveni u u uniforme sa istaknutom identifikacijskom iskaznicom i oznakom poduzeća.

Članak 10.

Za parkiranje vozila invalida osigurava se određeni broj parking mjesta na kojima se ne naplaćuje naknada za parkiranje. Vozila s oznakom invalida imaju besplatno parkiranje na parkingu označenom za invalide ili na ostalim parking mjestima ukoliko su mjesta za invalide popunjena, pod uvjetom da vozilom upravlja invalid ili se njime prevozi. Djelatnik parkinga ovlašten je zatražiti predočenje invalidske iskaznice.

Članak 11.

Vozila hitne medicinske pomoći, policije i vatrogasna vozila kada u tijeku intervencije koriste javni parking ne plaćaju naknadu za parkiranje. Vozila pravnih osoba, koja su izvođači radova na javnim površinama, a za vrijeme izvođenja radova koriste javni parking, ne plaćaju naknadu za parkiranje.

Članak 12.

Ukoliko korisnik javnog parkinga prekorači dopušteno vrijeme parkiranja, ne istakne ili nepravilno istakne parking kartu, te se ne pridržava horizontalne i vertikalne signalizacije na javnom parkingu izvršit će se

blokiranje vozila uređajem za blokiranje kotača. Naknade za blokiranje i deblokiranje vozila za kamione, autobuse i radne strojeve iznosi 30,00 KM, a za blokiranje i deblokiranje osobnih vozila iznosi 20,00 KM.

Članak 13.

Naplata ulaza vrši se putem ulazne karte, čiji će sadržaj i izgled odrediti JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški ili na drugi tehnički mogući način. Naplata ulaza može se vršiti ručno pomoću ovjerene blok karte.

Članak 14.

Cijena ulaza posjetitelja na lokalitet Kravica se dijeli u tri kategorije i to: odrasli, grupe učenika (preko 25 osoba), od 7 do 18 godina starosti i djeca do 7 godina.

- U vremenskom periodu od 01.listopada do 01.lipnja cijena jedne ulazne karte za odraslu osobu iznosi 6,00 KM,
- U vremenskom periodu od 01.lipnja do 01.srpnja i u periodu od 01.rujna do 01.listopada cijena ulazne karte za odraslu osobu iznosi 8,00 KM,
- U vremenskom periodu od 01.srpnja do 01.rujna cijena ulazne karte za odraslu osobu iznosi 10,00 KM.
- Ulazna karta za grupe učenika (preko 25 osoba) u vremenskom periodu od 01.listopada do 01.lipnja iznosi 3,00 KM,
- Ulazna karta za grupe učenika (preko 25 osoba) u vremenskom periodu od 01.lipnja do 01.srpnja i u periodu od 01.rujna do 01.listopada iznosi 4,00 KM,
- Ulazna karta za grupe učenika (preko 25 osoba) u vremenskom periodu od 01.srpnja do 01.rujna iznosi 5,00 KM
- Djeca starosti do 7 godina života imaju pravo na besplatan ulaz.

U cijenu je uključena mogućnost posjete vodopadu "Koćuša" i muzeju samostana na Humcu.

Za grupe koje broje 25 ili više posjetitelja odobrava se slobodan ulaz za vodiča grupe i vozača autobusa.

Besplatan ulaz u posjetiteljske zone imaju novinari uz prikaz važeće novinarske iskaznice sa fotografijom.

Ulaz u posjetiteljske zone se ne naplaćuje osobama koje imaju nekretnine u

posjetiteljskim zonama, u smislu neometanog prilaza istima.

Cijena fotografiranja u komercijalne svrhe na lokalitetu Kravica za 1 sat iznosi 50,00 KM, a za 1 dan 250,00 KM.

Cijena snimanja u komercijalne svrhe na lokalitetu Kravica za 1 sat iznosi 100 KM, a za 1 dan 500 KM

JP „Parkovi“ d.o.o. Ljubuški može organizirati iznajmljivanja bicikla i čamaca/kajak kanu:

- Bicikl (sat) - 5 KM

- Bicikl (dan) - 20 KM

- Cjelodnevni najam bicikla podrazumijeva vremenski rok koji je isti s radnim vremenom „PJ Kravica“, gdje je bicikl iznajmljen.

- U cijenu najma bicikla uključena je zaštitna kaciga i sigurnosni katanac.

- Prilikom vraćanja bicikla pregledat će se ispravnost iznajmljene opreme.

- Čamac kajak/kanu

1 sat = 10 KM

30 min = 5 KM

Cjelodnevni najam čamca kajak/kanu 40 KM.

Cjelodnevni najam podrazumijeva vremenski rok koji je isti s radnim vremenom „PJ Kravica“, gdje je čamac kajak/kanu iznajmljen.

U cijenu najma čamca, kajaka/kanua podrazumijeva se čamac, kajak/kanu, veslo, zaštitni prsluk, vodootporna torba i kaciga. Prilikom vraćanja čamca i opreme pregledati će se ispravnost opreme.

Članak 15.

Pravo na godišnju kartu u iznosu od 10,00 KM, imaju osobe koje imaju prebivalište na području Općine Ljubuški. Godišnja karta se izdaje na blagajni poduzeća uz predočenje važeće osobne iskaznice.

Članak 16.

Korištenje sanitarnih čvorova vršit će se sukladno tehničkim mogućnostima na način koji odredi JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški.

Članak 17.

JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški će na cijelom području iz članka 1. ove Odluke javne površine na kojima se postavljanju privremeni objekti davati u zakup fizičkim i

pravnim osobama nakon provedene natječajne procedure.

Odobrenje za obavljanje djelatnosti koje izdaje Služba za gospodarstvo i financije općine Ljubuški, ne može se izdati bez zaključenog ugovora o zakupu, suglasnosti o urbanističko tehničkim uvjetima i odluke o ispunjavanju minimalno tehničkih uvjeta. Minimalno tehničke uvjete utvrđuje komisija koju formira Općinski načelnik posebnim rješenjem.

Članak 18.

JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški može sukladno tehničkim i organizacijskim mogućnostima organizirati i druge aktivnosti (koncerti, vožnja panoramskim vlakićem, fotografiranje, rafting, sportsko-rekreacijski ribolov, biciklističke utrke i sl.) JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški može određene turističke djelatnosti ustupiti drugim pravnim i fizičkim osobama uz određenu naknadu.

Članak 19.

JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški ne odgovara za otuđenje osobnih stvari ili predmeta posjetitelja.

Posjetitelji se kupaju isključivo na osobnu odgovornost.

Da bi se osigurala sigurnost posjetitelja i djelatnika, JP "Parkovi" d.o.o. Ljubuški može organizirati komunalne redare, spasioce, a po ukazanoj potrebi može se angažirati i zaštitarska služba.

Članak 20.

Vjerske zajednice i pojedinci ne smiju djelovati svojim sadržajem i načinom obavljanja vjerskih obreda i drugih očitovanja vjere koji su protivni pravnom poretku, javnoj sigurnosti, moralu ili na štetu života i zdravlja, odnosno na štetu prava i sloboda drugih. Na područjima iz članka 1. ove Odluke zabranjeno je unošenje i isticanje simbola totalitarnih režima ili ideologija koje potiču na nasilje.

Članak 21.

Nadzor nad provođenjem ove Odluke vrši Odsjek za inspekcijske poslove općine Ljubuški.

Članak 22.

Stupanjem na snagu ove Odluke stavlja se van snage Odluka o naplati, organizaciji i načinu naplate parkiranja, ulaska posjetitelja i korištenja sanitarnih čvorova i organizacije ostalih turističkih aktivnosti na turističkoj zoni " Objekta vanredne prirodne ljepote i prirodne rijetkosti" Kravica (Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 1/15, 4/17 i 6/17).

Članak 23.

Ova Odluka stupa na snagu danom objave u Službenom glasniku općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1274/18

Ljubuški, 29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesič, v.r.

052

Na temelju članka 21. Zakona o komunalnom gospodarstvu -Pročišćeni tekst ("Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke", broj: 9/13), članka 14. i 16. Odluke o komunalnom redu i komunalnim djelatnostima ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 6/09, 2/14 i 5/14) i članka 120. Statuta općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 4/06, 2/08, 4/09 i 4/12) Općinsko vijeće Ljubuški, na XVIII. sjednici održanoj 29.05.2018.godine, d o n o s i

ODLUKU

o izmjenama i dopunama Odluke o načinu i uvjetima davanja javnih površina na privremeno korištenje

Članak 1.

Ovom Odlukom vrši se izmjena i dopuna Odluke o načinu i uvjetima davanja javnih površina na privremeno korištenje ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 2/14), u daljnjem tekstu Odluka.

Članak 2.

Članak 24. Odluke mijenja se i glasi:

" Članak 24.

Na području općine Ljubuški utvrđuju se slijedeće zone javnih površina:

a) I – ZONA

Poligon ulica: Hercega Stjepana Kosače (do kućnog broja 82 sa desne strane i do kućnog broja 41 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Kasima Gujića (do kućnog broja 6 sa desne strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i do kućnog broja 1 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), IV. Brigade HVO Stjepana Radića, Don Ivana Musića (od kućnog broja 4 sa desne strane i od kućnog broja 1 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), PPN Ludviga Pavlovića, Hrvatskih branitelja (od kućnog broja 64 sa desne strane i od kućnog broja 33 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Petra Barbarića (do kućnog broja 8 sa desne strane i do kućnog broja 23 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Vukovarska, Fra Lovre Šitovića i poligon Trga dr. Franje Tuđmana.

b) II – ZONA

Poligon ulica: Hrvatskih kraljeva, Hrvatskih branitelja (do kućnog broja 64 sa desne strane i do kućnog broja 33 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Hrvatskih knezova, Brune Bušića, Bleiburških žrtava, Fra Lea Petrovića, Silvija Strahimira Kranjčevića, Dr. Isidora Pape, Petra Barbarića (od kućnog broja 8 sa desne strane i od kućnog broja 23 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Vrbice, Hercega Stjepana Kosače (od kućnog broja 82 sa desne strane i od kućnog broja 41 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Dr. Ante Vukšića, Don Ivana Musića (do kućnog broja 4 sa desne strane i do kućnog broja 1 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Ante Paradžika, Kardinala Alojzija Stepinca, Sv. Leopolda Mandića, Prof. Milana Čuljka, Sestre Silvije Antić, Nikole Šopa, Sestara milosrdnica, Nikole Kordića, A.G. Matoša (do kućnog broja 22 sa desne strane i do kućnog broja 29 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Fra Nikole Ivankovića (do kućnog broja 10 sa desne strane i do kućnog broja 7 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Put za Bučine (do kućnog broja

18 sa desne strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i do kućnog broja 3 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Humačke ploče (do kućnog broja 6 sa desne strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i do kućnog broja 3 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Carla Patscha (do kućnog broja 2 sa desne strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i do kućnog broja 5 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, od kućnog broja 9 do kućnog broja 13 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene, od kućnog broja 25 do kućnog broja 29 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Fra Rude Mikulića (do kućnog broja 16 sa desne strane linijskog pružanja ulice i do kućnog broja 7 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni), Majke Tereze (do kućnog broja 8 sa desne strane i do kućnog broja 5 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedene), Jadranska cesta (do kućnog broja 2 sa desne strane linijskog pružanja ulice i do kućnog broja 7 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni).

c) III – ZONA

Poligon ulica: Kraljice Katarine Kosače, Vitinska, Herceguša, Dobrovoljnih darivatelja krvi, Kasima Gujića (od kućnog broja 1 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i od kućnog broja 6 sa desne strane linijskog pružanja ulice), Žabljak, Sade Sadikovića, Hame Ibrulja, Crkvice, Pobrišće, Alije Nametka, Glavica, Dragutina Tadijanovića, Fra Didaka Buntića, A.G. Matoša (od kućnog broja 22 sa desne strane i od kućnog broja 29 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Međugorska, Fra Vlade Kozine, Sv. Ivana Pavla II., Zvonimira Remete, Fra Petra Bakule, Fra Nikole Ivankovića (od kućnog broja 10 sa desne strane i od kućnog broja 7 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Put za Bučine (od kućnog broja 18 sa desne strane linijskog pružanja ulice i od kućnog broja 3 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni), Dr. Ive Bojanovskog, Kraljice Mira, Humačke ploče (od kućnog broja 6 sa desne strane linijskog pružanja ulice i od kućnog broja 3 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni), Fra

Lucijana Kordića, Fra Joze Cigića, Pobijenih franjevaca, Fra Nikole Šimovića, Fra Anđela Nuića, Carla Patscha (od kućnog broja 5 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i do kućnog broja 9 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice, od kućnog broja 13 do kućnog broja 25 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Ćire Truhelke, Fra Rude Mikulića (od kućnog broja 16 sa desne strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i od kućnog broja 7 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Majke Tereze (od kućnog broja 8 sa desne strane i od kućnog broja 5 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Jadranska cesta (od kućnog broja 2 sa desne strane linijskog pružanja ulice, uključujući navedeni i od kućnog broja 7 sa lijeve strane linijskog pružanja ulice), Sestre Konzolate Grgić, Antuna Mladena Vranješa, Put za Ruljaš, Dr. Ante Starčevića, A.B. Šimića, Rimska, Dr. fra Ljudevita Rupčića, Dr. fra Bonicija Rupčića, poligon Trga sv. Ante, kao i naselje Vitina koje je unutar granica predviđenim urbanističkim planom Vitine.

d) IV – ZONA

Lokacije uz magistralnu cestu M6 Čapljina – Ljubuški – Grude od granice sa općinom Čapljina u naseljenom mjestu Studenci do završetka linijskog pružanja i poligona ulice fra Vlade Kozine i od završetka linijskog pružanja i poligona Vitinske ulice do urbanog dijela Vitine, izuzev urbanog dijela Vitine i nastavlja se do granice sa općinom Grude u naseljenom mjestu Klobuk.

e) V – ZONA

Lokacije uz magistralnu cestu M17.4 Čitluk – Ljubuški – Crveni Grm (granica RH) od granice sa općinom Čitluk u naseljenom mjestu Cerno do završetka linijskog pružanja i poligona Međugorske ulice i od završetka linijskog pružanja i poligona Jadranske ceste do graničnog prijelaza sa RH u naseljenom mjestu Crveni Grm, lokacije uz regionalnu cestu R423 Teskera – Hardomilje – Bijača – Zvirici (granica RH), lokacije uz regionalnu cestu R422 Vitina – Veljaci – Orahovlje (granica RH).

f) VI – ZONA

Ostala područja obuhvaćena prostornim planom (naseljena mjesta izvan urbanog područja općine Ljubuški).

Članak 3.

U članku 26. stavak (1) u točki a), b) i d) alineja 7 briše se

Članak 4.

U ostalim odredbama Odluka iz članka 1. ove Odluke ostaje neizmijenjena.

Članak 5.

Ova Odluka stupa na snagu danom objave u Službenom glasniku općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1275/18

Ljubuški, 29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK,

Tihomir Kvesić, v.r.

053

Temeljem članaka 6, 14, 44, 76. i 78. Zakona o građevnom zemljištu Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH,“ broj 25/03 i 67/05), članka 8. stavak 3. točka 8., a u svezi članka 13. Zakona o načelima lokalne samouprave („Službene novine Federacije BiH,“ br. 49/06 i 51/09) i članka 121. Statuta općine Ljubuški („Sl. glasnik općine Ljubuški“, br. 4/06, 2/08, 4/09 i 4/12), Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII. sjednici održanoj 29.5.2018. godine,
d o n o s i

O D L U K U**o određivanju građevnog zemljišta u državnom vlasništvu**

Članak 1.

Ovom Odlukom a u skladu s Odlukom Općinskog vijeća Ljubuški o provođenju Prostornog plana Općine Ljubuški za period od 2015. do 2025. godine („Službeni glasnik općine Ljubuški broj,“ 5/15) određuje se građevno zemljište na

dijelu područja općine Ljubuški detaljno navedeno u članku 2. ove Odluke.

Članak 2.

Građevnim zemljištem određuju se nekretnine označene kao:

- k.č.br. 1069/123, zvana Pržine, gradilište, površina 543 m², upisana u zk. ul. br. 313 K.O. Mostarska Vrata - Gradska
- k.č.br. 47/374, zv. Pribojina, gradilište, površina 300 m², upisana u zk.ul.br. 47 K.O. SP.Crveni Grm, (odgovara po novom operatu 2087/6 K.O. Crveni Grm)
- k.č.br. 110/1421 zv. Lovreč, gradilište pov. 628 m² K.O. Hardomilje, upisana u zk. ul. 8 K.O. SP.Hardomilje, (odgovara po novom operatu 714/49 iste K.O.)
- k.č.br. 110/1424 zv. Pivnice, gradilište pov. 180 m² K.O. Hardomilje, upisana u zk. ul. 8 K.O. SP. Hardomilje, (odgovara po novom operatu 425/2 iste K.O.)
- k.č.br. 110/1425 zv. Lazine, gradilište pov. 326 m² K.O. Hardomilje, upisana u zk. ul. 8 K.O. SP. Hardomilje, (odgovara po novom operatu 2598/15 iste K.O.)

Članak 3.

Sastavni dio ove Odluke su kopije katastarskog plana u koje su ucrtane nekretnine obuhvaćene ovom Odlukom.

Članak 4.

Nalaže Zemljišnoknjižnom uredu Općinskog suda u Ljubuškom upis prava vlasništva na nekretnini navedenoj u točki 2. ove Odluke u korist Općine Ljubuški, Trg dr. Franje Tuđmana 1, ID broj: 4272111190008 s dijelom od 1/1.

Članak 5.

Ova Odluka stupa na snagu danom objave u „Službenom glasniku Općine Ljubuški“

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj:01-02-1280/18

Ljubuški, 29.5.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

054

Na temelju članka 17. stavak 1. alineja 3. i članka 120. stavak 1. Statuta općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 4/06,2/08, 4/09 i 4/12), Odluke o pokretanju procesa izrade "Strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za razdoblje 2018-2022.godine" broj: 01-02-882/17 od 21.04.2017.godine i Rješenja o imenovanju općinskog tima za izradu strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za period 2018-2022.godine, broj: 01-02-883/17 od 21.04.2017.godine, Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII.sjednici održanoj 29.5.2018.godine, d o n o s i

O D L U K U

o usvajanju Strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za razdoblje 2018-2022.godine

I.

Usvaja se "Strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za razdoblje 2018-2022.godine" koju je izradio općinski tim za izradu strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za period 2018-2022.godine, imenovan od strane Općinskog vijeća Ljubuški.

II.

Sastavni dio ove Odluke je "Strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za razdoblje 2018-2022.godine"

III.

Ova Odluka stupa na snagu danom objave u Službenom glasniku općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1279/18

Ljubuški 29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

STRATEGIJA POLJOPRIVREDNOG I RURALNOG RAZVOJA OPĆINE LJUBUŠKI 2018-2022

**LJUBUŠKI
2018**

AUTORI:

Općinski tim za izradu Strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za razdoblje 2018 – 2022.godine:

1. Davor Vasilj, dipl.ing.agr – predsjednik
2. Ivan Pavlović, dipl.ing.agr – član
3. Ivan Jelčić, dipl.ing.agr – član
4. Ivica Ćutuk, mag.ing.agr – član
5. Dr sci Miro Barbarić, dipl.ing.agr – član
6. Dragan Pavlović, poljoprivrednik – član
7. Miro Ćutuk, poljoprivrednik - član

SADRŽAJ:

UVOD

O STRATEGIJI

VIZIJA, MISIJA I CILJ RURALNOG RAZVOJA

PRIORITETI RAZVOJA

**ANALIZA STANJA I MOGUĆNOSTI
POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE
PREGLED STABALA MASLINA SA
POVRŠINAMA PO MJESNIM
ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU
OPĆINE LJUBUŠKI**

**PREGLED BROJA TRSOVA VINOVE
 LOZE SA POVRŠINAMA PO
 MJESNIM
 ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU
 OPĆINE LJUBUŠKI
 PREGLED BROJA SADNICA SMILJA
 SA POVRŠINAMA PO MJESNIM
 ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU
 OPĆINE LJUBUŠKI
 PREGLED BROJA SADNICA OSTALIH
 VOĆAKA SA POVRŠINAMA PO
 MJESNIM ZAJEDNICAMA NA
 PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI
 PREGLED ZNAČAJNIJIH
 POVRTLARSKIH KULTURA SA
 POVRŠINAMA PO
 MJESNIM ZAJEDNICAMA NA
 PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI
 PREGLED STANJA STOČNOG FONDA
 PO MJESNIM ZAJEDNICAMA NA
 PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI
 PROGRAM RAZVOJA
 PRISTUP IZRADI STRATEGIJE
 LEADER PRISTUP
 SWOT ANALIZA
 OPĆINA LJUBUŠKI
 ADMINISTRATIVNI USTROJ I
 ZEMLJOPISNI POLOŽAJ
 RELJEF
 KLIMA
 STANOVNIŠTVO
 VODE I HMS
 ZEMLJIŠTE
 SEKTORI RURALNOG RAZVOJA
 BILJNA PROIZVODNJA
 VINOGRADARSTVO I VINARSTVO
 SWOT ANALIZA SEKTORA
 VINOGRADARSTVA I VINARSTVA
 STRATEŠKI PROGRAM ZA
 VINOGRADARSKO VINARSKI
 SEKTOR
 MASLINARSTVO
 SWOT ANALIZA SEKTORA
 MASLINARSTVA
 STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR
 MASLINARSTVA
 VOĆARSTVO
 SWOT ANALIZA SEKTORA
 VOĆARSTVA
 STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR
 VOĆARSTVA
 POVRČARSTVO**

**SWOT ANALIZA SEKTORA
 POVRČARSTVA
 STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR
 POVRČARSTVA
 CVJEČARSTVO
 SWOT ANALIZA SEKTORA
 CVJEČARSTVA
 STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR
 CVJEČARSTVA
 LJEKOVITO I AROMATIČNO BILJE
 SWOT ANALIZA SEKTORA
 LJEKOVITOG I AROMATIČNOG
 BILJA
 STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR
 LJEKOVITOG I AROMATIČNOG
 BILJA
 ANIMALNA – STOČARSKA
 PROIZVODNJA
 OVČARSTVO
 KOZARSTVO
 GOVEDARSTVO
 KONJOGOJSTVO
 PERADARSTVO
 PČELARSTVO
 AKVAKULTURA – SLATKOVODNO
 RIBARSTVO
 SWOT ANALIZA ANIMALNE
 PROIZVODNJE
 STRATEŠKI PROGRAM ZA
 ANIMALNU PROIZVODNJU
 ŠUMARSTVO
 LOVSTVO I RIBOLOVSTVO
 NAČELA RURALNOG RAZVOJA
 RURALNI TURIZAM
 OBLICI RURALNOG TURIZMA
 STRATEŠKE RAZVOJNE SMJERNICE
 LJUDSKI RESURSI
 LJUBUŠKI – ZONA INTEGRIRANE
 POLJOPRIVREDE
 IZRADA KATASTARA
 VIŠEGODIŠNJIH NASADA
 FORMIRANJE MJESNIH AKCIJSKIH
 SKUPINA
 ZAŠTITA ZEMLJIŠTA
 POLJOPRIVREDNA SAVJETODAVNA
 SLUŽBA
 POSTIZANJE NAPRETKA U
 PRIORITETNIM PODRUČJIMA
 DJELOVANJA
 MJERE ZA UNAPREĐENJE ZAŠTITE
 OKOLIŠA I ZAŠTITU
 POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA**

**MJERE ZA UNAPREĐENJE
INTEGRIRANE I EKOLOŠKE
PROIZVODNJE
MJERE ZA UNAPREĐENJE
PROSTORNOG UREĐENJA
RURALNIH PODRUČJA
MJERE ZA UNAPREĐENJE
RURALNOG TURIZMA
MJERE ZA UNAPREĐENJE
PROIZVODNJE AUTOHTONIH I
IZVORNIH PROIZVODA
(BRENDIRANJE I ZAŠTITA)
MJERE ZA UNAPREĐENJE
EDUKACIJE RURALNOG
STANOVNIŠTVA
MJERE ZA UNAPREĐENJE I RAZVOJ
SUSTAVA ZA NAVODNJAVANJE
MJERE ZA UNAPREĐENJE RURALNE
EKONOMIJE
MJERE ZA UNAPREĐENJE RAZVOJA
LOKALNOG TRŽIŠTA
POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA
KORISNICI I ZAINERESIRANE
STRANE
OPERATIVNI PRISTUP
IMPLEMENTACIJI RAZVOJNE
STRATEGIJE
ZAKLJUČAK
IZVORI**

UVOD

Posljednjih desetljeća poljoprivreda i drugi sektori ljudskog djelovanja u ruralnim područjima gube na značaju i dolazi do snažne depopulacije sela u korist gradova. To se počinje događati u Zapadnoj Europi već na prijelazu 19. u 20. st a, počinje se snažno manifestirati sredinom 20. st. U gradovima dolazi do industrijskog razvoja i velike potrebe za radnom snagom koja se rješava uglavnom dolaskom radne snage iz ruralnih područja u okolici tih gradova, a nešto kasnije i uvozom radne snage iz nerazvijenijih zemalja Europe, a i šire, uglavnom iz ruralnih područja tih zemalja. Počinje se javljati sve veća potreba za hranom u gradovima zbog višestrukog povećanja stanovništva. Istovremeno područja koja su nekada snabdijevala gradove poljoprivrednim proizvodima ostaju bez svog najvitalnijeg stanovništva i gube na

važnosti. Tadašnje politike zemalja su se okrenule uvozu sve većih količina prehrambenih proizvoda i sirovina iz dalekih tržišta. To je kulminiralo 60-tih godina prošlog stoljeća kada u Europskoj uniji (EU) uviđaju ovaj problem i počinju osmišljavati politike i mjere koje bi trebale usporiti, a i zaustaviti ovakve trendove. Skup politika i mjera koje bi trebale dovesti do poboljšanja uvjeta življenja na selu i zaustavljanja depopulacije sela, dobio je i svoje ime :Ruralni razvoj (Rural Development). Da bi se te politike jasnije usmjerile trebalo je definirati što su to ruralna područja. Danas imamo više modela, manje ili više složenih, za definiranje ruralnih prostora, koji uključuju, naseljenost, stanje infrastrukture, socio-ekonomske pokazatelje i oni se primjenjuju na širim prostorima. Međutim model koji je najjednostavniji i najčešće se primjenjuje za lokalna područja (općine) je gustoća naseljenosti nekog područja. Područja koja imaju manje od 150 st/km² smatraju se ruralnim područjima.

Države članice EU i države koje namjeravaju postati članicama, provode politiku ruralnog razvoja putem svojih ministarstava nadležnih za poljoprivredu. Sve češće ta ministarstva uspostavljaju odjele za „ruralni razvoj“ i svojim nazivima dodaju taj pojam.

Uredbe EU o ruralnom razvoju usmjeravaju potporu prema trima okomitim „osama“ i četvrtom horizontalnom pristupu:

Osa 1: Podizanje razine poljoprivredne konkurentnosti;

Osa 2: Zaštita i održivo upravljanje okolišem i potpora upravljanju zemljištem;

Osa 3: Poboljšanje uvjeta življenja stanovništva i poticanje diversifikacije gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima;

LEADER pristup, kojim se provode lokalne strategije ruralnog razvoja putem javno-privatnog partnerstva i koji podrazumijeva uključivanje svih zainteresiranih aktera lokalnog područja (lokalne akcijske skupine)

Ako uzmemo u obzir što se sve dogodio u zadnjih tridesetak godina na području Bosne i Hercegovine nije teško shvatiti zašto su ovi

negativni trendovi koji pogađaju ruralna područja još uvijek snažno izraženi. Raspad bivše države i nestanak jedinstvenog tržišta zatim, krvavi sukobi, formiranje novih država, tranzicija. Nakon svega toga Bosna i Hercegovina zbog svog ustavnog ustrojstva i podijeljenih nadležnosti između sastavnica, svo ovo vrijeme, nema jedinstvenu poljoprivrednu politiku izraženu kroz ministarstvo poljoprivrede na državnoj razini i bez jasne vizije koja bi vodila ka razvoju poljoprivrede i ukupnom razvoju ruralnih područja.

Nadležnost nad oblasti poljoprivrede u BiH je na entitetima, a u FBiH je podijeljena između entitetske razine i županija, također i općine imaju određene nadležnosti u ovoj oblasti.

Tek u siječnju 2018. godine Vijeće ministara BiH usvaja „Strateški plan ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine (2018-2022)“, koji daje smjernice i okvire razvoja sektora poljoprivrede i ukupnog ruralnog razvoja po principima EU. U Federaciji BiH na snazi je Srednjoročna strategija razvoja poljoprivrednog sektora u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2015.-2020. godina, a u postupku donošenja je Program ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine za razdoblje 2018.-2020. godina. Vlada Županije Zapadnohercegovačke pokrenula je inicijativu za izradu županijskog strateškog dokumenta za ruralni razvoj.

Poljoprivredna politika Federacije BiH okvirno je definirana Zakonom o poljoprivredi Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 88/07, 04/10, 27/12 i 07/13), kojim su utvrđeni ciljevi i mjere poljoprivredne politike. Zakonom je jasno naznačen put EU integracija, na način da će se mjere potpore za poljoprivredu i ruralni razvoj postupno prilagođavati na svim razinama vlasti. Vrlo važan zakon svakako je Zakon o novčanim potporama u poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službene novine Federacije BiH“, broj 42/10). Ovim Zakonom se propisuju mjere novčanih potpora u poljoprivredi i ruralnom razvoju i daju modeli potpora i načini njihove realizacije, zatim ističe se važnost provedbe u skladno obvezama i potpisanim sporazumima BiH poput Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU. Nadalje,

usklađuju se entitetska i županijska razina(županijski zakon)glede novčanih potpora tako da se ne podudaraju po istoj osnovi i istim kriterijima.

Po EU smjernicama svi strateški dokumenti ruralnog razvoja, od lokalnih do državnih, zemalja članica i kandidata za članstvo(BiH je podnijela zahtjev za status kandidata), trebaju biti međusobno usklađeni i usklađeni sa EU politikama. Ovo je također jedan od temeljnih preduvjeta za pristup grant sredstvima predpristupnih fondova za ruralni razvoj Europske unije, bez kojih je teško zamisliti značajnije reforme i strukturne promjene koje je nužno napraviti o ovoj oblasti.

1. O STRATEGIJI (metodologija izrade)

Dokument koji imate pred sobom, "Strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški 2018-2022", koji sadrži preko stotinu stranica u osamnaest poglavlja, je rezultat rada općinskog tima za izradu (u daljem tekstu Tim), sastavljenog od sedam članova, koji po svom pojedinačnom i osobnom djelovanju pokrivaju područja od javnog, preko nevladinog do realnog sektora. Nadalje po svom stručnom, obrazovnom ili profesionalnom habitusu bave se ili su usko vezani za poljoprivredu i gospodarski razvitak. Tim je održao niz vlastitih sastanaka, zatim održavani su sastanci sa predstavnicima udruga građana koje djeluju na području općine, a interes djelovanja im je poljoprivreda i ruralni razvoj. Održane su i dvije javne rasprave. Na prvoj održanoj 04. listopada 2017.godine je zainteresiranoj javnosti prezentirana općenito problematika ruralnog razvoja i razlozi za izradu jednog ovakvog dokumenta. Na drugoj održanoj 31. siječnja 2018.godine, prezentiran je sadržaj budućeg dokumenta sa sažecima najvažnijih poglavlja.

Od samog početka, a da bi što kvalitetnije obavio posao Tim je krenuo u prikupljanje podataka o stanju resursa i stanju glavnog gospodarskog sektora ruralnih područja-poljoprivrede, iz svih dostupnih izvora. Značajan izvor aktualnih podataka je bila anketa koja je obavljena u svibnju i lipnju 2017. godine, provedena metodom od vrata do vrata, a koju su realizirali predstavnici mjesnih zajednica, svaki za svoju mjesnu

zajednicu, putem koje su na izravan način došli do aktualnih podataka o obujmu proizvodnje u glavnim poljoprivrednim granama, po kulturama i vrstama na području svih mjesnih zajednica u kojima je zasnovana značajnija proizvodnja. Riječ je o 31 mjesnoj zajednici od ukupno 34. Preostale 3 pokrivaju uže urbano područje Ljubuškog. Ostali izvori korištenih podataka su nadležne općinske službe i registri, ministarstva, zavodi, zatim službena statistika i prethodni strateški i planski dokumenti rađeni za područje Općine Ljubuški, kao i oni rađeni za više razine vlasti, zatim određeni stručni i znanstveni radovi i dr. Ovdje moramo izraziti žaljenje što u Bosni i Hercegovini nije uspostavljen jedinstven sustav poljoprivredne statistike po EU STAT standardima. To bi uvelike pomoglo jer bi imali uvijek aktualne podatke uzete i prezentirane na standardan način koji zadovoljavajuće pokazuju stvarno stanje. Skratilo bi se vrijeme pripreme za izradu ovog dokumenta, a i lakše bi se u budućnosti pratili indikatori učinaka provođenja pojedinih mjera. Međutim, nismo imali puno izbora i moramo biti zadovoljni raspoloživim podacima i činjenicom da su svi članovi Tima „domaći ljudi“ iz Ljubuškog, vezani i profesionalno na više načina sa ovom problematikom i relativno dobri poznavatelji trenutnog stanja u oblasti poljoprivrede u općini Ljubuški.

Dokument je baziran na osnovnoj analizi postojećeg stanja ruralnog područja i sektora poljoprivrede kao glavnog gospodarskog sektora u tom području. Glavni „analitički alat“ kojim se tim služio je bila SWOT analiza (Akronim od engleskih riječi :S - Strengths → snage, W - Weaknesses → slabosti ,O - Opportunities → prilike,T - Threats → prijetnje)koja je pokazala, u suštini, na koje se „snage“ treba osloniti, koje „slabosti“ treba popraviti, zatim koje „prilike“ treba iskoristiti i „opasnosti“ preduprijeti. Nakon analize postalo je jasnije da sektor treba doživjeti određene strukturne, kvalitativne i kvantitativne promjene da bi bio glavni zamašnjak ruralnog razvoja. Naravno uz ostale ekonomske sektore i djelatnosti ruralnih područja od kojih se u prvom redu nameće ruralni turizam. Da bi se ovo pokrenulo u pravom smjeru potrebno je osmisliti, zatim u

bližoj i daljoj budućnosti provesti niz mjera i aktivnosti. Naravno, osnovni preduvjet je ojačati i osposobiti (educirati) sve aktere za njihovu kvalitetnu provedbu.

Strategija se temelji na određivanju pravaca djelovanja kojima se uspostavljaju veze između utvrđenih potreba i zadanih ciljeva, te aktivnosti unutar odabranih mjera za njihovo postizanje te prepoznavanje i otklanjanje poteškoća koje se odnose na slabu ekonomsku stabilnost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i stvaranje preduvjeta za postizanje pozitivnog financijskog učinka. Također, poticanje uključivanja mladih poljoprivrednika u sektor, te stvaranje vitalnih malih poljoprivrednih gospodarstava i poticanje aktivnog djelovanja žena u svim segmentima života u ruralnom području, kao okosnice obitelji i društva u cijelini. Stvaranjem ambijenta konkurentnosti potaknuti mogućnost razvoja ruralnog turizma, uz poljoprivredu najvažnijeg pokretača razvoja ruralnih područja kako bi se na najbolji način doprinijelo prezentiranju prirodne i kulturno-povijesne baštine područja općine i time aktualizirala fluidnost posjetitelja ruralnog područja i pokrenula bolja valorizacija autohtonih vrijednosti.

U konačnici "Strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški 2018-2022" ima za cilj osnažiti kvantitativno i kvalitativno kapacitete lokalne vlasti da pronalaze modele suradnje sa višim razinama vlasti, domaćim i stranim izvorima financiranja, te lokalnim partnerima za provedbu mjera i projekata za održiv ruralni razvoj.

2. MISIJA, VIZIJA I CILJEVI RURALNOG RAZVOJA

MISIJA:

Zajedničkim naporima i sinergijskim djelovanjem javnog sektora i mjesnih akcijskih skupina i ostalih lokalnih aktera u provođenju zacrtanih planskih aktivnosti, stvoriti uvijete za održivi ruralni razvoj općine Ljubuški, koji se temelji na konkurentnosti glavnih ruralnih gospodarskih sektora, očuvanju prirodnih, kulturno-povijesnih potencijala i razvoju ljudskih potencijala, radi postizanja uvjeta za kvalitetan život u ruralnim područjima.

VIZIJA:

Ostvarene su osnovne pretpostavke održivog razvoja koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije pritom vodeći računa i o budućim naraštajima i njihovim potrebama za život i rad i razvoj. Ruralna područja općine su privlačna i poželjna mjesta za život i rad s jednakim prilikama za pristup dobrima, uslugama i mogućnostima za sve svoje stanovnike. Postignuta je dostatna razina konkurentnosti glavnih ruralnih gospodarskih sektora.

CILJ 1

Opći cilj i prvi korak je izrada "Strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški 2018-2022", kao dokumenta koji svojom strukturom i predloženim mjerama treba udovoljiti potrebama razvoja ruralnog prostora općine, po načelima suvremenog programiranja razvoja ovakvih područja, a temelji se na sljedećim polazištima:

1. Stvaranje uvjeta za prestrukturiranje i održivi razvoj gospodarskih djelatnosti na ruralnim područjima, uz podizanje konkurentnost proizvođača,
2. Razvoj gospodarskih, uslužnih i drugih djelatnosti sukladno zahtjevima zaštite okoliša, kulturno-povijesnih i tradicijskih vrijednosti,

3. Poboljšanje dostupnosti javnih dobara i usluga na ruralnim područjima radi podizanja kvaliteta života i radi ublažavanja, a i okretanja trenda negativnih demografskih kretanja,
4. Prilagođavanje zahtjevima koji proizlaze iz procesa pristupa Bosne i Hercegovine EU.

CILJ 2

Strategijom utvrditi programe, mjere i aktivnosti, zatim uspostaviti strukturu za operativno provođenje utvrđenih mjera i aktivnosti. Uspostaviti monitoring i evaluaciju provođenja. U tom kontekstu, stvoriti širok okvir koji će voditi postupnom usklađivanju mjera za razvoj poljoprivrede i ruralnog prostora sa najboljim praksama EU. Nadalje, dokument ima za cilj da promovira privlačenje investicija i tehničku podršku u procesu usklađivanja i razvoja sektora na svim nivoima upravljanja.

Za ostvarenje ovih ciljeva, kao glavni pravci djelovanja trebaju biti sljedeća područja:

1. Povećanje konkurentnosti glavnih ruralnih sektora, zaštita životne sredine, suglasno smjernicama i standardima EU,
2. Povećanje i diverzifikacija zaposlenosti i izvora dohotka na ruralnom prostoru,
3. Razvoj gospodarske i društvene infrastrukture, s posebnim naglaskom na područja koja zaostaju u razvoju,
4. Isticanje značaja višenamjenske uloge poljoprivrede u smislu održivosti, zaštite okoliša, očuvanja povijesne i kulturne baštine i stvaranja dohotka,
5. Održivo gospodarenje prirodnim resursima.

Kako je prostor Općine Ljubuški gotovo u cjelosti ruralnog karaktera, kao takav je uglavnom slabo iskorišten, a njegovi prirodni resursi su nedovoljno gospodarski valorizirani. Zbog toga se nameće potreba kreiranja adekvatnog modela ruralnog razvoja, koji će uvažavajući navedene činjenice, osigurati uravnotežen i dugoročan razvitak na osnovama korištenja svih

raspoloživih ljudskih i materijalnih potencijala sa posebnim naglaskom na korištenje prirodnih resursa na okolišno prihvatljiv način.

3. PRIORITETI RAZVOJA

Oснаžiti kapacitete lokalne vlasti za pružanje potrebnih usluga poljoprivrednicima. Postojeće tradicijske prakse poput dosadašnjeg upravljanja poljoprivrednim gospodarstvima reformirati kroz tercijarno obrazovanje, stručno obrazovanje i cjeloživotno učenje. Poboљšati sustav prijenosa znanja kako bi se ljudima osiguralo stjecanje potrebnih znanja i vještina u cilju održivog ruralnog razvoja.

Potaknuti potporama tehnološku modernizaciju i restrukturiranje poljoprivredno-prehrambenog sektora. Povećanjem konkurentnosti i poboljšanjem učinka na okoliš, stvoriti uvjete za generacijsku obnovu i smanjiti depopulaciju ruralnih područja. Ujednačenim razvojem smanjiti ekonomskog pad u ruralnim područjima, uključujući razvoj alternativnih gospodarskih aktivnosti proizvodnih i uslužnih, poput agro - turizma.

Slika br.1:Koncept ruralnog razvoja

Sve navedeno ostvariti kroz provođenje prioriteta aktivnosti za poboljšanje resursa i različitih ruralnih sektora i u završnici kroz aktivnosti provedbenih mjera dovesti kroz strateški cilj sljedeće prioritete:

3.1.PRIORITETNE AKTIVNOSTI

1.Prioritet: Ljudski resurs(ljudski potencijal)

1.1 Edukacija i osposobljavanje svih uključenih aktera (radionice, tečajevi, srednjoškolsko obrazovanje i dr.)

1.2. Rješavanje pravnog statusa obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (poduzeća, obrti)

1.3.Okrupnjavanje poljoprivredne proizvodnje (udruživanje kroz proizvod ili proizvodno područje,

2.Prioritet: Zemljište i voda

2.1. Provedba svih izmjena u zemljišnim knjigama i reguliranje vlasništva, kao preduvjet pokretanja pilot projekata komasacije-okrupnjavanja posjeda, arondacije)

2.2. Promoviranje boljeg korištenja poljoprivrednog zemljišta, a sukladno budućoj primjeni poticaja na osnovi zemljišne površine potrebno je uspostavljanje učinkovitog sustava za identifikaciju zemljišnih parcela LPIS - sustav za identifikaciju zemljišnih čestica, koji se bazira na stvarnom korištenju površina, koristeći GIS.

2.3 Obnova, proširenje i održavanje postojećeg hidro-melioracijskog sustava,

2.4. Dovodjenje vode iz nižih zona, bogatih vodom u povišene bezvodne dijelove općine, gdje je to moguće i racionalno. Gdje nije, riješavati ovaj problem alternativnim načinima (bušotine, mini akumulacije, obnova lokava i bunara i sl.)

3.Prioritet: Razvoj poljoprivrede kroz sektore:

3.1. Biljna proizvodnja

3.1.1. Vinogradarstvo i vinarstvo (autohtone sorte, promocija, brendiranje, enologija i eno-gastro ponuda i dr.)

3.1.2. Maslinarstvo (zaštita zemljopisnog porijekla kroz zaštićeno područje uzgoja, promocija, brendiranje)

3.1.3. Mediteransko voćarstvo (uzgoj šipka i smokve)

3.1.4. Sektor aromatičnog i ljekovitog bilja (uzgajivački i sakupljački sektor, organizacija i proizvodnja po svjetskim standardima, i analiza i rješavanje problema monokulture i dr.)

3.1.5. Proglašenje zone integralne i ekološke proizvodnje

3.1.6. Povrtlarstvo (organiziranje proizvodnje ranog mladog krumpira i drugih povrtlarskih kultura kroz model udruživanja na bazi proizvoda, zaštita posebnosti dr.)

3.1.7. Razvoj cvjećarstva (modeli uzgoja rezanog cvijeća npr gerbera, krizantema i dr.)

3.1.8. Proizvodnja u zaštićenim prostorima (povrćarstvo, rasadničarstvo, i cvjećarstvo)

3.2. Animalna proizvodnja

3.2.1. Ekstenzivno stočarstvo (uzgoj goveda - buše i drugih pasmina u sustavu krava-tele, zatim uzgoj ovaca - pramenka i koza u slobodnoj ispaši.

3.2.2. Konjogojstvo (ruralni turizam - konjičke staze i medicinski turizam - terapijsko jahanje)

3.2.3. Uzgoj autohtonih pasmina stoke i ponude u gastronomiji (dodatna vrijednost kroz plasman na lokalnom gastro tržištu)

3.2.4. Pčelarstvo (udruživanje na bazi proizvoda i brendiranje)

3.2.5. Akvakultura (uzgoj slatkovodne ribe i poticanje razvoja športskih ribnjaka i ribolovnih staza za športski ribolov)

3.3. Poticanje formiranja registriranih poljoprivrednih gospodarstava kao poduzeća i obrta

3.4. Osmišljavanje i razvoj lokalne ljubuške oznake kvalitete za proizvode sa posebnostima i „ povlašten“ (potican) plasman takvih proizvoda na lokalnom tržištu, posebice u zonama značajnije turističke posjete.(Kravica, Kula H.S. i dr), Sprečavanje zloupotreba imena i znaka kakvoće putem inspeksijskog nadzora)

3.5. Formiranje savjetodavne službe u poljoprivredi (animalni i biljni sektor) te formiranje veterinarske službe (veterinarska stanica)

4. Ruralni turizam

4.1. Povećanje kvalitete i kvantitete turističke ponude

4.2. Povećanje smještajnih kapaciteta (agroturizam, kuće za odmor, kampovi i dr.)

4.3. Razvoj lokalnih tematskih staza i uključivanje u regionalne (povijesna i kulturna baština, gastro i eno staze i dr.)

4.4. Razvoj lovnog turizma (uzgoj divljači)

4.5. Razvoj kulturnog turizma

4.6. Razvoj sportskog i rekreacijskog turizma (Ljubuški maraton, veslanje, športski ribolov, biciklizam i ostale „adrenalinske“ aktivnosti, zatim objedinjavanje različitih tematskih staza-vinskih, maslinarskih i ljekovito aromatičnih i njihovo povezivanje sa sličnim projektima u okruženju idr.)

4.7. Zdravstveni turizam

4.8. Promocija i očuvanje kulturne i povijesne baštine (zaštita mediteranskog krajobraza-suhozid, povijesni i sakralni objekti i dr.)

4.9. Očuvanje tradicijske arhitekture.

4.10. Osmišljavanje i ponuda ljubuškog (hercegovačkog) jelovnika sastavljenog od jela na bazi lokalnih poljoprivrednih proizvoda.

5. Prioritet: Razvoj industrije i obrtništva

5.1. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva,

5.2. Razvoj tržišta lokalnih proizvoda

5.3. Razvoj industrije u okvirima održivog ruralnog razvoja

6. Prioritet: razvoj infrastrukture

6.1. Sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda

6.2. Obnova i modernizacija i izgradnja prečištača otpadnih voda

6.3. Toplinska i energetska održivost kućanstava

6.4. Izgradnja gospodarskih objekata u funkciji poljoprivredne proizvodnje, prerade i plasmana poljoprivredne proizvodnje. (farme, zaštićeni prostori za poljoprivrednu proizvodnju, otkupno distribucijski centri i dr.)

6.5. Kontrolirana urbanizacija

6.6. Dostupnost interneta i ostalih medija sadašnjice

7. Prioritet: Zaštita i održivo korištenje obnovljivih energetske resursa

7.1. Zaštita vodenih dobara (kontrola vodostaja, kontrola upotrebe, kontrola kakvoće, kontrola upotrebe kemijskih sredstava u poljoprivredi)

7.2. Gradnja solarnih kapaciteta (na površinama nepogodnim za druge gospodarske aktivnosti za veće projekte i izgradnja korištenja solarne energije u kućanstvima a napose u objektima za poljoprivrednu proizvodnju u zatvorenom)

7.3. Korištenje geotermalne energije (u objektima za poljoprivrednu proizvodnju u zatvorenom,)

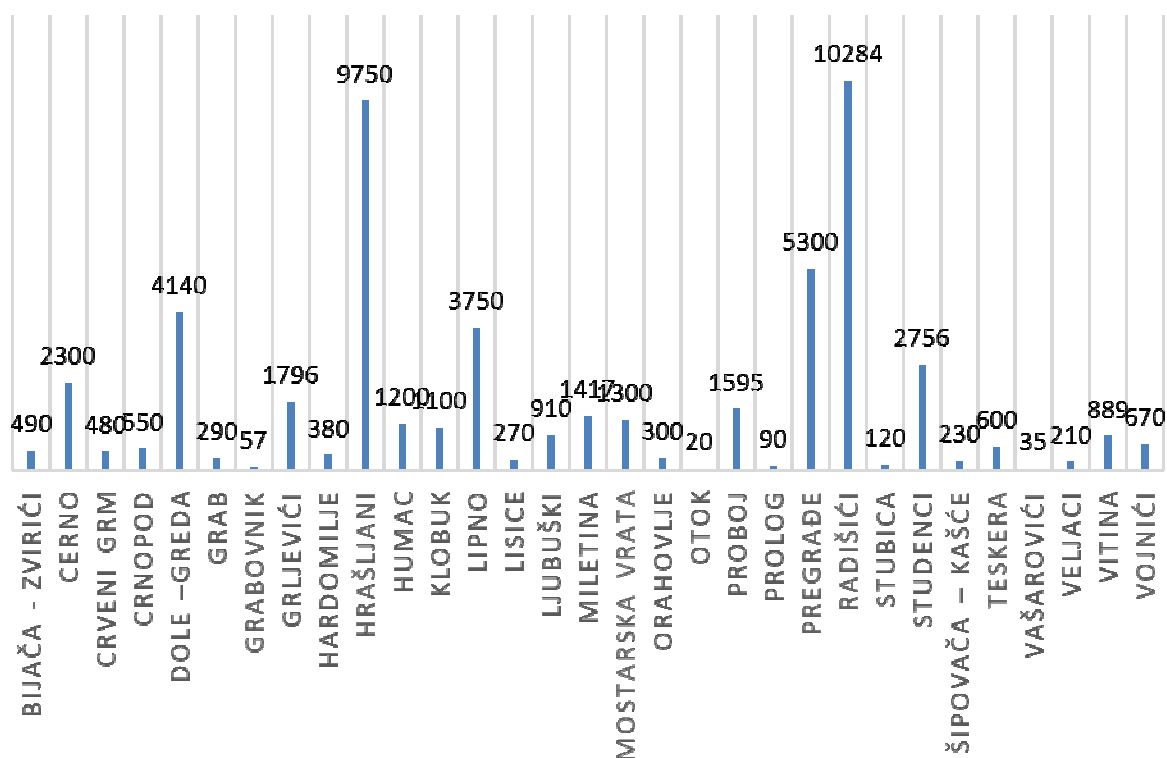
4. ANALIZA STANJA I MOGUĆNOSTI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

4.1. PREGLED STABALA MASLINA SA POVRŠINAMA PO MJESNIM ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI

REDNI BROJ	MJESNA ZAJEDNICA	BROJ STABALA	POVRŠINA (ha)
1.	BIJAČA - ZVIRIĆI	490	1,63
2.	CERNO	2.300	7,70
3.	CRVENI GRM	480	1,60
4.	CRNOPOD	550	1,83
5.	DOLE –GREDA	4.140	13,80
6.	GRAB	290	0,96
7.	GRABOVNIK	57	0,19
8.	GRLJEVIĆI	1.796	5,98
9.	HARDOMILJE	380	1,26
10.	HRAŠLJANI	9.750	32,5
11.	HUMAC	1.200	4,00
12.	KLOBUK	1.100	3,66
13.	LIPNO	3.750	12,50
14.	LISICE	270	0,90
15.	LJUBUŠKI	910	3,03
16.	MILETINA	1.417	4,72
17.	MOSTARSKA VRATA	1.300	4,33
18.	ORAOVLJE	300	1,00
19.	OTOK	20	0,06
20.	PROBOJ	1.595	5,31
21.	PROLOG	90	0,30
22.	PREGRAĐE	5.300	18,00
23.	RADIŠIĆI	10.284	34,28
24.	STUBICA	120	0,40
25.	STUDENCI	2.756	9,18
26.	ŠIPOVAČA – KAŠĆE	230	0,76
27.	TESKERA	600	2,00
28.	VAŠAROVIĆI	35	0,11
29.	VELJACI	210	0,70
30.	VITINA	889	2,96
31.	VOJNIĆI	670	2,23
	UKUPNO (1ha / 300 stabala)	53.279	177,59

Tablica br.1: Stanje maslinarstva

Ukupan broj stabala kulture masline je 53
279 komada na površini od 177,59 hektara.

Grafikon br.1: Stanje maslinarstva

Slika br. 2: Mladi maslinik u kršu

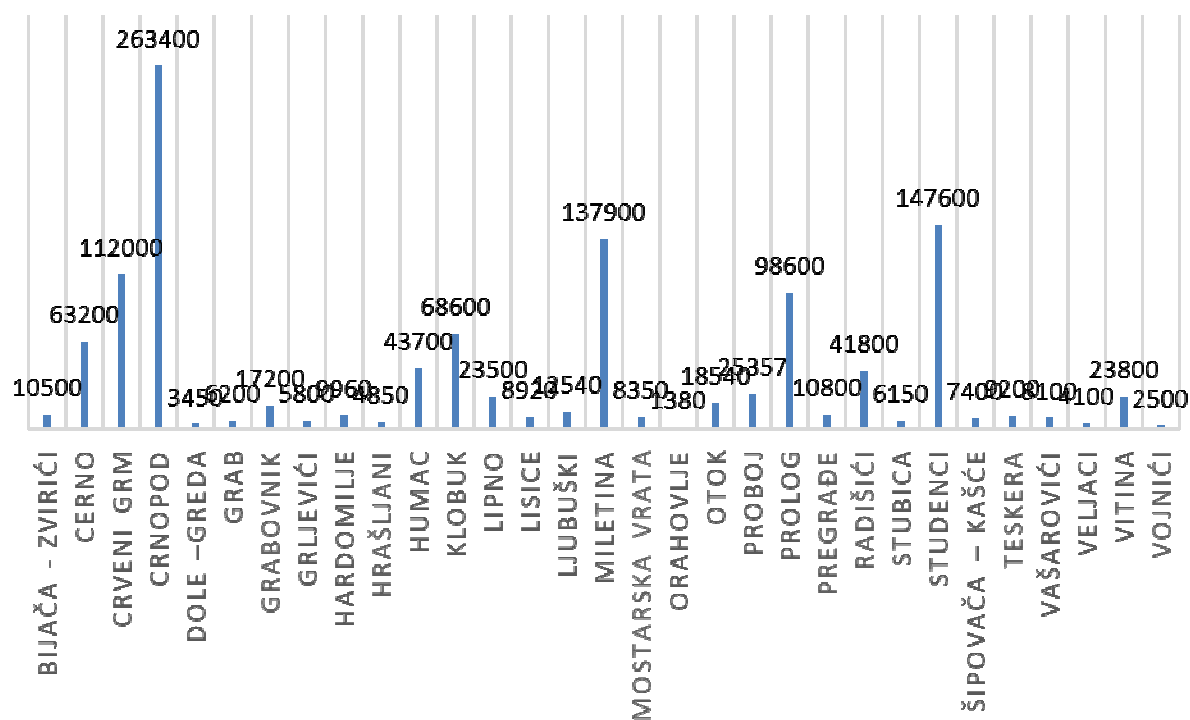
4.2. PREGLED BROJA TRSOVA VINOVE LOZE SA POVRŠINAMA PO MJESNIM ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI

REDNI BROJ	MJESNA ZAJEDNICA	BROJ TRSOVA	POVRŠINA (ha)
1.	BIJAČA - ZVIRIĆI	10.500	2,62

2.	CERNO	63.200	15,80
3.	CRVENI GRM	112.000	28,00
4.	CRNOPOD	263.400	65,85
5.	DOLE –GREDA	3.450	0,86
6.	GRAB	6.200	1,55
7.	GRABOVNIK	17.200	4,30
8.	GRLJEVIĆI	5.800	1,45
9.	HARDOMILJE	9.960	2,49
10.	HRAŠLJANI	4.850	1,21
11.	HUMAC	43.700	10,92
12.	KLOBUK	68.600	17,15
13.	LIPNO	23.500	5,87
14.	LISICE	8.920	2,23
15.	LJUBUŠKI	12.540	3,13
16.	MILETINA	137.900	34,47
17.	MOSTARSKA VRATA	8.350	2,08
18.	ORAHOVlje	1.380	0,34
19.	OTOK	18.540	4,63
20.	PROBOJ	25.357	6,33
21.	PROLOG	98.600	24,65
22.	PREGRAĐE	10.800	2,70
23.	RADIŠIĆI	41.800	10,45
24.	STUBICA	6.150	1,53
25.	STUDENCI	147.600	36,90
26.	ŠIPOVAČA – KAŠĆE	7.400	1,85
27.	TESKERA	9.200	2,30
28.	VAŠAROVIĆI	8.100	2,02
29.	VELJACI	4.100	1,02
30.	VITINA	23.800	5,95
31.	VOJNIĆI	2.500	0,62
	UKUPNO (1ha / 4000)	1.205.397	301,34

Tablica br.2: Stanje vinogradarstva

Ukupan broj trsova vinove loze je 1 205 397 komada na površini od 301,34 hektara.

Grafikon br.2: Stanje vinogradarstva

Slika br: 3: Mladi vinograd u kršu

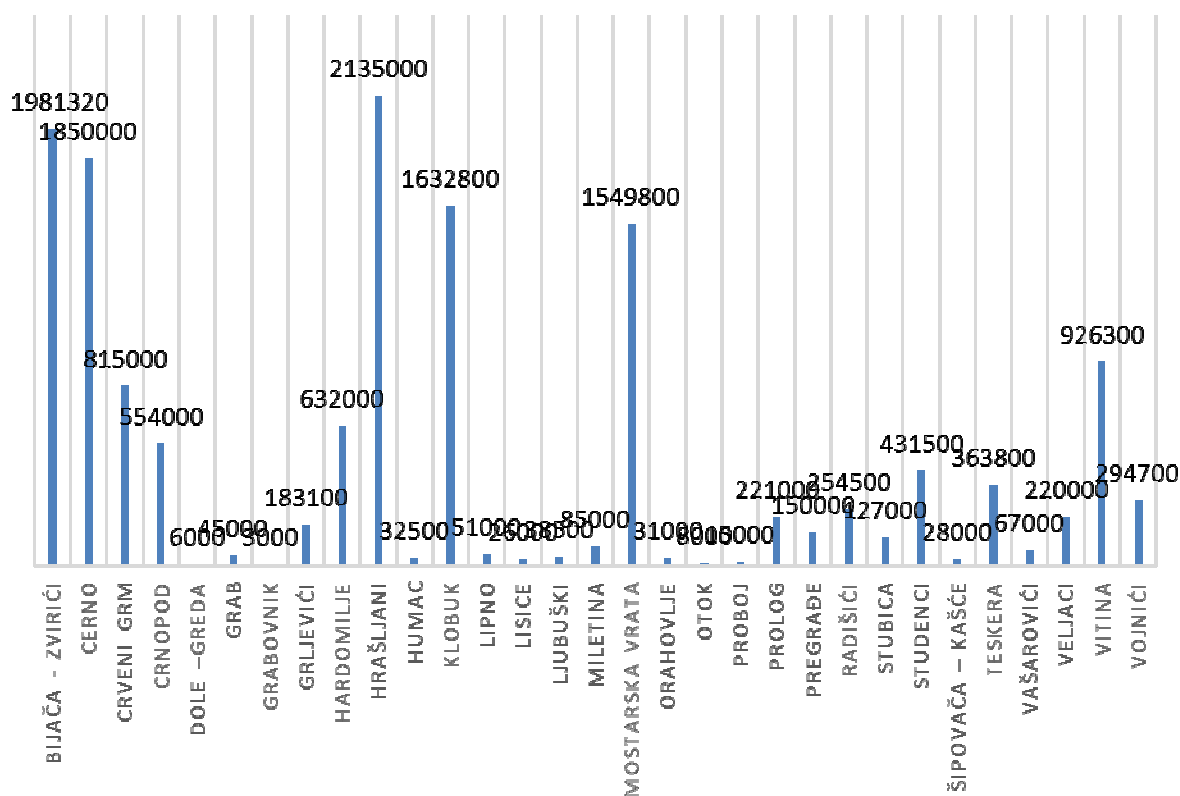
4.3.PREGLED BROJA SADNICA SMILJA SA POVRŠINAMA PO MJESNIM ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI

REDNI BROJ	MJESNA ZAJEDNICA	BROJ SADNICA	POVRŠINA (ha)
1.	BIJAČA - ZVIRIĆI	1.981.320	66,04
2.	CERNO	1.850.000	61,66
3.	CRVENI GRM	815.000	27,16
4.	CRNOPOD	554.000	18,46
5.	DOLE –GREDA	6.000	2,00
6.	GRAB	45.000	1,5

7.	GRABOVNIK	3.000	0,10
8.	GRLJEVIĆI	183.100	6,10
9.	HARDOMILJE	632.000	21,06
10.	HRAŠLJANI	2.135.000	71,16
11.	HUMAC	32.500	1,08
12.	KLOBUK	1.632.800	54,20
13.	LIPNO	51.000	1,70
14.	LISICE	26.000	0,86
15.	LJUBUŠKI	38.500	1,28
16.	MILETINA	85.000	2,83
17.	MOSTARSKA VRATA	1.549.800	51,63
18.	ORAOVLJE	31.000	1,03
19.	OTOK	8.000	0,26
20.	PROBOJ	15.000	0,50
21.	PROLOG	221.000	7,36
22.	PREGRAĐE	150.000	5,00
23.	RADIŠIĆI	254.500	8,48
24.	STUBICA	127.000	4,23
25.	STUDENCI	431.500	14,38
26.	ŠIPOVAČA – KAŠĆE	28.000	0,93
27.	TESKERA	363.800	12,12
28.	VAŠAROVIĆI	67.000	2,23
29.	VELJACI	220.000	7,33
30.	VITINA	926.300	30,86
31.	VOJNIĆI	294.700	9,82
	UKUPNO (1ha/30000)	14.757.820	491,92

Slika br.3: Stanje površina pod smiljem

Ukupan broj sadnica smilja je 14 757 820 komada na površini od 491,92 hektara.

Grafikon br.3: Stanje površina pod smiljem

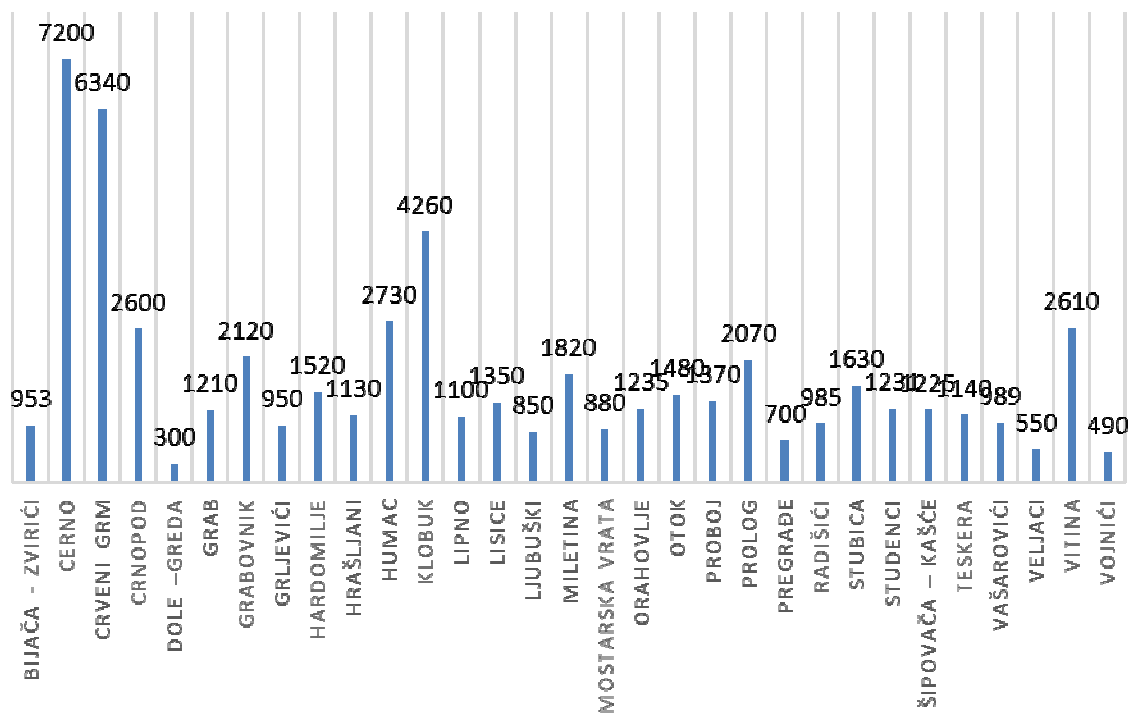
Slika br.4: Plantaža smilja

**4.4. PREGLED BROJA SADNICA
OSTALIH VOĆAKA SA POVRŠINAMA
PO MJESNIM**
**ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU
OPĆINE LJUBUŠKI**

REDNI BROJ	MJESNA ZAJEDNICA	BROJ STABALA	POVRŠINA (ha)
1.	BIJAČA - ZVIRIĆI	953	2,11
2.	CERNO	7.200	16,00
3.	CRVENI GRM	6.340	14,08
4.	CRNOPOD	2.600	5,77
5.	DOLE –GREDA	300	0,66
6.	GRAB	1.210	2,68
7.	GRABOVNIK	2.120	4,71
8.	GRLJEVIĆI	950	2,11
9.	HARDOMILJE	1.520	3,37
10.	HRAŠLJANI	1.130	2,51
11.	HUMAC	2.730	6,06
12.	KLOBUK	4.260	9,46
13.	LIPNO	1.100	2,44
14.	LISICE	1.350	3,00
15.	LJUBUŠKI	850	1,88
16.	MILETINA	1.820	4,04
17.	MOSTARSKA VRATA	880	1,95
18.	ORAHOVLJE	1.235	2,74
19.	OTOK	1.480	3,28
20.	PROBOJ	1.370	3,04
21.	PROLOG	2.070	4,60
22.	PREGRAĐE	700	1,55
23.	RADIŠIĆI	985	2,18
24.	STUBICA	1.630	3,62
25.	STUDENCI	1.231	2,73
26.	ŠIPOVAČA – KAŠĆE	1.225	2,72
27.	TESKERA	1.140	2,53
28.	VAŠAROVIĆI	989	2,19
29.	VELJACI	550	1,22
30.	VITINA	2.610	5,80
31.	VOJNIĆI	490	1,08
	UKUPNO (1ha/ 450 stabala)	55.018	122,26

Tablica br.4: Stanje voćarstva

Ukupan broj voćaka je 55 018 komada na površini od 122,26 hektara.

Grafikon br.4: Stanje voćarstva

Slika br.5: Površine pod krumpirom

4.5.PREGLED ZNAČAJNIJIH POVRTLARSКИH KULTURA SA POVRŠINAMA PO MJESNIM ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI

RED NI BROJ	MJESNA ZAJEDNICA	KULTURE POVRŠINA (ha)						
		KRUMPIR	RAJČICA	KUPUSNJAČE	CRVENI LUK	BJELI LUK	LUBENICA I BOSTAN	PLASTENICI ha
1.	BIJAČA - ZVIRIĆI	1,50	1,00	0,80	0,70	0,20	0,23	0,31
2.	CERNO	2,10	1,20	0,60	0,30	0,35	1,62	0,42
3.	CRVENI GRM	2,30	1,40	1,50	1,30	1,70	1,90	0,15
4.	CRNOPOD	1,95	0,86	1,30	1,83	0,90	0,55	0,61
5.	DOLE – GREDA	3,50	2,80	1,36	1,20	0,76	0,45	0,28
6.	GRAB	4,95	3,45	2,84	2,65	4,80	11,36	0,90
7.	GRABOVNIK	2,10	2,56	3,62	3,21	1,56	1,75	0,10
8.	GRLJEVIĆI	1,62	1,30	0,70	0,76	0,30	0,12	0,15
9.	HARDOMILJE	1,10	1,70	2,38	0,62	0,25	4,84	0,55
10.	HRAŠLJANI	2,30	3,54	1,65	1,30	0,15	1,92	1,30
11.	HUMAC	2,40	2,76	1,20	2,10	1,62	18,60	2,32
12.	KLOBUK	12,3	3,30	3,10	6,70	1,97	2,38	2,56
13.	LIPNO	0,98	0,78	0,88	0,63	0,30	0,21	0,47
14.	LISICE	2,31	2,21	1,65	2,35	1,10	1,53	0,59
15.	LJUBUŠKI	1,18	0,88	0,70	1,31	0,90	0,68	0,34
16.	MILETINA	1,35	0,32	0,20	0,79	0,19	0,64	0,23
17.	MOSTARSKA VRATA	1,98	1,35	0,68	1,35	0,35	1,38	0,88
18.	ORAOVLJE	2,65	3,87	1,53	8,21	1,31	2,55	0,67
19.	OTOK	3,42	5,96	2,69	9,35	2,64	5,29	0,79
20.	PROBOJ	13,5	3,40	3,30	5,71	0,55	3,58	2,38
21.	PROLOG	6,12	1,80	2,85	2,27	1,68	1,77	0,51
22.	PREGRAĐE	1,64	1,26	1,30	1,88	1,37	2,32	1,10
23.	RADIŠIĆI	15,73	3,27	2,89	2,22	0,49	2,45	0,67
24.	STUBICA	1,21	0,80	0,22	0,76	0,10	0,35	0,32
25.	STUDENCI	2,89	1,84	2,67	0,83	0,15	0,64	2,40
26.	ŠIPOVAČA – KAŠĆE	106,35	2,62	28,85	0,97	0,45	3,58	1,20
27.	TESKERA	1,37	1,63	1,37	1,61	0,54	1,70	0,94
28.	VAŠAROVIĆI	2,85	2,35	1,69	2,54	1,12	2,05	0,65

29.	VELJACI	31,60	12,35	13,45	10,33	2,50	4,34	1,50
30.	VITINA	21,35	10,21	21,81	8,66	1,77	3,86	1,98
31.	VOJNIĆI	135,69	14,89	37,23	1,42	0,67	1,12	2,89
	UKUPNO	392,29	97,66	147,01	85,86	32,74	85,76	30,16

Tablica br.5: Stanje povrtlarstva

Ukupna površina pod povrtlarskim kulturama je 871,48 ha od čega 30,16 ha otpada na pod površine u zaštićenim prostorima (plastenicima i dr.). Pod krumpirom se nalazi 392,29 ha, zatim pod kupušnjacima se nalazi 147,01 ha. Kultura rajčice zauzima 97,66 ha, dok crveni

luk zauzima 85,86 ha, a slijedi ga bijeli luk sa 32,74 ha površina. Na kulturu lubenice i bostana otpada 85,76 ha.

4.6. PREGLED STANJA STOČNOG FONDA PO MJESNIM ZAJEDNICAMA NA PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI

REDNI BROJ	MJESNA ZAJEDNICA	GOVUDA	OVC E	KOZ E	SVINJE	MAGARCI	KONJI	PČELINJE ZAJEDNICE (KOŠNICE)	RIBNJACI (tona)
1.	BIJAČA - ZVIRIĆI	4	540	338	43	2		269	
2.	CERNO	7	230	51	110			288	
3.	CRVENI GRM	5	54	31	57		2	625	
4.	CRNOPOD	1	36	6	32			197	
5.	DOLE – GREDA		30	35	40	1		296	
6.	GRAB	11	110	62	230	1		147	
7.	GRABOVNIK	40		5	57			67	
8.	GRLJEVIĆI	7	88	13	35			398	
9.	HARDOMILJE	3		32	47			82	
10.	HRAŠLANI	12	310	17	31			342	
11.	HUMAC	6	328	53	83	1	3	1020	20
12.	KLOBUK	43	110	20	520		4	303	
13.	LIPNO	48	300	7	53		1	299	
14.	LISICE	5	153	10	86			665	
15.	LJUBUŠKI	12	135	20	23			198	
16.	MILETINA		120	15	70		1	310	
17.	MOSTARSKA VRATA	20	330	145	18	1		235	
18.	ORAOVLJE	6	10		31			123	
19.	OTOK	7	168		56			86	
20.	PROBOJ	3	33	16	49			208	
21.	PROLOG	15	15	2	63			170	
22.	PREGRAĐ	10	296	7	124			837	

	E								
23.	RADIŠIĆI	47	290	100	159	3	2		507
24.	STUBICA	2	210	2	48			1	447
25.	STUDENCI	10	465	19	119				475
26.	ŠIPOVAČA – KAŠĆE	5	108	36	73				352
27.	TESKERA		40	5	89				193
28.	VAŠAROVI ČI	16	601	14	62		28	3	77
29.	VELJACI	7	75	18	54		27	2	170
30.	VITINA	186	608	113	142		3	3	1340
31.	VOJNIĆI		65	3	66				39
	UKUPNO	538	5.858	1.195	4.104		66	20	10.765
									457

Tablica br.6: Stanje stočnog fonda

Stanje stočnog fonda ogleda se u broju grla stoke. Broj grla ovaca je 5858 i, svinje broje 4104, dok goveda ima 538 grla. Konja ima 20, a magaraca 68 grla. Pčelinjih zajednica ili košnica na području općine ima 10 765 komada, a proizvodnja slatkovodne ribe zasnovana je na 4 ribogojilišta sa ukupnom godišnjom prosječnom proizvodnjom od 457 tona ribe.

4.7. PREGLED BROJNOG STANJA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA UPISANIH U REGISTAR POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA, REGISTAR KLIJENATA I REGISTAR OBRTA U OPĆINI LJUBUŠKI

UKUPNO UPISANIH U RPG/RK	1416
Broj aktivnih gospodarstava (apliciraju na županijske i federalne poticaje)	557
Broj poljoprivrednih obrta (osnovna/dopunska djelatnost) upisanih u RPG	17
Broj poljoprivrednih obrta u odsjeku za gospodarstvo općine	171
BILJNA PROIZVODNJA	
Povrće (na otvorenom i u zatvorenom)	321
Ljekovito i aromatično bilje	73
Maslinici	9
Vinogradi	5
UKUPNO BILJNA PROIZVODNJA	408
ANIMALNA PROIZVODNJA	
Pčelinje zajednice	118
Krave i junice	14
Sustav krava-tele	3
Ovce	4
Ribnjaci	2
Autohtone životinje	
Magarci	5
Buše	3
UKUPNO ANIMALNA PROIZVODNJA	149

Tablica br.7: Stanje poljoprivrednih gospodarstava

Ako pribrojimo broj poljoprivrednih obrta (171), ukupnom broju registriranih u RPG/RK onda možemo reći da je broj

registriranih poljoprivrednih gospodarstava, bilo po jednom ili drugom osnovu, 1570. Treba poticati PG da u što većem broju otvore poljoprivredne obrte. Na taj način je bar jedan član prijavljen kao zaposlen i ostvaruje sva prava po tom statusu. Samo

takva gospodarstva će u budućnosti moći aplicirati na „ozbiljnija” sredstva iz raznih programa potpora. Već sada su federalne potpore vrlo ograničene za PG koja imaju status fizičkih osoba. Stoga, 1570 obitelji sa prosječno 4 člana je 6280 koji se aktivno bavi poljoprivredom čini preko 20% ukupnog broja stanovnika općine. Ovdje nisu uračunate obitelji koje nisu registrirale svoja poljoprivredna gospodarstva. Ako uzmemo podatak iz 2017. godine da je u ŽZH u sve četiri općine ukupan broj PG upisanih u RPG 2823, onda broj 1416 upisanih u Ljubuškom čini 50,16% ukupno upisanih u županiji.

1. RPG- registar poljoprivrednih gospodarstava FBiH (podaci o nositelju, površinama, proizvodnji broju i vrsti stoke, itd.)
2. RK- registar klijenata FBiH (podaci o nositelju i njegovom računu u banci preko kojeg ide isplata potpora)
3. PG-poljoprivredno gospodarstvo

5. PROGRAM RAZVOJA

Prostor općine Ljubuški je područje na kojem bi se uz prioritete razrade strategije zajedno sa strateškim razvojnim ciljevima omogućio stvoriti ambijent za održiv ruralni razvoj. Uravnoteženost, je pojam na kojem bi se temeljila osnova djelovanja kroz suradnju javnog i civilnog sektora, te gospodarstva kao socio-ekonomske okosnice zadovoljstva pučanstva uz benefite raspoloživih resursa, prirodnih i dr. Kroz unaprjeđenje ljudskih resursa, prvenstveno naobrazbom i edukacijom o novim znanjima i vještinama nužnim za dostizanje i održavanje konkurentnosti ruralnom razvoju i njegovim segmentima stvarao bi se kapital vrijednosti koji pokazuje kulturu i baštinu jednog područja poput Općine Ljubuški.

Pristup realizaciji ruralnog razvoja kroz strateške razvojne ciljeve bi se očitao kroz valorizaciju sve ukupnih potencijala Općine Ljubuški koji bi dali akcenat na njenu konkretnost i atraktivnost u regiji.

Cilj 1. – Valorizacija potencijala i resursa održivog ruralnog razvoja

Cilj 2. – Konkurentnost poljoprivredno-gospodarskog sektora

Cilj 3. – Poticanje diverzifikacije izvora prihoda

Cilj 4. – Razvoj ruralne infrastrukture i očuvanje eko sustava

Cilj 1. – Valorizacija potencijala i resursa održivog ruralnog razvoja

Na cijelom području djelovanja uspostaviti učinkovit sustav za jačanje atraktivnosti i konkurentnosti ukupnog područja sa ciljem jačanja potencijala poput ljudskih, kulturnih i prirodnih, te njihovu valorizaciju u smislu lakše prepoznatljivosti kvalitete. Valorizacijom potencijala kulturne baštine stvoriti novi oblik kulturnog ruralnog turizma sa znamenitostima tipičnim za područje djelovanja-muzeji, sakralni objekti, spomenici, povijesni lokaliteti, galerije i dr. Kroz direktno djelovanje i suradnju između subjekata i lokalnih vlasti stvoriti mjesne akcijske skupine kao animatore praćenja problematike određenih sektora ruralnog razvoja i zajedničkog interesa u očuvanju potencijala i stvaranja dodatnih vrijednosti resursa održivog ruralnog razvoja. Podizanjem svijesti i učinkovitosti razine lokalne vlasti potaknuti ubrzan pristup rješavanju prepreka ka što boljoj suradnji gospodarskog sektora i civilnog društva u jednome kroz ujednačen i održiv razvoj.

Kulturno materijalno i nematerijalno nasljeđe otrgnuti iz neprepoznatljivost i naglasiti njegove posebnosti u užem i širem okruženju. Stvoriti ambijent povezanosti svih segmenata ruralnog područja kroz međudjelovanje različitih djelatnosti u prezentiranju posebnosti Ljubuške općine. Mediteranska krajobrazna raznolikost, kao temelj očuvanja prirodne im kuturne baštine uz ljudski potencijal predstavlja strukturu kojom ovaj strateški cilj u završnici treba da dovede do aktivnosti koje se svode na upravljanje, valorizaciju i samu zaštitu kulturnih dobara.

Ulaganjem u promociju ambijenta života i marketinško djelovanje u svrhu prepoznatljivosti izdvaja valorizirano od općeg i doprinosi pozitivnijim prilikama poslovnosti područja djelovanja. Stvaranjem ovakve atmosfere u ruralnom području dolazi do zainteresiranosti korisnika prostora, kako samih turista, tako i lokalnog stanovništva. Ovim pristupom se postiže veća otvorenost područja, te se stvara pozitivno poslovno okruženje, ne na štetu tradicionalnim vrijednostima, biološkoj i krajobraznoj raznolikosti.

Cilj 2. – Poticanje konkurentnosti poljoprivredno-gospodarskog sektora

Slaba investicijska klima je ono što pogađa danas većinu ruralnih područja. Razvijanjem poslovnog okruženja znatno bi se promijenila slika poduzetnosti, prvenstveno malih i srednjih poduzeća koji su najbolji pokretači ruralnog razvoja. Loša promocija i neisticanje posebnosti proizvoda i proizvodnje, zatim male količine proizvoda, nedostupne u većem dijelu godine su recept za nekonkurentnost. Neinformiranost i nedovoljna naobrazba samih proizvođača je limitirajući čimbenik kvalitetnijeg plasmana, te prepoznatljivosti gospodarstva i samih proizvoda. Značajan pomak bi se mogao napraviti u proizvodnjama koje ističu posebnosti područja općine Ljubuški, npr uzgoj slatkovodne ribe, mladog krumpira, meda i drugih poljoprivrednih proizvoda uz poseban naglasak na standardizaciju finalnog proizvoda i postizanje prepoznatljivosti na tržištima u regiji i šire. Nedovoljna infrastruktura i neplanski pristup formiranju poslovnih zona dovode do nedovoljnog broja uključenih sudionika razvoja i sama kratka turistička sezona i njeno ne osmišljavanje u svrhu produženja znatno utječu na prisustvo korisnika proizvoda i usluga. Unutar same turističke sezone tradicijski proizvodi i prerađevine poljoprivrednih proizvoda nisu dovoljno zastupljeni u ponudi. Prednosti poput već navedenih resursa i tradicijska ponuda prehrambenih proizvoda je nešto na čemu bi se trebala temeljiti konkurentnost. Umrežavanjem sudionika različitih sektora unutar ruralnog područja kroz objedinjivanje u vidu proizvoda je ono što bi značajno

povezalo zainteresirane strane i potaklo krajnjeg korisnika na zanimanje za takav proizvod. Uz potporu proizvođačima u bilo kojem obliku, a ponajprije u vidu različitih edukacija koje prate svjetske trendove osnažio bi se potencijal i podigla razina interesa za ruralnom djelatnošću. Razvijanjem poslovne infrastrukture ruralnih područja povećava se konkurentnost gospodarstva i samo poslovno okruženje je učinkovitije. Razvijanjem svijesti za integrirane poljoprivredne proizvode, se ubrzava i sama prilagodba proizvođača koji su u konvecijalnom obliku gospodarenja poljoprivrednim dobrima i dobija se na posebnosti ponude koja u konačnici treba težiti ka ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji, te zaštititi i brendiranju ovakvih proizvoda prilagođenih svjetskim standardima. Proglašavanjem područja općine Ljubuški – zonom integrirane poljoprivrede naglašava se posebnost i povećava se konkurentnost proizvodnje, prvenstveno hrane, a i drugih proizvoda. Udruživanje proizvođača kroz proizvod kao što je Ljubuški rani krumpir koji ima potencijal širenja pod površinama od cca. 400 ha daje se primjer mogućnosti organiziranja ostalih po ovom modelu udruživanja. Nadalje treba poticati i okrupnjavanje samih posjeda kroz model komasacije zemljišta. Sve to u svrhu prilagodbe proizvođača najnovijim tržišnim uvjetima što je u suštini preduvjet za konkurentnost.

Cilj 3. – Poticanje diversifikacije izvora prihoda

Razvojem različitih alternativnih aktivnosti ruralnih gospodarstva primjerice u konjogojstva u svehu rehabilitacijskog jahanja uz potrebno stručno vodstvo poput fizioterapeuta došlo bi do stvaranja medicinskog-ruralnog turizma. Ovakvim pristupom podiže se vrijednost ponude i diversifikacija izvora prihoda kako stručnog kadra, tako i samih članova ruralnog gospodarstva. Povećava se zaposlenost i poboljšava se socijalna struktura u ruralnom području čime se smanjuju nepovoljni gospodarski i demografski trendovi kao što su povećanje nezaposlenosti, depopulacija,

nedovoljno razvijeno adekvatno poslovno okruženje.

Očuvanjem prirodnih resursa te njihovo uravnoteženo iskorištavanje, kroz djelatnosti poput lovstva, prvenstveno sa naglaskom na ptice i sam uzgoj divljači i ptica na ruralnom području daje za priliku stvaranja diversifikacije izvora prihoda ruralnog područja.

Lovstvo kao djelatnost na ruralnom području direktno djeluje i na turističku ponudu kraja. Same potrebe sektora lovstva kroz uzgajivačice pasa su novi vid aktivnosti sektora i stvaranja novih izvora prihoda uz kvalitetan veterinarski nadzor.

Jak potencijal za održivi razvoj se očituje prvenstveno kroz razvoj turizma u ruralnim područjima u povećanje smještajni kapaciteta kroz kuće za odmor, kamping i druge oblike uslužne djelatnosti turističkog smještaja.

Razlog povećanju kapaciteta smještaja su jako očuvana prirodna i tradicijska baština ruralnog područja. Diversifikacijom aktivnosti ostvaruje se održivo korištenje prirodnih resursa, proizvodnja i direktna prodaja proizvoda veće dodane vrijednosti i veća zaposlenost na poljoprivrednim gospodarstvima. Razvoj ruralnih područja moguće je intenzivnije razvijati samo ako se samo ako se osigura međusobno povezanost poljoprivrede sa turističkom ponudom općine, već spomenutim pristupom proizvodnje, integrirana i ekološka, proizvodi dobivaju na vrijednosti i kao takvi su već jednim djelom alternativni na čemu bi se trebala razvijati i alternativna usluga.

Ovakvim cijevima i provedbom pomoću mjera kroz aktivnosti zainteresiranih strana trebala bi se poboljšati socijalna struktura ruralnog područja općine Ljubuški.

Cilj 4. – Razvoj ruralne infrastrukture i očuvanje eko sustava

Jačanje razvoja i poboljšanje osnovne infrastrukture je jedan od preduvjeta za uravnoteženi gospodarski rast u ruralnom području i za jačanje socijalno-gospodarskih uvjeta života stanovništva na ruralnom području. Razvitak i unapređenje osnovne ruralne infrastrukture neophodno je zbog poticanja gospodarskih i društvenih

aktivnosti za uravnotežen rast, unapređenje uvjeta života i rada u ruralnim područjima, smanjenje depopulacije ruralnih područja te poticanje aktivnog stanovništva da ostane ili se vrati u ruralna područja. Razvoj lokalne infrastrukture i temeljnih lokalnih usluga u ruralnim područjima, uključujući usluge vezane uz slobodno vrijeme i kulturu, obnovu sela i aktivnosti usmjerene na obnovu i poboljšanje kulturne i prirodne baštine sela i ruralnih krajobraza, ključni je element svih napora za realizaciju potencijala i promicanje održivosti ruralnih područja. Stoga bi potporu trebalo odobriti djelatnostima s tim ciljem, uključujući pristup informacijskim i komunikacijskim tehnologijama te razvoj brze i ultrabrze širokopojasne veze. U skladu s tim ciljevima, potrebno je poticati razvoj usluga i infrastrukture koje vode prema društvenoj uključenosti i zaustavljanju trenda društvenog i gospodarskog pada i depopulacije ruralnih područja. Kako bi se postigla maksimalna učinkovitost takve potpore, obuhvaćene djelatnosti trebale bi se provoditi u skladu s planovima za razvoj općine i njihovih temeljnih usluga, ako takvi planovi postoje, koje izrađuje jedna ili više ruralnih zajednica. Kako bi se uspostavila sinergija i poboljšala suradnja, djelatnosti bi također trebale, prema potrebi, promicati poveznice između urbanih i ruralnih područja. Države članice mogu dati prednost ulaganjima partnerstava za razvoj kojima upravlja lokalna zajednica i projektima kojima upravljaju organizacije lokalne zajednice. Bogatstvo biološke i krajobrazne raznolikosti, ljepota i razmjerna očuvanost prirodnih predjela, reljefna razgibanost i geomorfološka raznolikost, bogata i raznolika vegetacija s brojnim ugroženim i endemičnim biljnim zajednicama, planinsko i sredozemno bio geografsko područje isprepliću se na razmjerno malom prostoru. Uz održivo gospodarenje otpadom i vodim resursima, vrlo veliku ulogu u očuvanju okoliša predstavlja i očuvanje kvalitete zraka i tla kao prirodnih resursa. Učinkovita energetska opskrba je vrlo važna zbog vrlo velikog utjecaja na zaštitu okoliša i gospodarski razvoj, jer još uvijek ne postoji sustav učinkovitog korištenja energije.

6. PRISTUP IZRADI STRATEGIJE

6.1. LEADER PRISTUP

Akronim 'LEADER' proizlazi iz francuskih riječi " Poveznice između ruralnog gospodarstva i razvojnih aktivnosti ", što znači 'Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale'. Ovim pristupom uspostavlja se sinergija i mobilizira provođenje ruralnog razvoja u lokalnim ruralnim zajednicama sa prisustvom ljudskih resursa koja bi mogla pridonijeti procesu ruralnog razvoja formiranjem partnerstva na razini ili između javnog, privatnog i civilnog sektora društva općine Ljubuški. Načela LEADER pristupa su:

1. **Pristup temeljen na osobitostima područja** - ruralna područja su slična, ali opet, svako ima svoje posebnosti; njih treba uzeti u obzir prilikom planiranja
2. **Pristup odozdo prema gore** - uključivanje javnosti i svih raspoloživih snaga u lokalnim zajednicama u planiranje i provedbu programa razvoja
3. **Razvoj lokalnih partnerstva u pristupima i djelovanju** –kroz partnerstvo i suradnju osnaživanje manjih lokalnih inicijativa
4. **Umrežavanje i suradnja** - povezivanje, sinergijsko djelovanje u razvojnim procesima, razmjena znanja i iskustava na lokalnom i širem planu
5. **Inovativnost** - tradicija je temelj ruralnog razvoja, ali su inovacije nužne kako bi se tradicionalne vrijednosti predstavile na nov i tržišno konkurentan način.
6. **Integralni pristup** - sektorska podijeljenost čest je uzrok problemima u razvoju. Horizontalno kao i okomito, međusektorsko povezivanje je nužno za rješavanje ovih problema
7. **Lokalno financiranje i upravljanje projektima** - izuzetno je važno da

aktivnosti na lokalnoj razini, makar i malim dijelom, budu i financirane iz lokalnih proračuna, makar i mali lokalni poticaj znači potvrdu vjerodostojnosti lokalnih projekata

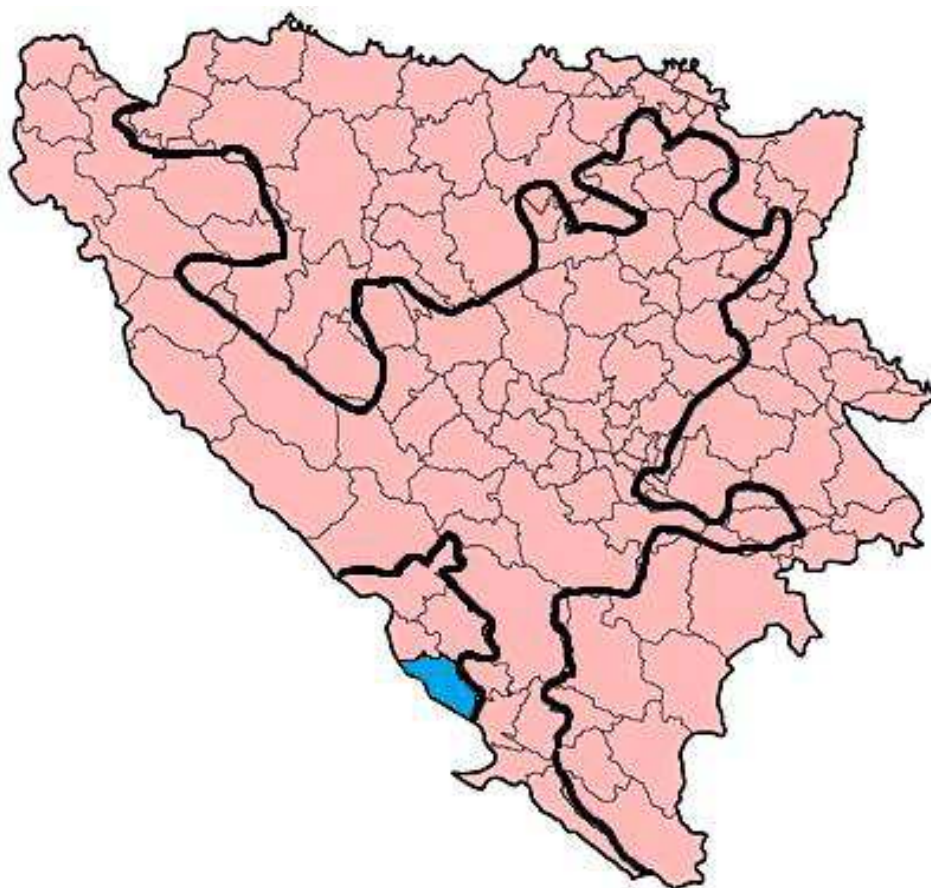
6.2. SWOT ANALIZA

Provedbom analize stanja i temeljem prikupljenih podataka SWOT analizom stvara se slika o prednostima i slabostima ispitivanog sektora i područja djelovanja, te prigodama i prijetnjama unutar istog. Analizom situacije proizlazi analiza prioriteta u izradi strateških ciljeva, izdvajanjem ključnih elemenata koji utječu na ruralni razvoj. Rezultati SWOT analize pokazuju da strateške razvojne aktivnosti treba usmjeriti tako da maksimalno iskoriste postojanje dostatnih prirodnih, proizvodnih i poduzetničkih potencijala, uz intenziviranje marketinških aktivnosti, kako bi se stvorili preduvjeti za razvoj konkurentne i održive poljoprivrede. Time bi se ustrojila odgovarajuća poslovna i tržišna infrastruktura, čime bi se izbjegle prijetnje globalnog i regionalnog tržišnog pritiska.

7. OPĆINA LJUBUŠKI

7.1. ADMINISTRATIVNI USTROJ I ZEMLJOPISNI POLOŽAJ

Općina Ljubuški nalazi se u Županiji Zapadnohercegovačkoj. Jedna je od četiri općine u Županiji (uz Grude, Posušje i Široki Brijeg), a prostire se na površini od 292,7 km². Na jugu i zapadu općina graniči s Metkovićem, Vrgorcem, općinama Kula Norinska (Dubrovačko-neretvanska županija) i Pojezerje (Splitsko-dalmatinska županija) u Republici Hrvatskoj, na sjeveru s Grudama i Širokim Brijegom, a na istoku s Čapljinom i Čitlukom. Veći dio općine prostire se na nadmorskoj visini od 60-250 metara, a ističe se najviši planinski vrh na području općine Vrlosinj (oko 959 metara nadmorske visine) između sela Dola i Kašče.

Slika br.6: Položaj Općine Ljubuški

7.2. RELJEF

Reljef područja općine Ljubuški karakterizira se dobro razvijenom orografijom. Geomorfološko oblikovanje terena, u reljefnom smislu je podijelio čitavu teritoriju na dva orografski različita dijela:

- "brdski" dio, kojeg čine kraške površine, koje postepeno prelazi u izdignutije ororeljefne predjele sa kotama do 900 m.

- nizinski dio, sa poljima, riječnim dolinama i jezerskim depresijama.

Čitavo područje je reljefno jako razuđeno tako da obiluje svim formama počevši od mikro formi u kraškim poljima do ororeljefa predstavljenog visokim kotama. Između ovih krajnjih formi, kao karakteristične reljefne tvorevine javljaju se ranije navedene površi (površi Cerna, Grljevića, Hardomilja, Hrašljanja itd.). Kao karakteristične forme reljefa ovdje se također javljaju škrape, vrtače, uvale i drugi fenomeni krša. Blagi reljefni oblici se nalaze se jedino u kraškim i jezerskim poljima. Općenito se može reći da

se istaknutije strmine i oštrije forme reljefa ispoljavaju na terenima krečnjaka nego na terenima mekih lako trošnih supstrata kakvi su lapori, laporoviti krečnjaci, pješčari, a posebno aluvijalni nanosi. Izražene reljefne razlike, njihove brze izmjene te oštri i strmi padovi, karakter klime i geološke podloge, stvaraju vrlo pogodne uvjete za ispoljavanje svih vrsta erozivnih procesa. Erozijska je vrlo intenzivna i izražena preko površinskog spiranja i dubinskog poniranja. Pored površinske denudacijske, bujične i eolske erozije, ovdje kao i svuda na kršu djeluje i krška – dubinska erozija. Odatle je krš siromašan sa tlom, on brzo i lako ogoljeva, a oaze dubljeg tla se javljaju samo u nižim dijelovima reljefa u koje ga denudacioni tokovi sedimentiraju. Izražene visinske razlike i forme reljefa, uz djelovanje prirodnih sila, kroz duga vremenska razdoblja, imale su velikog utjecaja na formiranje zemljišnog pokrivača. One su uvjetovale transportiranje, premještanje i miješanje produkata raspadanja postojećih geoloških sedimenata i na taj način su istovremeno, pored čistijih supstrata vezanih za vlastitu geološku matičnu podlogu, stvarale i druge, raznorodne supstrate

mješavine na kojima su se razvijala tla specifičnih svojstava. Djelujući antagonistički, na jednoj strani ga je siromašio, a na drugoj nagomilavao i bogatio. Djelovanje reljefa u ovom pravcu se naročito ispoljava tamo gdje se brzo smjenjuju oro, mezi i mikro forme. Takvi slučajevi su vezani za linije rasjedanja i spuštanja terena, za vrtače, uvale, kraška polja i druge fenomene karsta. Svojom razuđenošću, bogatstvom oblika, različitim nadmorskim visinama itd. Reljef je utjecao na diferenciranje različitih mikroklimatskih zona u kojima postoje različiti ekološki uvjeti biljne proizvodnje. On je također uvjetovao postojanje razlika između uvjeta biljne proizvodnje raznih ekspozicija i inklinacija.

7.3. KLIMA

Klima ima uglavnom mediteranska i submediteranska obilježja. Iako područje obiluje

padalinama (sa oko 1650 mm/m² na godišnjoj razini) ono ima više aridan nego humidan karakter i poznato je kao suho područje jer je vrlo izražen utjecaj podloge i reljefa koji, sa izuzetkom doline Tihaljine, Mlade i Trebižata vodu ne zadržavaju na površini. Pored toga ovakvom karakteru klime pridonosi i jaka insolacija, te bura koja je jak, hladan i suh vjetar, koji puše velikom brzinom u jesen, zimu i rano proljeće. Svojom snagom, brzinom i suhoćom utječe na vrlo brzo sušenje tla i time klimu čini znatno sušom nego što se to izražava kišnim faktorima. Osim toga, snagom i brzinom puhanja odnosi velike količine najsitnijih čestica suhog tla na velika rastojanja. Na ovom dijelu Hercegovine izražena je eolska erozija zahvaljujući kojoj dolazi mjestimično do čitavih kompleksa gotovo ogoljene stijene. Osim bure, čest je i južni vjetar, jugo koji je povoljniji vjetar za klimu i vegetaciju jer je topliji i vlažniji te donosi kišu, a i slabijeg je intenziteta puhanja. Pošto se cijelo područje općine Ljubuški nalazi u Mostarskom vinogorju, samo vinogorje ima svoje klimatske karakteristike kao što su za temperaturu da je najtopliji mjesec srpanj sa 30.3 °C, a

najhladniji siječanj sa 0.8 °C. Najviša zabilježena temperatura zraka u ovom vinogorju je 41 °C izmjerena u srpnju, a najniža - 14.4 °C izmjerena u siječnju. Srednja dužina

bezmraznog razdoblja je 283 dana, dok je najmanja dužina bezmraznog razdoblja 211 dana. Termički koeficijent za ovo vinogorje iznosi 8.8. Sunce je najviše sjaji u srpnju i kolovozu, dok je najmanje sjalo u prosincu i ožujku, ukupno 2300 sati. Oblačnost stoji u obrnutom odnosu s dužinom trajanja sunčeva sjaja. Mala oblačnost je u srpnju i kolovozu. Najveći broj vedrih dana je u kolovozu i srpnju, kada je i najmanji broj oblačnih dana. Apsolutni dnevni maksimum oborina je najveći u listopadu, prosječne vrijednosti visine oborina za razdoblje vegetacije, zatim za rujan i listopad i učestalost godina kada je suma oborina u rujnu i listopadu bila veća od 100 mm. U razdoblju vegetacije padne manje od polovice godišnje sume oborina. U rujnu i kolovozu u prosjeku padne 225 mm. Najviše dana s oborinama ima prosinac, studeni i siječanj, a najmanje srpanj i kolovoz. Srednji broj dana s pojavom grada i srednji broj dana s pojavom snježnog pokrivača je takav da ne ugrožava vinogradarsku proizvodnju niti nameće potrebu protugradne zaštite. Snježni pokrivač u ovom području je rijetka, kratkotrajna pojava. Relativna vlažnost zraka kreće od 58 % do 74 %.

7.4. STANOVNIŠTVO

Prema popis stanovništva u BiH provedenom u razdoblju od 1. do 15. listopada 2013., u općini Ljubuški žive 28.184 stanovnika, dok je, prema podacima iz popisa 1991. godine, ova općina imala nešto više stanovnika – 28.340. U Ljubuškom žena je brojčano više. Muškarca su 14.022, dok su žene 14.162. Ukupna prosječna starost stanovnika Ljubuškog je 39,36 godina, prosječna starost žena je 40,58, a muškaraca 38,11 godina. Popis stanovništva obuhvatio je i kućanstva, koja su u Ljubuškom 7444. Broj kućanstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost je jako nizak – 2302, što je malo gledajući

ukupan broj kućanstava. Kućanstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost i bave se prodajom je 766. Ukupan broj članova po kućanstvima je 7444, a popis je pokazao kako je najviše kućanstava s četiri člana – 1365, dok je najmanje onih s osam i više članova – 363. Kućanstava s jednim članom

je 1127, ona s dva člana su 1323, tri člana 1126, a kućanstvo s pet članova je 1081. Kućanstva koja imaju šest članova su 682, dok ih je 377 sa sedam članova. Prosječan broj članova po kućanstvima je 3,77. Prosječna gustoća stanovništva je 98 stanovnika na kilometar kvadratni.

Spol	Ukupno	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44
Uk.	28.184	1.352	1.573	1.850	2.082	1.976	1.962	1.748	1.861	1.922
M	14.022	683	831	971	1.038	977	967	899	947	1.007
Ž	14.162	669	742	879	1.044	999	995	849	914	915

Tablica br.8: Starost od 0 do 44

Spol	Ukupno	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+	Prosječna starost
Uk.	28.184	2.046	2.059	1.797	1.352	1.089	1.242	1.061	718	494	39,36
M	14.022	1.090	1.089	957	683	523	548	439	254	119	38,11
Ž	14.162	956	970	840	669	566	694	622	464	375	40,58

Tablica br.9: Starost od 45 do 85+

Ukupno	Nije radala	1 dijete	2 djece	3 djece	4 djece	5 i više djece
11.872	4.107	1.040	2.573	2.364	1.105	683

Tablica br.10: Broj djece

Ukupno	1	2	3	4	5	6	7	8 i više	Prosječan broj članova domaćinstva
7.444	1.127	1.323	1.126	1.365	1.081	682	377	363	3,77

Tablica br.11: Broj članova domaćinstva

Spol	Ukupno	Bez ikakvog obrazovanja	Nepotpuno osnovno obrazovanje	Osnovna škola	Srednja škola	Specijalizacija posle srednje škole	Viša škola i prvi stupanj fakulteta	Visoka škola / Fakultet / Akademija / Sveučilište
Ukupno	23.409	691	2.547	3.509	12.685	138	891	2.948
M	11.537	91	889	1.694	6.924	83	416	1.440
Ž	11.872	600	1.658	1.815	5.761	55	475	1.508

Tablica br.12: Obrazovanje

Spol	Ukupno	Računalno pismen	Djelomično poznaju rad na računalu	Računalno nepismene osobe	Nepoznato
Ukupno	25.259	8.920	7.762	8.179	398
M	12.508	4.546	4.167	3.602	193
Ž	12.751	4.374	3.595	4.577	205

Tablica br.13: Računalna pismenost

Spol	Radno sposobni	Ukupno	Zaposleni	Ukupno nezaposleni	Nezap. radili ranije	Nezap. bez radnog iskustva
Ukup.	23.409	9.704	7.466	2.238	989	1.249
M	11.537	5.675	4.427	1.248	550	698
Ž	11.872	4.029	3.039	990	439	551

Tablica br.14: Zaposlenost

Ukupan broj domaćinstava	Broj domaćinstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost	Broj domaćinstava koja obavljaju poljoprivrednu aktivnost i prodaju proizvode na tržištu
7.444	2.302	766

Tablica br.15: Poljoprivrednici

8. VODE I HMS (hidromelioracijski sustav)

Područje općine Ljubuški raspolaže velikim količinama površinskih i podzemnih voda. Posebno je značajan fond podzemnih voda, jer ih napaja izuzetno veliko kontinentalno krečnjačko zaleđe. Znatna količina podzemnih voda iz ovog područja gravitacijom kroz krečnjačke pukotine otječe prema Neretvi ,dok jedan dio svojim podzemnim tokovima ide prema Jadranskom moru.

Najveća rijeka na teritoriju općine je Tihaljina – Mlade - Trebižat (TMT). Na svom ulasku na teritorij općine Ljubuški rijeka ima ime Tihaljina. Tu prima najveće vrelo koje je stalnog karaktera i velike izdašnosti, vrelo Klokun. U sušnim razdobljima Tihaljinom do Klokuna dotječe jako malo vode, a poslije ušća Klokuna ponovo dobiva karakter rijeke. Nizvodno od Kavazbašina mosta (Klobuk), Tihaljina dobiva naziv Mlade i pod tim imenom protječe kroz Ljubuško polje. Rijeka Mlade s lijeve strane prima povremeni vodotok Grabovo vrelo i stalni vodotok Vriošticu, dok se s desne strane odvaja kanal Parilo – Brza voda, koji dio voda iz rijeke Mlade odvodi u područje Rastoka i Jezera (Republika Hrvatska).

Nakon prolaska ispod mosta na Humcu rijeka dobiva konačni naziv Trebižat. Trebižat na svom toku ima samo jednu stalnu pritoku Studenčicu. Studenčica je stalan vodotok koja nastaje od vrela: Vrilo, Vakuf i Kajtavovina, a prima povremeni tok potoka Lukoč koji dolazi iz platoa Brotnja(Čitluk). Hidrološka ispitivanja na slivu rijeke TMT imaju dugu tradiciju. Na temelju višegodišnjih ispitivanja i izvršenih mjerenja, došlo se do podataka da je srednji godišnji protok vode kod mosta na Humcu $Q_{sr} = 39.8 \text{ m}^3/\text{sec}$. Osmotreni ekstremni protoci su: $Q_{min} = 1.20 \text{ m}^3/\text{sec}$ i $Q_{max} = 301 \text{ m}^3/\text{sec}$. Na mjernoj stanici na Studenčici osmotreni protoci su: $Q_{min} = 2.1 \text{ m}^3/\text{sec}$ i $Q_{max} = 6.18 \text{ m}^3/\text{sec}$.

HIDRO MELIORACIJSKI SUSTAV NA PODRUČJU OPĆINE LJUBUŠKI

Područje Ljubuškog polja proteže se uz rijeku Tihaljina-Mlade-Trebižat od naselja Stubica, preko Ljubuškog i Vitine do naselja Klobuk po dužini i od Vitine prema Grabu i Vrgorcu (republika Hrvatsaka) po širini a općina Ljubuški prostire se na teritoriju od 292,7 .Površina poljoprivrednog zemljišta je cca 12 600 ha a gravitacijski se može navodnjavati oko 2900 ha na područjima 10 odvojenih polja, sa odvojenim kanalima za navodnjavanje. 44% hidromelioracijskog sustava se koristi samo za navodnjavanje, 36% za navodnjavanje i odvodnjavanje a 20% uglavnom služi za odvodnju i zaštitu od

poplava. Kanali su pretežito zemljani mada su u nekim zonama izgrađeni od različitih materijala.

Da bi se stekao dojam o veličini ovoga sustava treba istaći se sastoji od četrdeset i jednog kanala ukupne dužine oko 170 kilometara glavne kanalske mreže, te još preko 370 kilometara sekundarne i tercijarne. Potrebna količina vode za navodnjavanje uz bruto hidromodul navodnjavanja od 1,33 l/s/ha iznosi 3724 l/s. Tomu treba dodati i 1250 l/s koju kanalom Parilo Brza voda treba propustiti u RH što ukupno iznosi 4974 l/s. U vrijeme najveće potrošnje potrebna količina vode za čitav sustav dostiže do 6000 l/s što nije moguće zadovoljiti uz postojeći prirodni režim voda.

Izvori koji osiguravaju vodu za navodnjavanje u vrijeme malih voda su Tihaljina, Klokun, Vrioštica i Studenčica. Raspoloživi izvori vode ne mogu zadovoljiti navedene potrebe u sušnim godinama uz postojeći prirodni režim voda.

Da bi se osigurala dovoljna količina vode za sve namjene posebno u sušnim godinama i periodima potrebno je ići u pravcu akumuliranja resursa u vremenu obilja i smanjenih potreba i trošenja akumuliranog resursa u vremenu oskudice i uvećanih potreba.

U tom pravcu je još Prostornim planom iz 1985. godine predviđena mogućnost izgradnje akumulacije „Klokun“ koja bi imala kotu upora 129 m n.m., te bi plavila dolinu rijeke Trebižat uzvodno od pregradnog profila neposredno ispod vrela Klokun. Ukupna predviđena zapremina akumulacije 24,5 x 106 m³. Akumulacija je bila koncipirana kao višenamjenska, u prvom redu s namjenom za obranu od poplava, a potom za navodnjavanje, energetsko korištenje i osiguranje biološkog minimuma. Urađeno je najprije Idejno rješenje brane i akumulacije 1989.g., a potom i Idejni projekt 1991.godine međutim, izgradnja nije realizirana.

HE Peć Mlini, koja je izgrađena uzvodno od HMS-a u zoni vrela Tihaljine, uzrokuje nagle promjene u protoku rijeke TMT i ima izrazito nepovoljan utjecaj na hidromelioracijski sustav u Ljubuškom polju. Uzvodno od ulaza u sustav Elektroprivreda

HZHB je instalirala mjernu postaju za registriranje protoka.

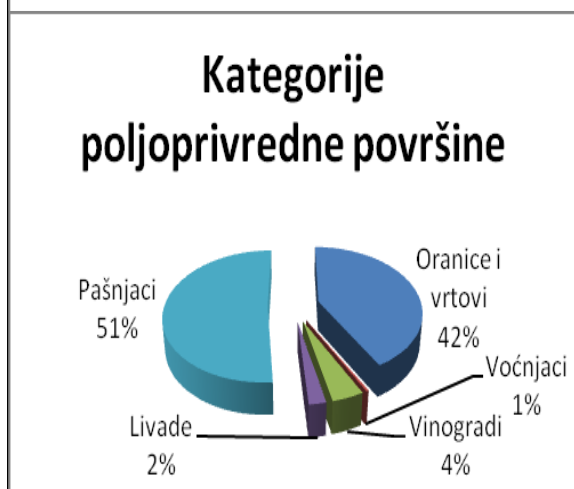
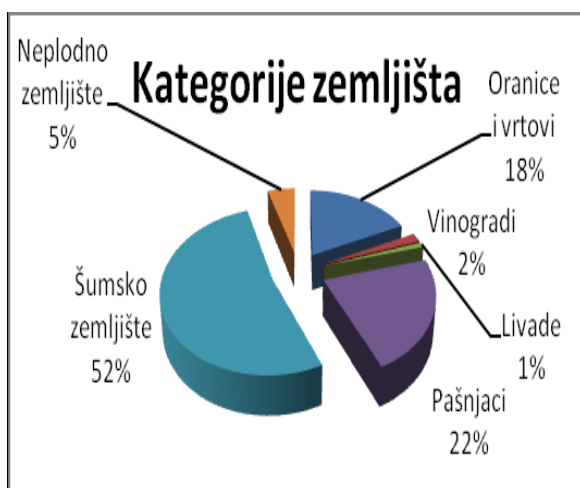
Ta postaja bi trebala biti povezana, odnosno dostupna svim mjerodavnim institucijama kao i Općini (instituciji odgovornoj za upravljanje vodama rijeke TMT). Rad HE trebao bi biti usklađen sa potrebama HMS-a i pod stalnom i efikasnom kontrolom. Štete koje uzrokuje HE Peć Mlini radom su značajne. Razina vode kratkim intervalima znatno oscilira, što uzrokuje i povlačenje vode iz kanalske mreže. Kad se razina ponovno podigne, dolazi do zamućenje i ta mutna voda ulazi i kanalski sustav i koristi se za natapanje, što šteti modernijim tehnologijama natapanja poput sustava kap na kap, mikropskalicama i sl.

Da bi se to omogućilo racionalno korištenje sustava nužno je uspostavljanje modela kontroliranog korištenja resursa i održavanja sustava. Jedan od preduvjeta za to je uspostava mjerenja protoka vode na ulazu, unutar i na izlazu iz HMS-a i na temelju tih podataka poboljšati upravljanje HMS-om. Osim toga na temelju površina i vrsta kultura koje se uzgajaju može se izračunati potrebna količina vode koja je u sezoni natapanja potrebna u sustavu.

8.1. ZEMLJIŠTE

Iako je porast stanovništva gradova i naselja na račun poljoprivrednih površina, kao i ugrožavanje ovih površina modernizacijom puteva, površinskim kopovima mineralnih sirovina i slično neminovnost, potrebno je mnogo više voditi računa o štednji najboljih oraničnih površina, jer njih ima znatno manje nego sto to statistike pokazujući još nešto: zemljište kao resurs ima svoje specifičnosti. Ono se ne može povećavati, nego se više ili manje stalno smanjuje, ali ono bi se moglo koristiti. Isto tako jasno je da zemljište ima karakter prirodnog resursa od koga ovisi mogućnost i ekonomičnost biljne proizvodnje. A poznavanje zemljišta kao resursa važna je polazna točka za planiranje i razvoj tehnologije u proizvodnji hrane i biljnih sirovina, a taj cilj je jedan od najvažnijih u strategiji razvoja jedne zemlje. Na prostoru općine Ljubuški ukupne zemljišne površine iznose 29.273 hektara od čega 23,5% otpada na obradive površine,

22% na pašnjake, 52% na šumsko tlo a 5% na neplodno zemljište. Od ukupno 12.635 ha poljoprivrednih površina oko 42% čine oranice, 2,5% vinogradi i 2% prirodne livade. Preostalih 51% su neplodni pašnjaci. Oko 4000 hektara obradivih površina navodnjava se putem izgrađene kanalske mreže za navodnjavanje, od toga se 3000 hektara može navodnjavati gravitacijski. Od toga samo je 900 ha kultiviranih površina na kojima se proizvode povrtna kulture. Povoljni klimatski uvjeti i izgrađeni sustav za navodnjavanje omogućavaju kvalitetnu i dosta ranu proizvodnju raznovrsnih poljoprivrednih proizvoda. Za navodnjavanje navedenih površina izgrađeno je oko 180 km osnovne kanalske mreže koji je po svom obujmu i efektima je najveći sustav u Bosni i Hercegovini. Na osnovne kanale vezano je još oko 543 km kanala nižeg reda, čiji je pogon i održavanje u domeni korisnika zemljišta.

Grafikon br.5: Kategorije zemljišta

Grafikon br.6: Kategorije poljoprivrednih površina

Odlukom Općinskog vijeća Ljubuškog, izdvojen je dio šumskog zemljišta i neplodnih

pašnjaka ukupne površine oko 5000 ha, za poljoprivrednu proizvodnju. Od toga je do danas“

privedeno kulturi“ oko 1100 ha gdje su zasađeni uglavnom vinogradi, maslinici, smilje i na

jednom manjem dijelu podignuti objekti za proizvodnju u zatvorenom. Ovo je, može se reći

jedna od najznačajnijih odluka usmjerena rješavanje problema usitnjenosti poljoprivrednih

površina i pokretanje ozbiljnih investicija u višegodišnje nasade na širem području. Naime

obradive poljoprivredne površine u općini su uglavnom u privatnom vlasništvu, prosječne

veličine parcela 0,21 ha, što onemogućuje zasnivanje ozbiljnije poljoprivredne proizvodnje.

Ovaj pristup je omogućio zasnivanje višegodišnjih nasada na površinama od 1 ha do više

desetina ha. Ukupne investicije u nasade vezane za ovu Odluku mogu se procijeniti na

iznose od 25 do 30 milijuna KM.

8.2.1.Plodnost tla

Plodnost tla je njegova najvažnija osobina. Izraz plodnost tla izražava njegovu sposobnost osiguranja potrebe hrane biljkama u dovoljnoj količini i pogodnim omjerima te je efektivna plodnost biljnog staništa vrlo složeno svojstvo tla. Plodnost oraničnog tla jeste njegova sposobnost da osigura biljkama potrebne hranjive elemente, vodu, zrak, toplotu, odnosno osiguranje svih povoljnih uvjeta za razvoj korjenova sistema. Osnovna svojstva tla značajna za ishranu biljaka su dubina tla, tekstura i struktura, pH vrijednost, sadržaj hranjiva, sadržaj humusa,

adsorptivna sposobnost, vodni i zračni režim i prisustvo štetnih supstanci. Na plodnost tla utiču geološki supstrat, reljef, meteorološke prilike (klima) i živi organizmi, ali sve je povezano sa dužim vremenskim periodom i znatnim zahvatima čovjeka.

Zemljište sadrži nejednake količine neophodnih elemenata, a i njihovo iskorištavanje od strane biljaka je različito. Biljke nisu u stanju da koriste cjelokupnu količinu hranjiva zemljišta za svoje potrebe. Rastopljive, pristupačne količine hranjiva u zemljištu, su ograničene, a pored toga iz zemljišta se gube prinosima uzgojne kulture, erozijom, plinovitim putem i drenažnim vodama. Da bi znali kolika je proizvodna sposobnost nekog zemljišta i kako bi se primijenila pravilna gnojidba (ishranu) neke poljoprivredne kulture neophodno je prethodno izvršiti kemijsku analizu tla na sadržaj hranjiva. Utvrđivanje opskrbljenosti tla hranjivima vrši se u prosječnim uzorcima tla. Dobiveni rezultati kemijske analize koriste se za određivanje vrsta, formulacija i doza (količina) mineralnih i organskih gnojiva za gnojidbu tla, uzimajući u obzir potrebe uzgojnih kultura za hranjivima.

Kako bi utvrdili plodnost zemljišta na području općine Ljubuški, na uzetim prosječnim uzorcima tla analizirani su standardni parametri za kontrolu plodnosti zemljišta: pH mjereno u vodi i KCl-u, sadržaj ukupnih karbonata (CaCO_3) (u-%), sadržaj humusa (u-%), sadržaj fiziološki aktivnog fosfora (P_2O_5) i sadržaj fiziološki aktivnog kalija (K_2O) mg/100 g tla. Uzorkovanje i

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO_3 -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H_2O	MKCl			P_2O_5	K_2O
301	0-30	6,94	5,62	nema	2,40	43,61	84,53

Tablica br.16: Lokalitet Vojnići 1

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO_3 -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H_2O	MKCl			P_2O_5	K_2O
330	0-30	8,42	7,59	38,70	3,24	1,59	15,00

Tablica br.17: Lokalitet Dnine

analize su izvršene od strane Federalnog zavoda za agropedologiju u periodu mjeseca studenog i prosinca 2017 godine.

Analize plodnosti uzetih pojedinačnih uzoraka tla rađene su po standardima/metodama:

1. pH u H_2O i KCl- BAS ISO 10390;
2. sadržaj CaCO_3 (u-%) - ISO EN 10693;
3. sadržaj humusa (u-%) - Dikromatna metoda-kolorimetrijski;
4. pristupačni P_2O_5 (mg/100 g tla)-AL-metoda i
5. pristupačni K_2O (mg/100 g tla)-AL-metoda.

Na lokalitetu Vojnići 1 uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu slabo kisele do neutralne reakcije sa pH u H_2O 6,94 odnosno sa pH u KCl-u 5,62. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO_3), nije detektiran (nema). Sadržaj humusa u tlu je 2,40%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 43,61 mg/100 g tla P_2O_5 , što ukazuje na vrlo visoku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 84,53 mg/100 g tla K_2O , što ukazuje na vrlo visoku opskrbljenost tla ovim elementom.

Na lokalitetu Dnine uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa

pH u H₂O 8,42 odnosno sa pH u KCl-u 7,59. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 38,70%, što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 3,24%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 1,59 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 15,00 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom.

Na lokalitetu Otok uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
332	0-30	8,40	7,49	24,96	3,34	9,68	49,95

Tablica br.18: Lokalitet Otok

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
334	0-30	8,47	7,52	37,65	4,06	0,76	23,88

Tablica br.19: Lokalitet Gornji Grab

Na lokalitetu Gornji Grab uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,47 odnosno sa pH u KCl-u 7,52. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 37,65%, što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 4,06%, što ukazuje na dobru humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 0,76 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 23,88 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
336	0-30	8,44	7,46	16,70	5,73	1,98	20,56

Tablica br.19: Lokalitet Krčevine

kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,40 odnosno sa pH u KCl-u 7,49. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 24,86%, što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 3,34%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 9,68 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 49,95 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na vrlo visoku opskrbljenost tla ovim elementom.

Na lokalitetu Krčevine uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,44 odnosno sa pH u KCl-u 7,46. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 16,70%, što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 5,73%, što ukazuje na jaku humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 1,98 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 20,56 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
341	0-30	8,24	7,58	15,53	2,72	20,99	25,47

Tablica br.20: Lokalitet Jakarovac

Na lokalitetu Jakarovac uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,24 odnosno sa pH u KCl-u 7,58. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 15,53%, što ukazuje da je

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
347	0-30	8,45	7,56	71,48	3,88	1,72	15,67

Tablica br.21: Lokalitet Grabovnik

Na lokalitetu Grabovnik uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,45 odnosno sa pH u KCl-u 7,56. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 71,48%, što ukazuje da je

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
350	0-30	8,51	7,64	44,52	2,11	4,57	30,06

Tablica br.21: Lokalitet Sadine

Na lokalitetu Sadine uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,51 odnosno sa pH u KCl-u 7,64. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 44,52%, što ukazuje da je

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
377	0-30	8,36	7,52	20,38	1,92	31,75	26,64

Tablica br.22: Lokalitet Granice

ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,72%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 20,99 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 25,47 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

u tlu je 3,88%, što ukazuje na dobru humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 1,72 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 15,67 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom.

karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,11%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 4,57 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na visoku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 30,06 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru (optimalnu) opskrbljenost tla ovim elementom.

Na lokalitetu Granice uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,36 odnosno sa pH u KCl-u 7,52. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 20,38%, što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 1,92%,

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
385	0-30	8,08	7,17	1,19	2,69	4,84	21,97

Tablica br.23: Lokalitet Radalj Mahala

Na lokalitetu Radalj Mahala uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu neutralne do alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,08 odnosno sa pH u KCl-u 7,17. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 1,19%, što ukazuje da je ispitano

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
387	0-30	8,04	7,62	26,34	3,33	3,12	15,02

Tablica br.24: Lokalitet Studenci

Na lokalitetu Studenci uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu blago alkalne do alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,04 odnosno sa pH u KCl-u 7,62. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 26,34%,

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
391	0-30	8,49	7,74	16,73	1,86	7,36	10,84

Tablica br.25: Lokalitet Donji Studenci

Na lokalitetu Donji Studenci uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,49 odnosno sa pH u KCl-u 7,74. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 16,73%, što ukazuje da je

što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 31,75 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na visoku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 26,64 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

tlo slabo karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,69%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 4,84 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 21,97 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 3,33%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 3,12 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 15,02 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom.

ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 1,86%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 7,36 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 10,84 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na nisku opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
392	0-30	8,28	7,84	21,75	4,77	2,27	11,23

Tablica br.26: Lokalitet Mandići

Na lokalitetu Mandići uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,28 odnosno sa pH u KCl-u 7,84. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 21,75%,

što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 4,77%, što ukazuje na dobru humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 2,27 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 11,23 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
310	0-30	8,49	7,47	19,74	2,65	4,74	14,33

Tablica br.27: Lokalitet Ševar

Na lokalitetu Ševar uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,49 odnosno sa pH u KCl-u 7,47. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 19,74%,

što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,65%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 4,74 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 14,33 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
317	0-30	7,82	6,70	0,22	2,91	14,54	30,52

Tablica br.28: Lokalitet Dubrava

Na lokalitetu Dubrava uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu neutralne do blago alkalne reakcije sa pH u H₂O 7,82 odnosno sa pH u KCl-u 6,70. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 0,22%, što ukazuje da je ispitano tlo slabo

karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,91%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 14,54 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 30,52 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru (optimalnu) opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
321	0-30	8,10	7,22	1,99	2,88	0,95	22,49

Tablica br.29: Lokalitet Zgoni

Na lokalitetu Zgoni uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se

radi o tlu blago alkalne do alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,10 odnosno sa pH u KCl-u 7,22. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 1,99%, što ukazuje da je ispitano tlo slabo karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,88%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj

fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 0,95 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 22,49 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
324	0-30	8,00	7,37	2,06	2,93	14,04	24,17

Tablica br.30: Lokalitet Hambar

Na lokalitetu Hambar uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu blago alkalne do alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,00 odnosno sa pH u KCl-u 7,37. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 2,93%, što ukazuje da je ispitano tlo slabo

karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,93%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 14,04 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 24,17 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
357	0-30	8,43	7,41	1,24	2,24	26,11	39,97

Tablica br.31: Lokalitet Brig

Na lokalitetu Brig uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,43 odnosno sa pH u KCl-u 7,41. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 1,24%, što ukazuje da je ispitano tlo slabo

karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,24%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 26,11 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 39,97 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na visoku opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
360	0-30	8,38	7,55	37,33	4,21	1,04	24,46

Tablica br.32: Lokalitet Lošće

Na lokalitetu Lošće uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,38 odnosno sa pH u KCl-u 7,55. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 37,33%, što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 4,21%,

što ukazuje na dobru humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 1,04 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 24,46 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
369	0-30	8,43	7,68	42,57	2,77	10,79	29,22

Tablica br.33: Lokalitet Rastoka

Na lokalitetu Rastoka uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,43 odnosno sa pH u KCl-u 7,68. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 42,57%,

što ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,77%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 10,79 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 29,22 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
372	0-30	8,49	7,61	45,79	3,00	0,51	18,19

Tablica br.34: Lokalitet Kraljevići

Na lokalitetu Kraljevići uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,49 odnosno sa pH u KCl-u 7,61. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 45,79%, što ukazuje da je

ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 3,00%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 0,51 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 18,19 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
373	0-30	8,49	7,51	44,34	2,92	0,60	23,34

Tablica br.35: Lokalitet Mali Humanac

Na lokalitetu Mali Humanac uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,49 odnosno sa pH u KCl-u 7,51. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 44,34%, što ukazuje da je

ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,92%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 0,60 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 23,34 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru opskrbljenost tla ovim elementom.

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
375	0-30	7,54	6,63	0,34	2,94	1,24	34,04

Tablica br.36: Lokalitet Ljubuški

Na lokalitetu Ljubuški uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih

kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu neutralne do blago alkalne reakcije sa pH u H₂O 7,54 odnosno sa pH u KCl-u 6,63. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 0,34%, što ukazuje da je ispitano tlo slabo karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,94%, što ukazuje na srednju humusnost tla. Sadržaj

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
398	0-30	8,30	8,06	66,16	2,53	3,58	6,76

Tablica br.37: Lokalitet Jezerac

Na lokalitetu Jezerac uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,30 odnosno sa pH u KCl-u 8,06. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 66,16%, što

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
342	0-30	8,56	7,86	29,47	1,50	13,38	13,66

Tablica br.38: Lokalitet Nadpolje

Na lokalitetu Nadpolje uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu alkalne do vrlo alkalne reakcije sa pH u H₂O 8,56 odnosno sa pH u KCl-u 7,86. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), je 29,47%, što ukazuje da je

Uzorak broj	Dubina u cm	pH-vrijednost u		Sadržaj CaCO ₃ -u%	Sadržaj humusa u %	Sadržaj fiziološki aktivnog u mg/100 g tla	
		H ₂ O	MKCl			P ₂ O ₅	K ₂ O
	0-30	4,49	3,48	nema	2,62	67,06	67,28

Tablica br.39: Lokalitet Vojnići 2

Na lokalitetu Vojnići 2 uzet je jedan prosječni uzorak tla, na osnovu analize osnovnih kemijskih svojstava može se zaključiti da se radi o tlu jako kisele reakcije sa pH u H₂O 4,49 odnosno sa pH u KCl-u 3,48. Sadržaj kalcij karbonata (CaCO₃), nije detektiran (nema). Sadržaj humusa u tlu je 2,62%, što ukazuje na slabu humusnost tla.

fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 1,24 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 34,04 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na dobru (optimalnu) opskrbljenost tla ovim elementom.

ukazuje da je ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 2,53%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 3,58 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo nisku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 6,76 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na nisku opskrbljenost tla ovim elementom.

ispitano tlo jako karbonatno. Sadržaj humusa u tlu je 1,50%, što ukazuje na slabu humusnost tla. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 13,38 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 13,66 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na srednju opskrbljenost tla ovim elementom.

Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) fosfora je 67,06 mg/100 g tla P₂O₅, što ukazuje na vrlo visoku opskrbljenost tla ovim elementom. Sadržaj fiziološki aktivnog (pristupačnog) kalija je 67,28 mg/100 g tla K₂O, što ukazuje na vrlo visoku opskrbljenost tla ovim elementom.

Zaključak:

Na području općine Ljubuški za analizu plodnosti tla ukupno je uzeto i analizirano 26 prosječnih uzoraka tla sa 26 lokaliteta u periodu studenog i prosinca 2017. Na osnovu dobivenih rezultata analize plodnosti tla može se zaključiti da je najniža izmjerena pH vrijednost 4,49 (jako kisela reakcija), kod uzorka uzetog na lokalitetu Vojnići dok je najviša izmjerena pH vrijednost 8,56 (vrlo alkalna reakcija), kod uzorka uzetog na lokalitetu Nadpolje.

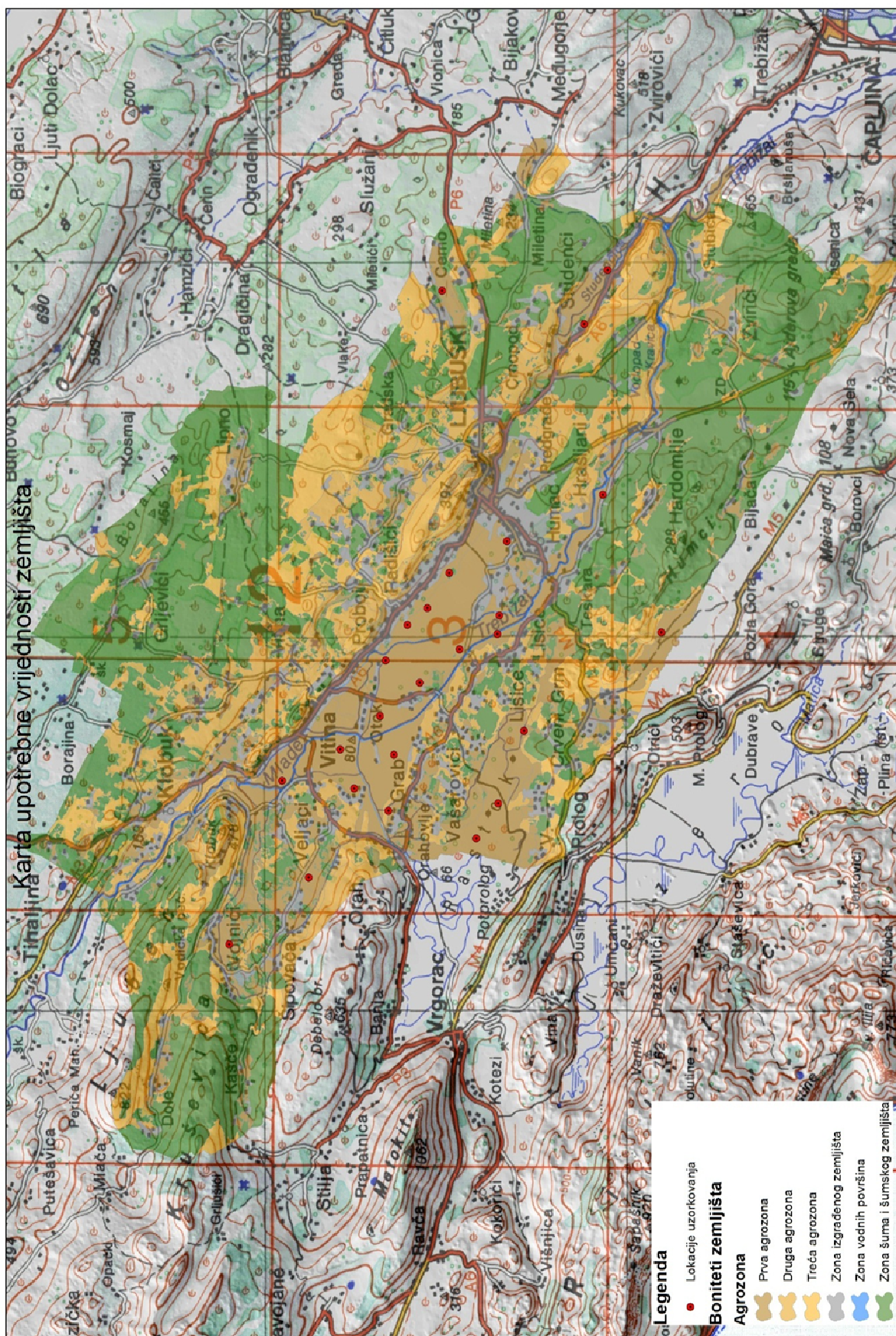
Ispitana tla su slabo do jako karbonatna. Najniža dobivena vrijednost karbonata (CaCO_3), je 0,22% (slabo karbonatno), izmjerena kod uzorka uzetog na lokalitetu Dubrava, dok je najviša dobivena vrijednost karbonata (CaCO_3), 66,16% (jako karbonatno tlo), kod uzorka uzetog na lokalitetu Jezerac. Kod uzoraka uzetih na lokalitetu Vojnići i Vojnići nije detektiran sadržaj karbonata (CaCO_3).

Sadržaj humusa je najniži kod uzorka uzetog na lokalitetu Nadpolje i iznosi 1,50% (slabo humusno tlo), a najveći sadržaj kod uzorka uzetog na lokalitetu Krčevine i iznosi 5,73% (jako humusno tlo).

Dobivena vrijednost sadržaja lako pristupačnog fosfora (P_2O_5), je najmanja kod uzorka uzetog na lokalitetu Kraljevići i iznosi 0,51 mg/100 g tla (P_2O_5), a najveća dobivena vrijednost lako pristupačnog fosfora (P_2O_5), je kod uzorka uzetog na lokalitetu Vojnići i iznosi 67,06 mg/100 g tla (P_2O_5).

Najniža dobivena vrijednost sadržaja lako pristupačnog kalija (K_2O), kod uzorka uzetog na lokalitetu Jezerac i iznosi 6,76 mg/100 g tla (K_2O), a najveća dobivena vrijednost lako pristupačnog kalija (K_2O), je kod uzorka uzetog na lokalitetu Vojnići i iznosi 84,53 mg/100 g tla (K_2O). Uzimajući navedene činjenice i dobivene rezultate mjerenih parametara analize plodnosti uzoraka tla, može se zaključiti da su ispitani lokaliteti na području općine Ljubuški u većini alkalne reakcije, tla su slabo do jako karbonatna, srednje su humusna, sa srednjim sadržajem pristupačnog fosfora i dobrim sadržajem pristupačnog kalija. Ako se uzme u obzir da

su ispitana tla srednje osigurana sa fiziološki pristupačnim fosforom, a dobro osigurana sa fiziološki pristupačnim kalijem, a kako bi se hranjiva na ispitanim parcelama dovela do optimuma, optimalna formulacija za osnovnu ili meliorativnu gnojidbu tla bila bi NPK 8:26:26 ili slične formulacije. Da bi se mogle dati ispravne preporuke za gnojidbu tla za kulture koje se planiraju uzgajati ili već postoje dugogodišnji zasadi, potrebno je na svim parcelama uvesti sistem kontrole plodnosti tla. Sistem kontrole plodnosti tla obavlja se s ciljem očuvanja i poboljšanja fizičkih, kemijskih i bioloških svojstava tla i osiguranja pravilne upotrebe mineralnih i organskih gnojiva.

Karta br.1: Upotrebna vrijednost zemljišta

8.1.1. KONTAMINACIJA ZEMLJIŠTA

Na lokalitetu općine Ljubuški ispitano je devet lokacija na sadržaj ukupni oblik teških

metala i sadržaj ukupna koncentracija policikličnih aromatskih ugljikovodika (PAH-ova).

Lokacija uzorkovanja	Tekstura na oznaka	Bakar Cu	Olovo Pb	Cink Zn	Kobalt Co	Kadmij Cd	Krom Cr	Nikl Ni	Živa Hg	Arsen As	PAH
G.Grab	Ilovasta glinuša	21,50	37,60	105,8	14,57	0,63	42,77	58,40	0,04	8,16	0,27
Krčevine	Ilovasta glinuša	24,40	36,20	67,17	14,00	0,62	50,00	56,70	0,06	8,57	0,26
Radalj mahala	Glinuša	181,70	41,37	78,00	23,00	0,52	76,07	58,33	0,05	11,65	0,19
D.Studenci	Pjeskovita ilovača	19,00	21,77	33,67	12,07	0,37	31,37	49,90	0,02	4,97	0,19
Ševar	Ilovasta glinuša	22,20	35,53	55,67	14,50	0,54	40,93	55,30	0,05	7,44	0,40
Strana-Brig	Ilovača	39,70	24,13	61,67	23,20	0,50	53,40	100,70	0,03	4,12	0,11
Rastoka	Ilovača	239,70	38,03	111,50	16,50	0,49	35,37	37,87	0,01	4,68	0,29
Ljubuški	Ilovasta glinuša	33,07	32,43	60,50	26,10	0,52	78,23	100,00	0,06	6,81	0,49
Vojnići	Glinuša	34,57	50,67	92,83	22,20	0,69	63,30	53,77	0,07	12,40	0,26

Tablica br. 40: Sadržaj teških metala u ukupnom obliku i sadržaj organskih polutanata PAH-ova

Sadržaj teških metala u ukupnom obliku: olova (Pb), cinka (Zn), kobalta (Co), kadmija (Cd), kroma (Cr), žive (Hg), arsena (As) i sadržaj policikličnih aromatskih ugljikovodika (PAH-ova), kod svih devet ispitanih lokacija na području općine Ljubuški su ispod dozvoljene granične vrijednosti, što se može konstatirati da ispitane lokacije nisu onečišćeni ovim ispitanim teškim metalima i policikličnim aromatskim ugljikovodicima (PAH-ovima).

Sadržaj bakra (Cu) u ukupnom obliku na lokacijama, Radalj mahala i Rastoka, je iznad dozvoljene granične vrijednosti i kreće se od 181,70 do 239,70 mg/kg, što se može konstatirati da su ispitane lokacije onečišćene ovim teškim metalom. Dobivene vrijednosti sadržaja bakra (Cu), kod ostalih ispitanih lokacija su ispod dozvoljene granične vrijednosti, što se može konstatirati da ispitane lokacije nisu onečišćene ovim teškim metalom.

Sadržaj nikla (Ni) u ukupnom obliku na lokacijama, Strana-Brijeg i Ljubuški, je iznad

dozvoljene granične vrijednosti i kreće se od 100,00 do 100,70 mg/kg, što se može konstatirati da su ispitane lokacije onečišćene ovim teškim metalom, ali minimalno iznad dopuštenih vrijednosti. Dobivene vrijednosti sadržaja nikla (Ni), kod ostalih ispitanih lokacija su ispod dozvoljene granične vrijednosti, što se može konstatirati da ispitane lokacije nisu onečišćene ovim teškim metalom.

ZAKLJUČAK:

Prema svim ovim pokazateljima ukupno stanje osnovnih hranjiva organskih i mineralnih tvari, zajedno sa sadržajem nepoželjnih teških metala prisutnih u tlu, može se konstatirati da je stanje plodnosti tla zadovoljavajuće.

9. POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA**9.1. BILJNA PROIZVODNJA****9.1.1. VINOGRADARSTVO I VINARSTVO**

Vinogradarstvo i vinarstvo kao poljoprivredni sektor ima veliku gospodarsku i socijalnu važnost za općinu Ljubuški. Sektor se nalazi u krizi, a razlog tome su problemi s prodajom vina, odnosno njegova zaliha. Ne manje važno, u porastu je i „siva ekonomija“ na tržištu (strgovina i ugostiteljstvo), te nekontrolirani uvoz grožđa i vina iz drugih zemalja. Kada je riječ o vinogradarstvu također je zamjetan malen broj vinogradara koji uzgajaju stolne sorte koje zbog podneblja općine Ljubuški imaju svojevrsnu perspektivu. Također, cijeloj slici sektora pridonosi i ekstenzivni način uzgoja vinove loze na parcelama koje su u prosjeku 0,25 ha. Ukupne površine po vinogradima su cca. 300 ha, čega samo 30% vinograda pripada tvrtkama koje se bave ovom djelatnošću kao primarnom uz nepostojanje niti jedne tvrtke koja ima za primarno proizvodnju stolnih sorti grožđa. Specifičan vinogradarski položaj čini ovo područje idealnim za uzgoj vinove loze. Međutim taj potencijal i uz bogatstvo autohtonih sorata, tradicije proizvodnje vina, također uz podizanje turističkog značaja, posebice uz ponudu pored vodotoka tokom sezone, nije gospodarski odgovarajuće iskorišten. Kvaliteta vina u prosjeku nije na razini potencijala sorata i podneblja kada je riječ o ekstenzivnom dijelu uzgoja ovog sektora. Što se tiče sortimenta on je dobrim dijelom zastupljen sa autohtonim sortimentom i stranim (vodećim sortama). Kada gledamo kroz vina, proizvodnja koja se bazira na većem udjelu bijelih sorti čiji je udio oko 70%, upravo ovaj dio treba da bude prednost, jer je opće poznato da se na tržištu vina rijetko nalaze kvalitetna bijela vina juga. Upravo tu leži mogućnost razvoja sektora kroz promociju bijelih vina juga i također, sa već provjerenim crnim sortama poput, autohtonog Trnjka. Revitalizacijom ovog dijela sektora i utjecajem na rast vinskog turizma treba se stvoriti potencijal za rješavanje problema, rast i razvoj sektora. Prvenstveno podizanjem kulture trošenja i konzumiranja vina kroz različite mjere strategije. Sektor je podijeljen između neregistriranih i registriranih vinara i vinogradara sa jedne strane sa već spomenutih 30% sektora su registrirani pravni subjekti, dok je 70% sektora

organizirano u vidu stalne ili povremene proizvodnje za osobnu upotrebu i prodaju na lokalnom tržištu. Strategija kroz strateške ciljeve sa prioritetima i mjerama ima zadatak izmijeniti prilike sektora u korist svih zainteresiranih strana. Također, razradom mjera ovaj sektor bi treba pratiti svjetske trendove udruživanja manjih proizvođača kroz ekonomsku isplativost proporcionalno sa optimalnom površinom uzgoja za ovaj sektor, a on je 4 ha kako bi se opravdala ekonomski proizvodnja. Slaba iskorištenost prijašnjih projekata poput vinskih cesta imaju za obavezu strategijom povećati njihovu efikasnost i direktan rast prilika u ruralnom vinskom turizmu.

Udruživanje zainteresiranih strana ovog sektora kroz zadruge, vinske saveze i brendiranje po smislu REGIJA-SORTA-VINAR, treba biti prioritet razvoja.

SWOT ANALIZA SEKTORA VINOGRADARSTVA I VINARSTVA

S N A G E	S L A B O S T I
<ul style="list-style-type: none"> - tradicija proizvodnja i praksa -agroklimatski uvjeti uzgojnog područja - zemljišni potencijali - hidrološki potencijal dostatan za proizvodnju - povoljan geoprometni smještaj i blizina izvoznog tržišta -vrhunskih položaji za uzgoj visokokvalitetne sirovine -prisutnost autohtonih sorata -novi vinogradi -gospodarska i socijalna važnost vinogradarstva 	<ul style="list-style-type: none"> - usitnjenost gospodarstva - slaba institucionalna povezanost - neizgrađena tržišna infrastruktura -nepostojanje financijskih mogućnosti za razvoj proizvodnje -vinogradi bez navodnjavanja i u lošoj kondiciji -nepraćenje trendova agrotehnike sektora -neujednačena sortnost i kakvoća grožđa -poticajne mjere -adekvatna radna snaga - neorganiziranost u vidu udruživanja -cjenovna niša konkurentnosti -neprepoznatljivost regije -nekontrolirano tržište vina (lokalno) -nedostatak konzaltinga -neloyalnost turističkog sektora (marža) - nezainteresiranost lokalne uprave -nedostatak lokalne stručne pomoći -razina naobrazbe i edukacija članova sektora
P R I L I K E	P R I J E T N J E
<ul style="list-style-type: none"> -prepoznavanje prioriteta udruživanja i stvaranje zainteresiranih strana - porast potražnje za autohtonim sortnim vinima - proširenje proizvodnog asortimana - okrupnjavanje proizvodnje (komasacija) - uspostava efikasnog sustava otkupa grožđa od malih vinogradara - registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla - postojeća institucijska podrška - izvoz značajnog dijela proizvodnje -unaprijediti kvalitetu menadžerskog djelovanja -prepoznatljiva oznaka lokalnog obilježja -pred uvjeti za razvoja integriranog i ekološkog vinogradarstva -veći broj obrazovanih enologa -porast turističke potražnje kroz vid agroturizma i vinskog turizma - uključivanje mladih u sektor - zaštita izvornosti kroz brend 	<ul style="list-style-type: none"> - imovinsko pravni odnosi - ograničena mogućnost okrupnjavanja zemljišta - tržišni pritisak jeftinijih proizvoda iz okruženja - neosmišljena agrarna politika - nerealna percepcija razvojnih ograničenja i mogućnosti -nekontroliran uvoz sirovine -uvoz inozemnih cjenovno prihvatljivih kvalitetnih vina

STRATEŠKI PROGRAM ZA VINOGRADARSKO VINARSKI SEKTOR

STRATEŠKI CILJ	1.	Promocija regije ,razvoj proizvodnje i marketinga vina od autohtonih sorti
-----------------------	-----------	---

PRIORITET	1.1.	Povećanje kvalitete vina i unapređenje tržišta
MJERA	1.1.1.	Osnivanje marketinškog konzalting servisa udruživanjem zainteresiranih strana u javno-privatnom partnerstvu.
CILJ		Unaprjeđenje komercijalne proizvodnje vina od autohtonih sorti grožđa
AKTIVNOST		Identifikacijom problema tržišta i vrijednosti vina od autohtonih sorti(brendiranje),te istraživanje tržišta, organizacijom i provedbom prodajnog nadmetanja kroz paralelno oglašavanje i prepoznatljivi dizajn. Osnivanje ovakve organizacije sektora, te edukacija i osposobljavanjem osoblja organizacije podići izglednost trženja i razvoja sektora.

STRATEŠKI CILJ	2.	Lokalna suradnja turističkog sektora
PRIORITET	2.1.	Podizanje svijesti o vinskoj kulturi
MJERA	2.1.1.	Provođenje zajedničkih promotivno-prodajnih aktivnosti
CILJ		Modernizacija poslovanja u lokalnoj zajednici
AKTIVNOST		Promovirati tržište vina u lokalnim ugostiteljskim objektima kroz tradicijsko-gospodarske manifestacije. Edukacija poslužitelja i udruživanje ugostiteljskog sektora kao zainteresirane strane strateškog razvoja vinogradarsko-vinarskog sektora. Poticanje potrošnje na lokalnoj razini promocijom proizvodnih kapaciteta i potencijala.

STRATEŠKI CILJ	3.	Kontrola tržišta i kakvoća proizvodnje
PRIORITET	3.1.	Reguliranje nekontroliranog tržišta
MJERA	3.1.1.	Osiguranje sortnih otkupa kvalitetne vinogradarske sirovine
CILJ		Uključivanje malih obiteljskih gospodarstava u sektor
AKTIVNOST		Kroz organiziran otkup sirovine zajamčene kvalitete uključiti i očuvati mala vinogradarsko-vinarska gospodarstva koja kontrolom postaju karika sektora o posebne socio-ekonomske značajke. Umanjivanje pojave refuznog vina i preradevina od grožđa na nekontroliranom tržištu i stvaranju pozitivne atmosfere sigurnog otkupa proizvodnje uz stalni stručni nadzor savjetodavnih organizacija lokalne zajednice. Zadržavanje tradicijskog vinogradarstva i razvoj ruralnog vinsko-vinogradarskog turizma.

STRATEŠKI CILJ	4.	Katastar vinograda
PRIORITET	4.1.	Upoznavanje zainteresiranih sudionika razvoja
MJERA	4.1.1.	Primarni upisnik sudionika sektora
CILJ		Suvremeno stanje sektora vinogradarstva i vinarstva općine
AKTIVNOST		Katastar vinograda bi imao za cilj odrediti površine svih vinograda Ljubuške općine. Ovakav aktivnost bi doprinijela uspostavi sustava za kontrolu dodjele poticajnih sredstava, te kontrolu proizvodnje vina i kontrolu zemljopisnog podrijetla. Daljnji razvoj ovog sustava katastra imao bi zadatak da pri pristupanju naše zemlje Europskoj uniji možemo ostvariti kvote i poticaje u vinogradarstvu od Unije pri ulasku u članstvo.

9.1.2. MASLINARSTVO

U periodu od 2009. godine pa na dalje Ljubuški kraj je bio vodeći u podizanju novih površina pod kulturom masline, pa se tako do danas došlo do brojke od 55 000 stabala. Isto

tako treba spomenuti da na području Ljubuške općine postoji najveća uljara za preradu ploda masline sa kapacitetom od 3200 kg u satu. Sve navedeno zajedno sa povoljnim uvjetima submediteranske klime daje priliku razvoja ovog sektora uz podatak da se samo Bosni i Hercegovini konzumira

na godišnjoj razini oko 500 000 litara maslinovog ulja. Od te količine samo petina otpada na ekstra djevičansko maslinovo ulje što daje mogućnost plasmana na domaćem tržištu. Cjelokupna dosadašnja proizvodnja maslinovog ulja u na prostoru općine je u klasi ekstra djevičanski maslinovih ulja što je potvrđeno na brojnim manifestacijama kako u zemlji, tako i u regiji. Upravo ova činjenica daje poticaj i motiv za razvoj ovog sektora sve do prepoznatljivosti sa oznakom geografskog porijekla. Prilika za razvoj maslinarstva kao agroturističke djelatnosti sa geografskim podrijetlom i same time određenom kvalitetom kroz organoleptička svojstva ulja ili ploda masline kao konzumnog. Maslinovo ulje sa potvrdom geografskog podrijetla proizvedeno na sjevernim rubu rasprostranjenosti masline, što pokazuju nove studije, ima veći udio nutritivno najvažnijih supstancija. Ta spoznaja čini takvo područje vrlo interesantnim za maslinarstvo. Velike zemlje proizvođači maslinovog ulja imaju samo mali dio ovakvih područja u ukupnim površinama pod maslinama. Ciljana strateška proizvodnja ekstra-djevičanskog ulja visoke kakvoće s mogućnošću njegove zaštite u pogledu geografskog podrijetla sa mogućnošću uvođenja integrirane ili ekološke proizvodnje

uz angažman stručnjaka je perspektiva ovog sektora. Navedene činjenice su jako bitne i svaki proizvođač treba imati na umu navedeno kao snažan motiv, jer sama proizvodnja iziskuje strpljivost kroz godine. Ove je jedinstvena prilika koja se rijetko kada pruža jednoj mikro regiji kao što je područje općine Ljubuški. Stanovništvo zbog načina života i trendova već i kroz dogledno vrijeme će povećati potrošnju maslinova ulja kao lijeka i hrane radi svojih hranidbenih i zdravstvenih kvaliteta koje sadrži maslina i kao takva. Biokemijski je još ne ispitana do kraja, ali što je ispitano je da obiluje tvarima ljekovite i vitalne korisnosti potrebnim za zdrav život modernog čovjeka. Uz blagodatnu klimu i nekontaminirana tla i vode, primjerice brda Butorovice i Obala nad Ljubuškom općinom koja obiluju ne obrađenim terasama i vrtacama (oblik obradive površine tla karakterističan za krš Mediterana) sa djevičanskim tlima daju izvanredne mogućnosti za razvoj maslinarstva ovog kraja uz maslinu koja ima male zahtjeve za vodom daje ovom kraju mogućnost razvoja nove agroturističko gospodarske grane, a gledano sa estetske strane dekorativno obilježje kraja kao tipičnog mediteranskog.

SWOT ANALIZA SEKTORA MASLINARSTVA

S N A G E	S L A B O S T I
<ul style="list-style-type: none"> - suvremeni pristup i trendovi u proizvodnji -agroklimatski uvjeti uzgojnog područja - zemljišni potencijali - hidrološki potencijal dostatan za proizvodnju - povoljan geoprometni smještaj i blizina izvoznog tržišta -visoka ocjenjenost dosadašnje proizvodnje -autentičnost -prerađivački kapaciteti (uljara) -podrška lokalne uprave -kvalitetan sadni materijal i sortnost istog -motiviranost stanovništva za bavljenjem maslinarstvom 	<ul style="list-style-type: none"> - usitnjenost gospodarstva - slaba institucionalna povezanost - neizgrađena tržišna infrastruktura -ne postojanje financijske konstrukcije za razvoj proizvodnje -maslinici bez navodnjavanja -neujednačena sortnost i kakvoća -poticajne mjere -adekvatna radna snaga - neorganiziranost u vidu udruživanja- -nedostatak lokalne stručne pomoći -razina naobrazbe i edukacija članova sektora -ne postojanje pakovine -ne postojanje branda
P R I L I K E	P R I J E T N J E
<ul style="list-style-type: none"> -prepoznavanje prioriteta udruživanja i 	<ul style="list-style-type: none"> - imovinsko pravni odnosi

stvaranje zainteresiranih strana - porast potražnje za ekološkim ekstra djevičanskim maslinovim uljima - registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla - očuvanost i sljubljenost krajolika s maslinarstvom - prepoznatljiva oznaka lokalnog obilježja - prepoznatljivost kakvoće u regiji - pred uvjeti za razvoja integriranog i ekološkog maslinarstva - ceste maslinovog ulja - vodeno-zemljišni resursi za širenje proizvodnje - uključivanje mladih u sektor - zaštita izvornosti kroz brend	- ograničena mogućnost okrupnjavanja zemljišta - tržišni pritisak jeftinijih proizvoda iz okruženja - neosmišljena agrarna politika - nerealna percepcija razvojnih ograničenja i mogućnosti - uvoz inozemnih cjenovno prihvatljivih ekstra djevičanskih maslinovih ulja - neodgovarajuća razina upravljačkih i marketinških znanja maslinara
---	--

STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR MASLINARSTVA

STRATEŠKI CILJ	1.	Katastar maslinika
PRIORITET	1.1.	Evidencija zainteresiranih sudionika sektora
MJERA	1.1.1.	Primarni upisnik sudionika sektora
CILJ		Suvremeno stanje sektora maslinarstva općine
AKTIVNOST		Katastar maslinika je evidencija o površinama na kojima se uzgajaju masline i treba sadržavati potpune informacije o položaju i pravnom stanju svih površina pod maslinama i ostale podatke koji su važni za cjelokupan proces proizvodnje maslinovog ulja. Reguliranje nadzora cjelokupnog proizvodnog ciklusa u maslinarstvu i u okviru toga na stvaranje baze podataka o proizvodnim površinama, sudionicima proizvodnje i ostalim čimbenicima.

STRATEŠKI CILJ	2.	Udruživanje sudionika sektora maslinarstva
PRIORITET	2.1.	Formiranje udruženja specifičnog za sektor
MJERA	2.1.1.	Osnivanje udruge
CILJ		Unaprjeđenje prava maslinara kroz pravno lice u vidu udruge
AKTIVNOST		Identifikacijom sudionika sektora maslinarstva potaknuti vid organiziranja istih kroz udruhu poradi postizanja značajnih mogućnosti u vidu djelovanja kroz različite prezentacije, edukacije i dr. Prvenstveno kroz djelovanje savjetodavne službe na terenu poradi kontrole tehnologije uzgoja.

STRATEŠKI CILJ	3.	Finalizacija proizvodnje i brandiranje
PRIORITET	3.1.	Strateška proizvodnja i globalna prezentacija
MJERA	3.1.1.	Stalna obuka sudionika sektora i marketinški alati prezentacije
CILJ		Prepoznatljiviji proizvod sa naglaskom na porijeklo
AKTIVNOST		Angažiranje marketinški tvrtki u stvaranju novog proizvoda sa naglaskom na autentičnost i zemljopisno porijeklo. Specifičnost pakovine i vizualizacija istih. Tržište maslinovog ulja u lokalnim ugostiteljskim objektima kroz

	tradicijsko-gospodarske manifestacije. Edukacija poslužitelja i udruživanje ugostiteljskog sektora kao zainteresirane strane strateškog razvoja maslinastog sektora. Poticanje potrošnje na lokalnoj razini promocijom proizvodnih kapaciteta i potencijala.
--	--

STRATEŠKI CILJ	4.	Zemljopisna zaštita porijekla
PRIORITET	4.1.	Zaštita proizvodnje i aktivnosti sektora
MJERA	4.1.1.	Izbor pozicija i reonizacija maslinarstva na razini općine
CILJ		Pozicioniranje na globalnoj karti maslinarstva.
AKTIVNOST		Aktualizacijom proizvodnje i uz stručnu pomoć vrsnih stručnjaka iz polja maslinarstva odrediti pozicije za reonizaciju uzgoja maslina. Kroz strateški položaj stvarati prezentaciju specifičnosti finalnih proizvoda. Podizanjem novih nasada povećati dodatnu vrijednost krajobraza sa naglaskom na mediteranski ambijent. Panoromom maslinika postići turističke potencijale i stvoriti predpozicije za aktivni odmor (berba maslina).

9.1.3. VOĆARSTVO

Kada je riječ o voćarskoj proizvodnji u općini Ljubuški ona ima tendenciju opadanja i često je ekstenzivna. Uključuje veliki broj voćnih vrsta i nasadi su također mješoviti, sa više vrsta. Svi voćnjaci su u privatnom vlasništvu i ne ostvaruju značajan dohodak. Problem ovog vida proizvodnje se očituje u slaboj informiranosti proizvođača o suvremenim tehnologijama uzgoja i vidovima prerađevina od spomenute proizvodnje. Dosta prerađevina je ostalo na nivou tradicijskog nasljeđa prerade. I takav vid prerade daje mogućnosti za plasman tradicijski proizvoda u ruralnom turizmu uz specijalistički pristup brendiranja. Iako su agroekološki uvjeti povoljni za uzgoj pojedinih vrsta voća, voćarstvo na području općine Ljubuški nije značajno razvijeno ne zbog nedostatka tradicije uzgoja, već radi neodgovarajućih mjera potpore od strane poljoprivredne politike. Perspektiva voćarstva općine Ljubuški, može se očitovati kroz intenzivni uzgoj mediteranskih kultura kao što su šipak (nar) poglavito divlji, koji je zajedno sa smokvom idealan za ekološki uzgoj. U sektoru voća, postoji potreba za ulaganjem u tehničku i tehnološku modernizaciju, za uvođenjem novih tehnologija proizvodnje, skladištenje i pripremu proizvoda za tržište, i za promicanje proizvodnje i organizacije tržišta proizvođača, sve sa zajedničkim ciljem osiguravanja snažnijeg rast produktivnosti i

stvaranja novih radnih mjesta. Neorganiziranost u fazi prodaje, mogla bi se znatnim dijelom premostiti objedinjavanjem ponude preko proizvođačkih marketinških skupina ili udruženja. Stvaranje uvjeta za poslovno udruživanje voćara preko poslovnih udruženja ili tržištenih (marketinških) zadruga, pridonijelo bi povećanju ekonomije, smanjenju troškova utrživanja, zajedničkom korištenju skladišnih i preradbenih kapaciteta učinkovitijem nastupu na tržištu, uključivši i raspolaganjem odgovarajućim obavijestima glede preferencije potrošača kroz cijene, količine i kakvoća proizvoda. Udruživanje proizvođača je nužno kako bi bili aktivni subjekt na tržištu sa snagom i pozicijom menadžera u sektoru. Reformom voćarstva i izradom programa djelovanja sadašnjih 120 ha pod voćarskom proizvodnjom u općini Ljubuški treba prilagoditi potrebama ruralnog turizma kroz ponudu u svježem i obliku prerađevina od voća. U većini slučajeva kada je riječ o voćnim kulturama ovisno o vrsti konkurentnost se postiže sa površina koje su od 2 do 4 hektara. Treba spomenuti da kulture poput šipka(nara) i smokve u prehrambeno prerađivačkom obliku se mogu primjetni kroz desetke zanimljivih prehrambenih proizvoda, naravno uz pravilan pristup u preradi i marketingu.

SWOT ANALIZA SEKTORA VOĆARSTVA

S N A G E	S L A B O S T I
<ul style="list-style-type: none"> - tradicija proizvodnja i praksa -agroklimatski uvjeti uzgojnog područja - zemljišni potencijali - hidrološki potencijal dostatan za proizvodnju - povoljan geoprometni smještaj i blizina izvoznog tržišta -prehrambene navike stanovništva u konzumiranju voća -novi voćnjaci -gospodarska i socijalna važnost voćarstva 	<ul style="list-style-type: none"> - domaći konkurentni proizvođači - usitnjenost gospodarstva - slaba institucionalna povezanost - neizgrađena tržišna infrastruktura -ne postojanje financijske konstrukcije za razvoj proizvodnje -voćnjaci bez navodnjavanja -ne praćenje trendova agrotehnike sektora -sortiment -poticajne mjere -adekvatna radna snaga - neorganizovanost u vidu udruživanja -neloyalnost turističkog sektora - nezainteresiranost lokalne uprave -nedostatak lokalne stručne pomoći -razina naobrazbe i edukacija članova sektora
P R I L I K E	P R I J E T N J E
<ul style="list-style-type: none"> -podizanje voćnjaka sa mediteranskim voćem - porast potražnje za autohtonim sortama -prerađivački kapaciteti - proširenje proizvodnog asortimana(voćne prerađevine) - okrupnjavanje proizvodnje (komasacija) -pred uvjeti za razvoja integriranog i ekološkog voćarstva -porast turističke potražnje kroz vid agroturizma - uključivanje mladih u sektor -vodeno-zemljišni resursi za širenje proizvodnje 	<ul style="list-style-type: none"> - imovinsko pravni odnosi - ograničena mogućnost okrupnjavanja zemljišta - tržišni pritisak jeftinijih proizvoda iz okruženja - neosmišljena agrarna politika - nerealna percepcija razvojnih ograničenja i mogućnosti -nekontroliran uvoz sirovine -uvoz inozemnih cjenovno prihvatljivog voća

STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR VOĆARSTVA

STRATEŠKI CILJ	1.	Katastar voćnjaka
PRIORITET	1.1.	Evidencija zainteresiranih sudionika sektora
MJERA	1.1.1.	Primarni upisnik sudionika sektora
CILJ	Suvremeno stanje sektora voćarstva općine	
AKTIVNOST	Katastar voćnjaka je evidencija o površinama na kojima se uzgajaju voće i treba sadržavati potpune informacije o položaju i pravnom stanju svih površina pod voćkama i ostale podatke koji su važni za cjelokupan proces proizvodnje. Reguliranje nadzora cjelokupnog proizvodnog ciklusa u voćarstvu i u okviru toga na stvaranje baze podataka o proizvodnim površinama, sudionicima proizvodnje i ostalim čimbenicima.	

STRATEŠKI CILJ	2.	Mediterranski voćnjaci
PRIORITET	2.1.	Povećanje potencijala mediteranskih kultura
MJERA	2.1.1.	Poticanje podizanja nasada sa mediteranskim kulturama voća
CILJ	Stvaranje proizvodni kapaciteta	
AKTIVNOST	Mjerama sufinanciranja potaknuti podizanje novih nasada voćnjaka sa mediteranskim kulturama uz reonizaciju proizvodnje sa naglaskom na ekološki pristup proizvodnje. Stručnim djelovanje izvući maksimum potencijala iz spomenutih kultura i sa voćnjacima ovog karaktera dati dodatnu vrijednost gospodarstvu u ruralnom području kroz agro turizam.	

STRATEŠKI CILJ	3.	Edukacija i stručno savjetodavstvo sektora
PRIORITET	3.1.	Stručna naobrazba sudionika sektora
MJERA	3.1.1.	Osiguranje sortnih otkupa kvalitetne voćarske sirovine
CILJ	Razvoj otkupljivačkih i prerađivačkih potencijala	
AKTIVNOST	Kroz organiziran otkup, sortnu podjelu proizvodne stalnu edukaciju u voćarstvu preći ciljano iz ekstenzivnog u intenzivni oblik proizvodnje uz preduvjete ukрупnljavanja površina, a sve u svrhu uniformnosti proizvoda (kalibriranje, prerađevine i dr.) Isto tako, edukacijom o zaštiti bilja i raznim radionicama stvoriti konkurentan voćarski proizvod specifičan po svojim karakteristikama (autohtone sorte). Voće sa energetsom vrijednošću, stručno opisanom. Hranom energije, hranom sportaša, hranom plasmana po jedinici ploda.	

STRATEŠKI CILJ	4.	Izgradnja otkupno distribucijskih centara
PRIORITET	4.1.	Stvaranje atmosfere za srednje i malo poduzetništvo sektora
MJERA	4.1.1.	Sufinanciranje razvoja srednjeg i malog poduzetništva
CILJ	Stvaranje lanca vrijednosti unutar sektora voćarstva	
AKTIVNOST	Skladištenje na određeno vremensko razdoblje sukladno kretanjima na tržištu Potrebno je uskladiti mogućnosti povećanja postojeće proizvodnje, koji zasigurno postoji, s rashladnim (skladišnim) kapacitetima uz neophodno marketinšku pripremu proizvoda za tržište (kalibriranje, sortiranje po veličini, boji i ostalom uz adekvatno pakiranje).	

9.1.4. POVRČARSTVO

Proizvodnja povrća je jedna od najprofitabilnijih grana biljne proizvodnje, koja ima dugu tradiciju i realne mogućnosti razvoja, a može se odvijati na otvorenom i zaštićenom prostoru. Područje općine Ljubuški ima značajnu komparativnu prednost za proizvodnju povrća koje dolazi na tržište već početkom svibnja, cijelog ljeta, kasne jeseni, pa i tijekom zime. Proizvodnja povrća ima važnu gospodarsku ulogu. Pogodan zemljopisni položaj i povoljni klimatski uvjeti koji omogućuju uzgoj povrća

u svim dijelovima općine. Poljoprivredne površine pod povrćem nažalost zauzimaju manji dio od ukupno raspoloživih 3.000 ha poljoprivrednih obradivih površina. Općina Ljubuški ima potencijala da vlastitom proizvodnjom postane konkurentna ostalim regijama u zemlji, no potrebno je povećati prosječne proizvodne površine, poticati primjenu sustava navodnjavanja, povećati udjel proizvodnje povrća u zaštićenim prostorima, te ulagati u dodatnu edukaciju proizvođača. Povrtlarska proizvodnja odvija se na ukupno 871,48 ha, od čega proizvodnju na otvorenom čini 841,32 ha, a na plasteničku proizvodnju 30,16 ha. U

komercijalnoj proizvodnji povrća namijenjenoj tržištu gotovo isključivo se koriste strani hibridi i sorte povrća među kojima često prevladava jedan ili manji broj kultivara. Od povrtlarskih kultura najčešće su zastupljeni: krumpir oko 392 ha, rajčica 97 ha, kupusnjače 147 ha, crveni i bjeli luk 117 ha, lubenica i bostan 85 ha. Analiza stanja na terenu pokazala je negativne tendencije u ukupnim zasađenim površinama povrtlarskih kultura, u odnosu na klimatske mogućnosti, kvalitetno zemljište, postojeće sustave za navodnjavanje. Dodatni problem razvoju ove proizvodnje čini nedostatak i nerazvijena prerađivačka industrija koja često povezana sa tradicijskim pristupima prerade. Naime, uz ovakav vid prerade i samih plodova treba vezati kontrolu namjernica i plasman kroz ruralni turizam kako bi se stvorila dodatna vrijednost ove proizvodnje. U dosadašnjim okvirima proizvodnje razmišljanje o zadovoljavanju potreba tržišta je nemoguće bez organizacije ovog sektora. Najbolji pristup tome se očituje kroz djelovanje poljoprivredne zadruge „Plodovi zemlje“ koja svojim vidom organizacije preko svojih članova je prisutna na domaćem i inozemnom tržištu. U velikim trgovačkim

lancima u kojima domaći proizvodi sve teže ulaze zbog cjenovne ne konkurentnosti, skromnu direktnu podršku sa entitetskog, županijskog nivoa, te generalno nedostatak investicija kojima bi se mogli nadomjestiti sve teži uvjeti proizvodnje uslijed klimatskih promjena (suša, mrazovi, grad).

Ukoliko se poveća financijski input za proizvodnju povrća na otvorenom prostoru i plasteničkoj proizvodnji, (na svim nivoima) po ha, korištenje sredstava iz pretpripravnih fondova, direktnu podršku investicijama u potrebnu mehanizaciju, plastenike, drugu opremu, te u prerađivačku industriju, jačanje svijesti o kvalitetnoj domaćoj proizvodnji, ulazak domaćeg povrća u značajnije trgovačke lance, te stvaranje mogućnosti za veće prisustvo proizvoda na ino tržište, proizvodnja povrća u općini Ljubuški predstavljati će jednu od primarnih grana agrara. Također, kada je riječ o ovom sektoru jedan od vidova napretka bi bio formiranje strojarski prstenova kako bi proizvodnja inputom bila konkretnija. Domaća proizvodnja povrća ima svoju prepoznatljivost kod potrošača, ali je i dalje nedovoljna konkurentna u odnosu na uvoz.

Slika br.6: Ljubuški rani krumpir

Izuzetno je važno nastaviti sa brendiranjem i zaštitom zemljopisnog porijekla naših proizvoda, kao što je to slučaj sa “Ljubuškim ranim krumpirom” koji ima zaštitu zemljopisnog porijekla. U ovakvim uvjetima moguće je očekivati značajnije pozitivne promjene u proizvodnji povrća, koje bi se

ogledale u povećanju zasađenih površina i povećanju prosječnih prinosa (možda i do 5% na godišnjem nivou), kao rezultat značajnijeg tehnološkog napretka.

SWOT ANALIZA SEKTORA POVRČARSTVA

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - tradicija proizvodnja i praksa - agroklimatski uvjeti uzgojnog područja - relativno-veliko tržišno učešće - kvaliteta i specifičnost proizvoda - potencijal širenja proizvodnje - zemljišni potencijali - hidrološki potencijal dostatan za proizvodnju - povoljan geoprometni smještaj i blizina izvoznog tržišta - termin ponude i izlaska na tržište -usmjerenost i težnja socio-ekonomskog okruženja za proces razvoja malog i srednjeg poduzetništva -zaštita izvornosti kroz brend 	<ul style="list-style-type: none"> - domaći nekonkurentni proizvođači - tržišna neprepoznatljivost - usitnjena i fragmentirana gospodarstva - nezavidan poslovni položaj i problemi u poslovanju velikih gospodarskih subjekata u poljoprivredno-prehrambenom kompleksu - slaba poslovna povezanost gospodarskih subjekata - slaba institucionalna povezanost - neizgrađena tržišna infrastruktura - ne ustaljenost priroda - ne razrađene konkretne aktivnosti -ne postojanje financijske konstrukcije za razvoj proizvodnje
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> -prepoznavanje prioriteta udruživanja i stvaranje zainteresiranih strana - porast potražnje za tradicionalnim, tipičnim i autohtonim proizvodima - proširenje proizvodnog asortimana - okrupnjavanje proizvodnje (komasacija) - uspostava efikasnog sustava otkupa i distribucije poljoprivrednih proizvoda -izgradnja skladišno distribucijskog centra - plasman kroz razvoju ruralnog turizma - registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog porijekla - postojeća institucijska podrška - izvoz značajnog dijela domaće proizvodnje - povećanje obujma domaće proizvodnje sličnih proizvoda -unaprijediti kvalitetu menadžerskog djelovanja -prepoznatljivo pakiranje 	<ul style="list-style-type: none"> - imovinsko pravni odnosi - ograničena mogućnost okrupnjavanja zemljišta - tržišni pritisak jeftinijih proizvoda iz okruženja - neosmišljeni agrarna politika - nerealna percepcija razvojnih ograničenja i mogućnosti - usklađivanje s propisanim posebnim tržišnim standardima - ne usklađivanje poljoprivrednog zakonodavstva s EU-poljoprivrednim zakonodavstvom - pritisak jeftinijih supstituta iz uvoza - ograničena mogućnost okrupnjavanja zemljišta

STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR POVRČARSTVA

STRATEŠKI CILJ	1.	Ukrupnjivanje gospodarstava povrčarskog sektora
PRIORITET	1.1.	Rješavanje imovinsko pravni odnosa
MJERA	1.1.1.	Sufinaciranje procesa rješavanja imovinsko pravnih odnosa
CILJ		Komasacija-proces ukрупnjavanja površina
AKTIVNOST		Mjerama poput pilot projekata sufinaciranja rješavanja imovinsko pravni odnosa, ukрупnjavanjem većih površina (iznad 4 ha) provesti mjere komasacije uz aspekt reonizacije područja predviđenog za povrtlarsku proizvodnju.

STRATEŠKI CILJ	2.	Osigurati kontinuitet proizvodnje u povrtlarskom sektoru
PRIORITET	2.1.	Stalna satupljenost na tržištu
MJERA	2.1.1.	Poticanje i sufinanciranje izgradnje površina za proizvodnju u zatvorenom
CILJ		Povećati površine proizvodnje u zatvorenom (zaštićenom prostoru)
AKTIVNOST		Mjerama poput pilot projekata sufinanciranja izgradnje zaštićenih prostora za proizvodnju u povrćarstvu sa stalnom stručnom edukacijom o tehnologijama uzgoja. Poticati širenje površina sa zaštićenim prostorima i ukрупnjavanje istih.

STRATEŠKI CILJ	3.	Edukacija i stručno savjetodavstvo sektora
PRIORITET	3.1.	Stručna naobrazba sudionika sektora
MJERA	3.1.1.	Osiguranje sortnih otkupa kvalitetne povrtlarske sirovine
CILJ		Razvoj otkupljivačkih i prerađivačkih potencijala
AKTIVNOST		Kroz organiziran otkup, sortnu podjelu proizvodne stalnu edukaciju u povrtlarstvupreći ciljano iz ekstezivnog u intezivni oblik proizvodnje uz preduvjete ukрупnljavanja površina, a sve u svrhu uniformnosti proizvoda (kalibriranje i dr.) Isto tako, edukacijom o zaštiti bilja i raznim radionicama stvoriti konkurentan povrtlarski proizvod specifičan po svojim karakteristikama (integrirani proizvod ili ekološki). Povrće sa energetsom vrijednošću, stručno opisanom.

STRATEŠKI CILJ	4.	Izgradnja distribucijsko skladišnog centra
PRIORITET	4.1.	Povećati i organizirati prodajno-doradbene i skladišne kapacitete
MJERA	4.1.1.	Sufinanciranje izgradnje distribucijsko skladišnog centra
CILJ		Skladištenje na određeno vremensko razdoblje sukladno kretanjima na tržištu
AKTIVNOST		Potrebno je uskladiti mogućnosti povećanja postojeće proizvodnje, koji zasigurno postoji, s rashladnim kapacitetima uz neophodno marketinšku pripremu proizvoda za tržište (kalibriranje, sortiranje po veličini, boji i ostalom uz adekvatno pakiranje).

9.1.5. LJEKOVITO I AROMATIČNO BILJE

Dugogodišnja tradicija kroz kulturu življenja žitelja Ljubuški je ono što je dalo temelje razvoja sektoru proizvodnje ljekovito aromatičnog bilja. Biodiverzitet šuma i pašnjaka, te pogodna klima i zemljopisni položaja ubraja u svoju raznolikost nekoliko stotina biljnih vrsta koje mogu uz stručan pristup zaštite i skupljanja mogu biti u svakodnevnoj eksploataciji. Biljni svijet Ljubuške općine uz moderne tehnologije uzgoja je samo pokazatelj neizmernih mogućnosti uzgoja istih na plantažni način kako bi se što manje degradirala divljina, a

osigurala baza sirovina za daljnju uporabu. Relativno mali broj vrsta ljekovitog i aromatičnog bilja je u uzgoju na plantažama i to je glavni problem ovog sektora, monokultura. Monokultura vrste smilja stvorila je viškove sirovina, a dodjelom površina za podizanje nasada se smanjio biodiverzitet divljeg staništa. Ne kontamirana tla sa bogatom vegetacijom uz pogodnu submediteransku klimu su ono što opisuje uzgojna područja aromatičnog i ljekovitog bilja Ljubuške općine. Između ostalog nedostatak vlage i topline te viškovi istih u proizvodnom procesu, a napose kod višegodišnjih vrsta mogu utjecati na urod i kakvoću proizvoda. Vlaga i topline mogu biti ograničavajući čimbenici za proizvodnju

nekih ljekovitih i aromatičnih vrsta. Upoznavanje, sa tehnologijom uzgoja i shvaćanjem djelovanja sektora u svijetu ubrzao bi se napredak ovog sektora. Ono što je neisplativo u ovom sektoru je nepoznavanje i kontrola staništa biljnih vrsta u prirodi i njihova obrada u pravilnim terminima berbe, sami „hladni pogon“ destilerija u godini iznosi i do 8 mjeseci. Zbog toplije klime i bolje osunčanosti u ovim krajevima će dobre rezultate dati gotovo sve aromatične vrste, pogotovo u pogledu kvalitete radi veće sinteze eteričnog ulja. Organizirani proizvođači su orijentirani ka izvozu kroz tvrtke koje se bave preradom sirovnina dobivenih većim dijelom, oko 90 % sa plantaža pod monokulturom, a iz sakupljačkih neorganiziranih skupina ljudi koji na ovaj način ostvaruju dodatni prihod, otkup ovakve sirovine je značajno pao. Globalno u regiji ima povećan izvoz sa tendencijom rasta, ali sa širom listom biljnih vrsta. Kvaliteta baznih proizvoda je na visokom nivou. Nedovoljan interes prema udruživanju očituje se kroz ne aktivan odnos članova ovog sektora prema kontaktima sa udruženjem. Ovisnost o snabdijevanju sirovinom umanjuje potencijale ovog sektora, a sam nedostatak pravilnog pristupa tehnološkoj obradi dovodi do upitnosti kvalitete poluproizvoda. Struktura sektora

počiva na organiziranosti sakupljača, koja faktički ne postoji, a za posljedicu od toga nastaje devastacija kultura u divljini. Bez obzira na činjenicu da domaće tržište ima određene nedostatke sektor i njegove strukture doživljavaju svojevrstne momente razvoja koje se očituju u težnji reorganizacije i pronalaženja novih tržišnih utrka ka inozemstvu. Pojava konkurentnog ne lojalnog crnog tržišta je problem koji narušava strukturu ovog sektora kroz formiranje cijena sirovina i proizvoda.

Članovi proizvodni struktura sektora su samo formalno okupljene u poslovna udruženja i ne postoji dovoljno razumijevanja i prepoznavanja prilagodba koje traži tržište, što se očituje kroz neinteresantnost članova za udruživanje, opravdavajući se ne aktivnostima sličnih oblika djelovanja kroz neodrživost kontakata u prvom redu. Nedovoljno snage za lobiranje kroz nedostatak ovakvih udruženja je preočita. Veliki broj članova sektora posjeduje organski certifikat za svoju djelatnost, što nam ukazuje i na samu opredijeljenost članova naspram konvencionalnog uzgoja koji je zastupljen u svijetu, čime se specifičnost ovog sektora izdvaja od ostatka svjetske proizvodnje što ga čini zanimljivim i pogodnim za pregovore o plasmanu dobara.

SWOT ANALIZA SEKTORA LJEKOVITOG I AROMATIČNOG BILJA

S N A G E	S L A B O S T I
<ul style="list-style-type: none"> - suvremeni pristup i trendovi u proizvodnji -agroklimatski uvjeti uzgojnog područja - zemljišni potencijali - hidrološki potencijal dostatan za proizvodnju - povoljan geoprometni smještaj i blizina izvoznog tržišta -zaštita izvornosti kroz brend -visoka ocjenjenost dosadašnje proizvodnje -autentičnost -prerađivački kapaciteti (destilerije) -podrška lokalne uprave -kvalitetan sadni materijal i sortnost istoog 	<ul style="list-style-type: none"> -monokultura (smilje) -tehnologija prerade - slaba institucionalna povezanost - neizgrađena tržišna infrastruktura -ne postojanje financijske konstrukcije za razvoj proizvodnje -neujednačena kakvoća prerađevina -poticajne mjere -adekvatna radna snaga - neorganiziranost u vidu udruživanja- -nedostatak lokalne stručne pomoći -razina naobrazbe i edukacija članova sektora -ne postojanje pakovine -ne postojanje branda
P R I L I K E	P R I J E T N J E
<ul style="list-style-type: none"> -prepoznavanje prioriteta udruživanja i stvaranje zaineresiranih strana 	<ul style="list-style-type: none"> -monokultura (smilje) - neosmišljena agrarna politika

<ul style="list-style-type: none"> - porast potražnje za ekološkim eteričnim uljima - registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla -očuvanost i sljubljenost krajolika s ljekovitim i aromatičnim biljem -prepoznatljiva oznaka lokalnog obilježja -staze ljekovitog i aromatičnog bilja -„zračne banje“ mini plantaže u sklopu spomeničke i kulturne baštine -vodeno-zemljišnji resursi za širenje proizvodnje -uključivanje madih u sektor 	<ul style="list-style-type: none"> - nerealna percepcija razvojnih ograničenja i mogućnosti - neodgovarajuća razina upravljačkih i marketinških znanja dionika sektora -ne adekvatna mehanizacija uključena u proizvodnju
--	--

STRATEŠKI PROGRAM ZA SEKTOR LJEKOVITOG I AROMATIČNOG BILJA

STRATEŠKI CILJ	1.	Katastar ljekovitog i ljekovitog aromatičnog bilja
PRIORITET	1.1.	Evidencija zainteresiranih sudionika sektora
MJERA	1.1.1.	Primarni upisnik sudionika sektora
CILJ	Suvremeno stanje sektora ljekovitog i aromatičnog bilja općine	
AKTIVNOST	Katastar plantaža ljekovitog i aromatičnog bilja je evidencija o površinama na kojima se uzgaja ljekovito i aromatično bilje i treba sadržavati potpune informacije o položaju i pravnom stanju svih površina pod navedenim biljem i ostale podatke koji su važni za cjelokupan proces proizvodnje eteričnih ulja i herbe. Reguliranje nadzora cjelokupnog proizvodnog ciklusa u sektoru i u okviru toga na stvaranje baze podataka o proizvodnim površinama, sudionicima proizvodnje i ostalim čimbenicima.	

STRATEŠKI CILJ	2.	Udruživanje sudionika sektora ljekovitog i aromatičnog bilja
PRIORITET	2.1.	Formiranje udruženja specifičnog za sektor
MJERA	2.1.1.	Osnivanje krovne udruge sektora ljekovitog i aromatičnog bilja
CILJ	Unaprjeđenje prava dionika sektora kroz pravno lice u vidu udruge	
AKTIVNOST	Identifikacijom sudionika sektora ljekovitog i aromatičnog bilja potaknuti vid oranziranja istih kroz udruhu poradi postizanja značajnih mogućnosti u vidu djelovanja kroz različite prezenracije, edukacije i dr. Prvenstveno kroz djelovanje savjetodavne službe na terenu poradi kontrole tehnologije uzgoja.	

STRATEŠKI CILJ	3.	Mapiranje prirodnih staništa-zaštita i sanacija
PRIORITET	3.1.	Očuvanje biodiverzitetne flore općine
MJERA	3.1.1.	Aktiviranje stručnog kadra u prepoznatljivosti beneficija iz sektora ljekovitog i aromatičnog bilja
CILJ	Stvaranje uvjeta zaštite okoliša i dodatne vrijednosti istog kroz zaštiitu kulturne i spomeničke baštine	
AKTIVNOST	Dodatna vrijednost kulturno-spomeničke baštine sa oplemenivanjem krajobraza ljekovitim i aromatičnim biljem u svrhu edukacije i tzv.zračnih banja za aroma trepiju na otvorenome. Te izrarada staza ljekovitog i aromatičnog bilja kao dodatne ponude agroturizmu.	

STRATEŠKI CILJ	4.	Finalizacija proizvodnje i brandiranje proizvoda sektora
PRIORITET	4.1.	Strateška autetičnih proizvoda i proizvodnja proizvoda uz globalnu prezentaciju
MJERA	4.1.1.	Stalna obuka sudionika sektora i marketinski alati prezentacije
CILJ		Prepoznatljiviji proizvod sa naglaskom na porijeklo uz znanstveni doprinos
AKTIVNOST		Angažiranje marketinški tvrtki u stvaranju novog proizvoda sa naglaskom na autentičnost i zemljopisno porijeklo. Specifičnost pakovine i vizulizacija istih. Proizvodi potkrepljeni znanstvenim studijama za autentičnost proizvoda i pristupima prerade. Tehničko –tehnološka naobrazba dionika sektora pri pristupu sirovini i samoj preradi iste. Inovacije u proizvodnji sa naglaskom na ekološku proizvodnju.

9.2. ANIMALNA – STOČARSKA PROIZVODNJA

Stočarstvo u općini Ljubuški, trenutno nema neku veću važnost niti značaj. Inače animalna proizvodnja ubraja se u radno najintenzivnije proizvodnje, značajno podržavajući dohodak poljoprivrednih gospodarstava. U brdsko-planinskim prostranstvima pored ekonomskih aspekata važan segment za demografsku pokrivenost prostora. Poseban značaj u strukturi animalne proizvodnje, imaju ovčarstvo, kozarstvo, pčelarstvo i uzgoj slatkovodne ribe. Stočarstvo ima zatvoren proces proizvodnje i u potpunosti je integrirano u njene zemljišne i klimatske resurse. Ovisi od njih, pa je i zadržalo tradicionalan način proizvodnje godinama ne doživljavajući skoro nikakve tehnološke promjene. U nedostatku adekvatne stimulativne politike sa nivoa F BiH, pozitivan utjecaj na razvoj animalne proizvodnje, proizašao je jedino iz tradicije, navika i tvrde odlučnosti poljoprivrednika, stočara da se njome bave, te relativno povoljne mogućnosti plasmana i glavnih proizvoda kao što su sir i meso, uz postizanje njihovih ne visokih, često i neizvjesnih, ali za njih prihvatljivih cijena.

9.2.1. OVČARSTVO

Uzgoj ovaca odvija na ekstenzivnim pašnjacima koji nisu pogodni za druge vidove poljoprivredne proizvodnje. Prema podacima za 2017. godinu na ukupnim zemljišnim površinama, prije svega livadama i pašnjacima uključujući i šumska zemljišta pase 5.858 ovaca sa blagim oscilacijama,

koje se kreću prema smanjenju broja posljednjih godina. Na području općine Ljubuški prevladava autohtona pasmina ovaca "Pramenka". Ishrana ovaca se u periodu ljeta ostvaruje ispašom na planinskim pašnjacima, dok se u zimskom periodu u našim uvjetima drže u zatvorenim objektima, pašnjacima i livadama, a ishrana je bazirana na kabastim hranjivima. Većina proizvođača sitne stoke su markirali i upisali u registar svoje ovce i stavili svoja grla pod nadzor veterinarske službe, što je veoma pozitivno s obzirom na pojavu zaraznih bolesti i sprečavanje širenja istih. Potencijal u proizvodnji ovčijeg mesa i mlijeka je znatno iznad sadašnjeg nivoa proizvodnje, posebno ako se ima u vidu da postoji konkurentnost u cijeni i da postoje raspoloživi neiskorišteni zemljišni resursi za ovu proizvodnju. Predpostavke za optimističku projekciju su: zaustavljanje negativnog trenda pada broja ovaca i povećanje broja grla.

9.2.2. KOZARSTVO

Kod uzgoja koza, generalno posmatrano prisutna je stagnacija u broju (1.195 koza ukupno). Čudi činjenica stagnacije obzirom da postoje pogodna područja za uzgoj koza i proizvodnju kozijih mliječnih proizvoda koji zbog svojih specifičnih svojstava (terapeutskih, dijetalnih, i drugih) imaju karakter ekskluzivnih i kao takvi proizvodi postižu relativno visoku cijenu na tržištu. Pojedina područja općine Ljubuški, sa vegetacijom u tipu grmlja, makinje i šikare, kao i pašnjačke površine, predstavljaju izvrstan jeftin hranidbeni poligon predisponiran za uzgoj i razvoj kozarstva. Uzgoj koza karakterizira ekstenzivni način

držanja u improviziranim stajama i loša hranidba, koja rezultira vrlo malim proizvodnim kapacitetom. Po mnogim zoohigijenskim i hranidbenim normativima, koza je slična ovci. Ova sličnost je uvjetovala i pojavu kombiniranih stada ovaca i koza. Ne postoji jasna slika pasminskog sastava koza, mada se primjećuje rasprostranjenost uglavnom križanaca sa domaćom kozom, nastalih neplanskim križanjima, što je doprinijelo velikoj varijabilnosti, kako u fenotipu, tako i u genotipu novonastalih križanaca. Koze i ovce, preventivno sprječavaju nastajanje i širenje požara, na način da ovce pasu nisko rastinje a koze nešto više

Kulinarske navike velikog broja potrošača u BiH, usmjerene su na konzumaciju mesa sa manjim sadržajem masti i kao takve predstavljaju od davnina delikatesu koja se servira u posebnim prilikama. Zbog veće mliječnosti koza, izvjestan broj uzgajivača ovaca želi se usmjeriti na uzgoj koza i na pravljenje sira od mješavine kozjeg i ovčjeg mlijeka.

9.2.3. GOVEDARSTVO

Od ukupne površine poljoprivrednog zemljišta cca. 53% otpada na pašnjake različitih klasa i livade, ove površine nas navode da postoji mogućnost uzgoja stočnog fonda na njima. Pored drugi sektora stočarstva, poput ovčarstva mogu će je razviti i ekstezivno govedarstvo u svrhu proizvodnje mesa i mlijeka. Pojedine površine u vlasništvu države imaju i parcele od stotinu , pa i više hektara. Upravo ove površine dobrom lokalnom agrarnom politikom mogu postati područja uzgoja goveda u sustavu krava-tele. Gledano u godišnjem period ekspoatacije ovih površina od svibnja do studenog mjeseca goveda se nalaze na pregonskim pašnjacima, a ostali dio godine (u zimskom razdoblju) se nalaze u manjem ograđenom prostoru unutar kojega se nalazi objekat u kojem se hrane i koji im služi kao

sklonište od niskih temperatura. Tehnologija hranidbe tijekom zimskog razdoblja se temelji ponajprije na sijenaži i silaži uz dodatke neophodnih vitamina i minerala. Poticanje stvaranja obiteljskih gospodarstava u animalnoj proizvodnji moguće je na ekstezivan način sa plasmanom proizvoda u ruralnom turizmu ili dostavom kvalitetnih mesnih proizvoda na vrata potrošača sve uz provjeren nadzor kvakoće proizvoda.

9.2.4. KONJOGOJSTVO

Konjogojstvo na području općine Ljubuški nema tradicijsko obilježje, no po modernom pristupu uzgoja, tojest, držanju konja koje imitira prirodne uvjete daje priliku pojedinim gospodarstvima u budućnosti razvoja ruralnog turizma vid bavljenja ovom animalnom djelatnošću kroz ekstezivan način za vidove rekreacije jahanje i drugo. Sam ambijent i način uzgoja konja ima značajan utjecaja na psihofizičko stanje konja. Konji iz takvog uzgoja su pogodni za jahanje konja, kroz terapijsko jahanje za liječenje djece s poteškoćama u razvoju, osoba s motoričkim poremećajima i osoba s psihičkim i emocionalnim poteškoćama. Ovaj vid usluge usko vezan za ruralni turizam može doprinjeti razvoju konjogojstva u općini Ljubuški, a također upotpuniti turističku ponudu. Terapijsko jahanje uvelike poboljšava rehabilitaciju i kvalitetu života osoba s zdravstvenim poteškoćama. Također, proizvodnja kobiljeg mlijeka može biti dodatna djelatnost ruralnih gospodarstva koji se opredjele za konjogojstvo. Pored kobiljeg mlijeka, također, zanimljiva sirovina je magareće mlijeko koje kao i kobilje ima svoju visoku prehrambenu vrijednost. Uzgoj magaraca prvenstveno pasmina koje su prisutne u regiji daje širi nam priliku da sačuvamo genetski potencijal ovih pashmina. Meso magarca može se kroz različite specijalitete primjeniti u etno-gastro ponudi uz dobar prezentacijski pristup.

Slika br.7: Ekstenzivno stočarstvo(sustav krava tele)

9.2.5. PERADARSTVO

Pored farmi za proizvodnju jaja, potaknuti i proizvodnju mesa preadi. Također, potaknuti osnivanje specijaliziranih obiteljskih gospodarstava u peradarskoj proizvodnji. Posebno istaknuti vid bavljenja peradstvom na ekstenzivan način, tojest, specijalizirani ekološki uzgoj peradi različitih pasmina u otvorenom tipu uzgoja.

9.2.6. PČELARSTVO

Općina Ljubuški sa izvanrednim prirodnim uvjetima, povoljnom klimom, bogatom pčelinjom pašom, pruža izvanredne uvjete da se u narednom periodu organizira profitabilna proizvodnja meda i ostalih pčelinjih proizvoda i uključi jedan dio nezaposlenih u ovu proizvodnju. Značajne površine livada i pašnjaka obraslih šumskim rastinjem, obilje voćnih vrsta i trava predstavlja kvalitetan resurs medonosnog bilja, koji uz selidbu za pašama omogućava ovako veliki broj proizvodnih košnica: 10.765 društava. Procjenjuje se da se samo 10% proizvedenog meda plasira kroz oficijelne kanale i da većina proizvođača med prodaje direktno kupcima na nivou općine ili prodaji na „kućnom pragu“. Za male proizvođače je ovo mnogo efikasniji način prodaje, jer postižu više cijene. Na drugoj strani, nažalost i pored robnih

proizvođača i inicijativa o čvrstom zajedničkom nastupu u proizvodnji i tržištu većih i manjih proizvođača meda, nema rezultata. U FBiH ne postoji zakon o pčelarstvu. Jedini propis koji sadrži uredbe o pčelarstvu je Zakon o stočarstvu koji je nedavno usvojen. Usvajanjem zakona o pčelarstvu i Pravilnika definirati će se uvjeti za bavljenje pčelarstvom, razmnožavanje pčela, lokacije pčelinjaka, paša pčela i njihovu selidbu, uspostavljanje katastra pčelinje paše, prodaju pčela, matica, pčelinjih proizvoda i uspostavljanje registra košnica i pčelara.

9.2.7. AKVAKULTURA – SLATKOVODNO RIBARSTVO

Ribarstvo je grana poljoprivrede koja se bavi ribolovom i uzgojem riba u okviru akvakulture, te svim pratećim granama koje omogućuju njegov razvoj, prije svega zaštitom i preradom vodenih organizama. Slatkovodno ribarstvo se odvija u slatkovodnim rijekama i jezerima dijeli se na gospodarski, koji je temeljna djelatnost financijska korist, i športsko-rekreacijski, kojemu je svrha osobno zadovoljstvo. Akvakultura u mirnim nizinskim vodama naziva se toplovodna ili ciprinikultura (lat.ciprinidae: šaranska), a u brzim visinskim vodama hladnovodna ili salmonikultura (lat. *Salmonidae*: pastrvska). Osnovne vrste uzgoja su bazenski, rezervoarski i kavezni način. U hladnim, brzim potocima uzgaja se gotovo isključivo kalifornijska pastrva. To je

intenzivni tip uzgoja u gustom nasadu riba, koje se hrane uravnoteženom, industrijski proizvedenom hranom, a voda se u cijelom ribnjaku brzo izmijeni (i do tri puta u jednom satu). Općina Ljubuški ima značajan

potencijal kvalitetnih voda za proizvodnju ribe, prije svega vodotoci koji sa stanovišta kvantiteta i kvaliteta ispunjavaju vrlo zahtjevne uvjete proizvodnje salmonidnih riba.

9.2.8. SWOT ANALIZA ANIMALNE PROIZVODNJE

S N A G E	S L A B O S T I
<ul style="list-style-type: none"> - suvremeni pristup i trendovi u proizvodnji -agroklimatski uvjeti uzgojnog područja - zemljišni potencijali -autentičnost prehrambenih proizvoda proizašlih iz animalne proizvodnje -jačanje i širenje pčelarstva -jačanje i širenje akvakulture -podrška lokalne uprave -autohtone pasmine -gastro ponuda 	<ul style="list-style-type: none"> - usitnjenost gospodarstva -ne postojanje mali obiteljski farmi -ne iskoristivost pašnjaka - slaba institucionalna povezanost - neizgrađena tržišna infrastruktura -ne postojanje financijske konstrukcije za razvoj proizvodnje -poticajne mjere -adekvatna radna snaga - neorganiziranost u vidu udruživanja- -nedostatak lokalne stručne pomoći -razina naobrazbe i edukacija članova sektora -ne postojanje veterinarske stanice -nemotiviranost stanovništva za bavljenjem stočarstvom
P R I L I K E	P R I J E T N J E
<ul style="list-style-type: none"> -prepoznavanje prioriteta udruživanja i stvaranje zaineresiranih strana - porast potražnje za ekološkim proizvodima animalnog sektora - registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla -ekstenzivni uzgoj otvorenog tipa -zaštita autohtonih pasmina -prepoznatljivost kakvoće u regiji -uključivanje madih u sektor -valorizacija proizvoda animalnog sektora -uključivanje mladih u sektor 	<ul style="list-style-type: none"> - imovinsko pravni odnosi - ograničena mogućnost okrupnjavanja zemljišta - tržišni pritisak jeftinijih proizvoda iz okruženja - neosmišljena agrarna politika - nerealna percepcija razvojnih ograničenja i mogućnosti -uvoz inozemnih cjenovno prihvatljivih proizvoda animalne proizvodnje - neodgovarajuća razina upravljačkih i marketinških znanja dionika animalnog sektora

STRATEŠKI PROGRAM ZA ANIMALNU PROIZVODNJU

STRATEŠKI CILJ	1.	Razvoj pčelarstva i akvakulture
PRIORITET	1.1.	Autentičnost proizvoda pčelarstva i akvakulture
MJERA	1.1.1.	Certifikacija, studije i zaštita porijekla proizvoda sa naglaskom na izvornost
CILJ		Stvaranje autohtonih proizvoda pčelarstva i akvakulture
AKTIVNOST		Mjerama znanstvenih istraživanja u suradnji sa udrugama sektora potaknuti stvaranje autentičnih proizvoda i brendiranje istih. Organizacijom sektora proširiti asortiman proizvoda sa naglaskom na prehrambeno-tehnološki pristup izrade studija, poput receptura i dr. Razvoj pčelarstva i akvakulture sa naglaskom na očuvanje okoliša.

STRATEŠKI CILJ	2.	Udruživanje sudionika sektora animalne proizvodnje
PRIORITET	2.1.	Formiranje udruženja specifičnog za sektor
MJERA	2.1.1.	Osnivanje udruge
CILJ		Unaprjeđenje prava dionika sektora kroz pravno lice u vidu udruge
AKTIVNOST		Identifikacijom sudionika sektora animalne proizvodnje potaknuti vid organiziranja istih kroz udrugu poradi postizanja značajnih mogućnosti u vidu djelovanja kroz različite prezentacije, edukacije i dr. Prvenstveno kroz djelovanje savjetodavne službe na terenu poradi kontrole proizvodnje i uzgoja.

STRATEŠKI CILJ	3.	Ekstenzivni uzgoj
PRIORITET	3.1.	Formiranje malih obiteljskih farmi
MJERA	3.1.1.	Zaštitom autohtonih pasmina potaknuti ekstenzivni uzgoj
CILJ		Ekstenzivni uzgoj otvorenog tipa
AKTIVNOST		Primjerima dobre prakse u animalnoj proizvodnji potaknuti i sufinancirati ekstenzivni uzgoj autohtonih pasmina životinja. Edukacijom uz stalni veterinarski nadzor poticati uzgoj otvorenog tipa poradi iskorištavanja zemljišta sa tipom-pašnjaci.

STRATEŠKI CILJ	4.	Očuvanje autohtonih pasmina animalnog sektora
PRIORITET	4.1.	Stvaranje dodatne vrijednosti kroz gastro ponudu
MJERA	4.1.1.	Projekt valorizacije autohtoni proizvoda animalnog sektora
CILJ		Očuvanje autohtoni pasmina
AKTIVNOST		Edukacijom, sufinanciranjem i obukom, te plasmanom dobara, mlijeka, mesa, jaja i dr. Potaknuti lokalno stanovništvo u prvom redu, te posjetitelje područja na prepoznavanje hrane iz ekstenzivnog uzgoja kao zdrave hrane sela, a samim time stvoriti dodatnu vrijednost formiranju malih obiteljskih farmi. Pilot projektima osigurati zaštitu autohtoni pasmina, te potaknuti ekstenzivni uzgoj istih.

10 . ŠUMARSTVO

Šumarstvo je sastavni dio ruralnog razvoja te bi podrška za održivo i klimatski povoljno korištenje zemljišta trebala uključivati razvoj šumskih područja i održivo upravljanje šumama. Za područje općine Ljubuški 2007. godine je urađena Šumsko-gospodarska osnova za Šumsko-gospodarsko područje „Posuško“, ovim dokumentom obuhvaćen je prostor Županije Zapadnohercegovačke.

Šumsko-gospodarskom osnovom uređuju samo šume i šumska zemljišta u državnom vlasništvu. Prema podacima Corine Land Cover iz 2000. godine na prostoru općine Ljubuški identificirano je oko 14.000 ha površine šuma i šumskog zemljišta (bez obzira na tip vlasništva) ili 48% ukupne

površine općine. Podaci iz Šumsko-gospodarske osnove govore o 8.204 ha površine pod šumom i šumskim zemljištem (u vlasništvu države) ili 28% ukupne površine općine. Kada se ta površina odbije od ukupne površine šuma i šumskog zemljišta prema podacima Corine Land Cover iz 2000. godine dobije se podatak da površina šuma i šumskog zemljišta u privatnom vlasništvu iznosi oko 6.000 ha ili oko 20% ukupne površine općine. U Strategiji razvitka općine Ljubuški godine govori se o 10.251 ha šuma i šumskog zemljišta ili 35% ukupne površine općine. Odlukom Vlade FBiH broj 590 objavljenoj u Službenim novinama FBiH broj 53/06 izdvojeni su pojedini dijelovi šuma i šumskog zemljišta na području općine Ljubuški radi njihovog korištenja u poljoprivredne svrhe, ukupne površine 4.917

ha. Prema namjeni površina, šume utvrđene gospodarskom osnovom (pet kategorija prikazanih u Prostornoj osnovi ovoga plana) su razvrstane u kategorije Zaštitne i šume posebne namjene. Zaštitne šume (Š1) imaju svoju funkciju kod zaštite naselja, izvorišta, autoceste i sl. i iako se ne radi o tipičnim zaštitnim šumama i nikako ne na cijelom prostoru, važno bi bilo da se ovakvim pristupom naglasi uloga šumske vegetacije u zaštiti prostora, vode i zraka. Šume posebne namjene (Š2) održavaju važnu ulogu šumskog zemljišta i bez obzira što se radi o maloj površini, trebalo bi planirati i izvesti pošumljavanje, kako bi se bar za toliko povećale površine pod šumom. Tijekom izrade Prednacrtu plana šume u privatnom vlasništvu (Š3) nisu usuglašane sa planerskim kategorijama jer nisu razvrstane na gore navedeni način. Za ove površine preporuka bi bila da se na svaki način potakne i pomogne očuvanje šumske vegetacije. U kontekstu ruralnog razvoja šume imaju višestruku ekonomsku i socijalnu funkciju. Većina seoskih domaćinstava posjeduje određenu površinu šumskog zemljišta koje je izvor ogrjeva za vlastite potrebe i izvor dodatnih prihoda putem prodaje tehničkog i ogrevnog drveta. Šumski pašnjaci su pogodan prostor za bavljenje ekstenzivnim stočarstvom, uz uvažavanje pravila održivog korištenja takvih površina.

11. NAČELA RURALNOG RAZVOJA

Kako bi ruralni razvoj bio održiv postoje različiti potencijali koji ga mogu učiniti takvim, a prvenstveno se odnose na ljudske resurse i okoliš, tlo i vodu. Uključivanjem svih zainteresiranih strana u plansko djelovanje i nadzor nad učincima razvoja na okoliš, kulturnu i povijesnu baštinu, kako bi područje dobilo na svojoj posebnosti i prepoznatljivosti koja bi područje pretvorila u interesantnu turističku destinaciju. Tehnikama prezentiranja samoodrživog ruralnog razvoja kroz radionice, prezentacije, sastanke, formiranjem mjesnih akcijskih skupina razvija se partnerstvo sa ciljem sinergijskog djelovanja u svrhu provedbe strategije. Uključivanjem lokalne vlasti zajedno s korisnicima uvidjeti što područje čini posebnim i atraktivnim..

Prepoznavanjem vrijednosti područja općine Ljubuški istražiti mogućnosti i alate predstavljanja potencijala područja za održivi razvoj poljoprivrede i razvoj ruralnog turizma, kao dijela lokalnog tržišta za proizvode lokalne poljoprivrede.

12. RURALNI TURIZAM

12.1. DEFINICIJA RURALNOG TURIZMA

Prema definiciji Vijeća Europe, ruralni turizam je turizam na ruralnom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom području, a najvažnije karakteristike takve vrste turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje dijelatnosti obiteljskih gospodarstava ruralnog područja. Razvoj ruralnog turizma temelji se na održivom razvoju, odnosno na revitalizaciji već postojeće tradicijske gradnje, odnosno baštine, kojoj se daje nova turistička namjena. Ovaj oblik turizma nema potrebu za izgradnjom novih kapaciteta, već, dapače, susreće se s izazovima kako na najbolji i najkvalitetniji način iskoristiti postojeće strukture. No, bez obzira na definicije, bitno je ono što agroturizam i ruralni turizam čini specifičnim i originalnijim od ostalih vidova turizma. Ruralni turizam se ostvaruje u različitim oblicima, u okviru kojih se posebno prepoznaje agroturizam na obiteljskim gospodarstvima i ostali oblici koji se ostvaruju na ruralnom prostoru izvan obiteljskih gospodarstava. Osnovna djelatnost na obiteljskom gospodarstvu je poljoprivreda, a usluge turistima čine dodatnu djelatnost. Da bi gospodarstvo moglo pružati dodatne usluge turistima, mora biti adekvatno opremljeno i organizirano s odgovarajuće educiranim osobljem za pružanje tih usluga, primjerice smještaja. Tako opremljeno i organizirano gospodarstvo može se nazvati turističko obiteljsko gospodarstvo. Kvaliteta ponude takvog gospodarstva ovisi o brojnim činiteljima koji se odnose na njegovu okolišnu, klimatsku, rekreacijsku, vizualnu privlačnost, zatim o prometnoj povezanosti, komunalnoj i servisnoj opremljenosti i cjelokupnoj ljepoti

kraja u kojem se seljačko gospodarstvo nalazi. Na kvalitetu turističkog gospodarstva utječu i drugi činitelji posebice ukoliko ono posjeduje uređeno dvorište, raspolaže većim brojem domaćih životinja, stambenom i gospodarskom zgradom s posebnim dijelom za boravak i spavanje turista koji je suvremeno i komforno opremljen. Na tako opremljenim gospodarstvima nude se usluge smještaja, prehrane i prodaje poljoprivrednih proizvoda i preradevina. Obiteljska turistička gospodarstva s obzirom na razinu usluga koje pružaju, komfor objekata s kojim raspolažu, razvrstavaju se u odgovarajuće kategorije. Sačuvana okolina, čisti zrak, pješačenje i druge aktivnosti u mirnoj i ugodnoj sredini, uvelike su traženi oblik odmora, kao nadoknada za svakodnevni stres kojeg doživljavaju stanovnici velikih gradova. Potencijali i resursi lokalnog turističkog tržišta do sada nije dovoljno isprezentirana i iskorištena.

12.2. OBLICI RURALNOG TURIZMA

Oblici ruralnog turizma se zasnivaju na zatečenoj ne dirnutoj osnovi bioraznolikosti okoliša i smještajnim kapacitetima koji su svojstveni za obiteljska poljoprivredna gospodarstva sa očuvanom tradicijskom arhitekturom i vještinama građevinstva. Usluge smještaja, prehrane i prodaje poljoprivrednih proizvoda i preradevina, prvenstveno, edukacijom članova obiteljskog gospodarstva povećati aspekt gostoljubivosti u sklopu turističke ponude poradi boljeg upravljanja dobrima. Agroturizam, ekoturizam, i druge sastavnice turističkog djelovanja na području ruralnog turizma samo su jedan od vidova oblika ruralnog turizma. Oblici ruralnog turizma na području općine Ljubuški bi uključivali mogućnosti razvoja i unaprjeđenje postojećih usluga u ruralnom turizmu. Oblici agroturizma na ruralnom području bi bili oni koji pružaju usluge prehrane, smještaja, smještaja i prehrane. Sa ovim vidom usluge prateći objekti bi bili kuće sa tradicionalom arhitekturom, te objekti koji to nisu ali posjeduju apartmane ili sobe sa tradicionalnom arhitekturom, kao i modernije, sve to sa ekološkom ponudom

poljoprivrednog gospodarstva. Oblici turizma koji bi se očitovale samodrživost su:

Rezidencijalnim turizam koji podrazumijeva povremeno stanovanje gradskih stanovnika u dane vikenda, blagdana, godišnjeg odmora u vlastitim objektima (vikendicama), ali se mogu iznajmiti i drugima te kao takvi predstavljaju značajan turistički potencijal.

Zavičajni ili nostalgični oblik turizma koji se temelji na osobnoj vezi pojedinaca i određenih mjesta i krajeva. Putovanja stanovništva u zavičaj u kojem spavaju, hrane se kod rodbine ili u lokalnim ugostiteljskim objektima, troše u trgovini i sl. Zavičajni ili nostalgični turizam često prelazi u rezidencijalni turizam.

Sportsko-rekreacijski turizam predstavlja oblik koji se temelji na sportsko zabavnim aktivnostima u prirodi, kao što su: šetanje, vožnja biciklom, jahanje, plivanje, veslanje, igre loptom, te na posebno opremljenim i izgrađenim igralištima i sl. Turizam i sport su dvije pojave koje su međusobno povezane, osmišljavanjem spotski manifestacija potiče se vid ovog turizma. Ovakav oblik aktivnosti naziva se sportskom rekreacijom, kojoj je najvažniji cilj aktivan i sadržajan odmor turista.

Avanturistički turizam je oblik rekreacijskog turizma, kojemu je temelj rekreacija, ali s mnogo rizika, uzbuđenja, a od sudionika zahtijeva veliku fizičku i psihičku pripremljenost. U taj oblik turizma ubraja se alpinističko penjanje, trekking, vožnja brdskim biciklom, akrobatsko skijanje, rafting, letenje i sl. Zajedničko je svim tim aktivnostima da turist aktivno sudjeluje u njima.

Kulturni i vjerski turizam koji su usko vezani u ruralnom prostoru i temelje se na brojnim spomenicima kulture, galerijama, sakralnim objektima, muzejima i kulturnim manifestacijama, te posjetom svetištima i vjerskim manifestacijama.

Lovni i ribolovni turizam je oblik turizma tipičan za ruralni prostor na čijim se poljoprivrednim, ostalim zemljišnim i vodenim površinama ostvaruju. Lov i ribolov

je sport, hobi, rekreacija i segment očuvanja prirodne okoline. Direktnim uključivanjem ovog turizma dopinosi se eko sustavu područja Ljupuške općine.

Eno-gastro turizam je oblik turizma koji u ruralnom prostoru nudi autohtona gastronomska i vinska ponuda, temeljena jelima tradicionalne kuhinje sa namjericama iz kraja Ljubuške općine.

Kamping turizam je oblik ruralnog turizma koji se u ruralnom prostoru obično ostvaruje u malim, često improviziranim kampovima smještenim u okviru druge ugostiteljske ponude ili seljačkog gospodarstva, ali i u blizini prirodnih ljepota, kulturno povijesnih znamenitosti.

13. LJUDSKI RESURSI

Snažan je naglasak se stavlja na razvijanje ruralnog područja za mogućnosti zapošljavanja, podržavanjem manjeg i srednjeg poduzetništva i kao samozapošljavanje mladih i žena, kao i na borbu protiv dugotrajne nezaposlenosti. U pogledu rješavanja problema visoke stope nezaposlenosti na ruralnom području podržati sufinanciranje projekata za ovo područje kako bi se pružila socijalna usluga visoke kvalitete prilagođena posebnim potrebama ciljanog stanovništva ruralnog područja. Osnovni prioritet je ulaganje u ljudski resurs i pružanje pomoći ljudima pri ulasku i zadržavanju na tržištu rada osiguravanjem kompatibilnosti znanja i vještina s potrebama tržišta rada. Mjerama potaknuti tercijarno obrazovanje, strukovno obrazovanje i cjeloživotno učenje kao bi se reformiralo, potaklo i osiguralo stjecanje potrebnih vještina. Sve u svrhu povećanju konkurentnosti i poboljšanju učinka na okoliš poljoprivredno-prehrambenog sektora pružanjem potpore restrukturiranju, tehnološkoj modernizaciji i generacijskoj obnovi. Osobita će se pozornost bi trebala se pridavati održivu korištenju prirodnih resursa i aktivnostima za smanjivanje negativnih utjecaja klimatskih promjena. Dodatni je cilj i ujednačen teritorijalnih razvoj te smanjenje ekonomskog pada u ruralnim područjima,

uključujući razvoj alternativnih gospodarskih aktivnosti.

13.1. LJUBUŠKI – ZONA INTEGRIRANE POLJOPRIVREDE

Gledano kroz mjeru održivog razvoj poljoprivrede u ruralnim područjima pristup izdvajanja određenog područja poput općine Ljubuški od ustaljenog principa proizvodnje koji u široj regiji se nalazi pod nazivnikom konvencionalne poljoprivrede daje za mogućnost prepoznavanja specifičnosti ovog područja kao područja za integriranu proizvodnju sa težnjom ka ekološkoj proizvodnji u poljoprivredi. Izborom ovog oblika djelovanja u poljoprivredi promiče se jačanjem ekološki osviještenog pristupa gospodarenja resursima, uspostavom sustava integrirane proizvodnje, primjenom dobre poljoprivredne prakse, te suradnjom sa stručnim kadrom u poljoprivredi kroz djelovanje savjetodavnih službi. Osnova zatečenih resursa u poljoprivredi poput ne kontaminiranih tala, područja sa djevičanskim tlima i vodeno-zemljišnim potencijalima daje dobre preduvjete ka kretanju realizacije proglašenja općine Ljubuški zonom integrirane poljoprivrede. Sam oblik pristupa daje dodatnu vrijednost finalnom proizvodu kao svojevrsni dodatni brand od posebnog značaja, kako za proizvođača, tako i za osviještenog potrošača. Prema definiciji integrirana poljoprivreda uključuje:

Integrirana proizvodnja podrazumijeva uravnoteženu primjenu agrotehničkih mjera u svrhu proizvodnje ekološki i ekonomski prihvatljivih proizvoda, uz minimalnu uporabu agrokemikalija, a svrha integrirane proizvodnje je proizvodnja ekonomski isplativih i ekološki prihvatljivih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, u cilju zaštite zdravlja ljudi, životinja, prirode i okoliša te zaštite interesa potrošača.

Ovaj pristup uz jednostavnost primjene i financijsko smanjeno izdvajanje u proizvodnji je značajno konkurentnije od ostalih pristupa (ekološki i konvencionalni). Sama edukacija i naobrazba sudionika ovog pristupa poljoprivredi je lakša i donekle opće prihvatljiva. Sljedeća razina uz ostatak potencijala i resursa ruralnog područja

zajedno sa njegovim razvojem u budućnosti sudionike pristupa motivira da prelaze iz integrirane poljoprivredne proizvodnje u višu razinu poljoprivredne proizvodnje kao što je ekološka. Ekološka proizvodnja sama po sebi podrazumijeva sljedeće što proizlazi iz njene definicije:

Ekološka proizvodnja poseban je sustav održivoga gospodarjenja u poljoprivredi i šumarstvu koji obuhvaća uzgoj bilja i životinja, proizvodnju hrane, sirovina i prirodnih vlakana te preradu primarnih proizvoda, a uključuje sve ekološki, gospodarski i društveno opravdane proizvodno-tehnološke metode, zahvate i sustave, najpovoljnije koristeći plodnost tla i raspoložive vode, prirodna svojstva biljaka, životinja i krajobraza, povećanje prinosa i otpornosti biljaka s pomoću prirodnih sila i zakona, uz propisanu uporabu gnojiva, sredstava za zaštitu bilja i životinja, sukladno s međunarodno usvojenim normama i načelima.

Primjenom navedenih pristupa poljoprivredi stvaraju se uvjeti za očuvanje i poticanje biološke raznolikosti, te poticanje normalnih prirodnih mehanizama regulacije kojima se osigurava samoodrživost svih sudionika ruralnog razvoja, prvenstveno zdravlja ljudskih resursa općine Ljubuški.

Stabilnost eko sustava se očituje prvenstveno kroz krajobraz sredine za život, općina Ljubuški zajedno sa svojim stanovništvom ovim pristupom osigurava daljnju perspektivu opstojnosti i važnosti utjecaja čovjeka na sredinu za život. Ovim pristupom se sve zainteresirane i uključene strane ruralnog razvoja dobivaju na vrijednosti, a poglavito ako se radi o turističkoj ponudi ambijenta općine Ljubuški.

13.2. IZRADA KATASTARA VIŠEGODIŠNJIH NASADA

Formiranjem odgovarajućeg pristupa kroz tijela operativnog tima strategije stvoriti uvjete za identificiranje zemljišnih parcela i istovremeno poboljšati prikupljanje i obrada statističkih podataka o višegodišnjim nasadima poput vinograda, maslinika,

voćnjaka i površina pod ljekovitim i aromatičnim biljem. Stvaranjem baze podatak stvoriti pred uvjete za normalan i nesmetan rad savjetodavnih službi u poljoprivredi. Direktnim uvidom u katastar višegodišnji nasada pratiti bonitet tala i direktno utjecati na njegovu zaštitu i samoodrživost. Izradom katastra višegodišnjih nasada stvoriti sustav i reguliranje nadzora nad cjelokupnom proizvodnjom. Katastar u svom okviru uz druge značajke treba da sadži bazu podataka o proizvodnim površinama, vlasnicima istih, prerađivačima i ostalim čimbenicima proizvodnje.

U katastar treba ugraditi aplikaciju obrade statističkih podataka o određenoj proizvodnji višegodišnjeg nasada, a sve kako bi se pored drugi aktivnosti koji direktno djeluju na proizvodnju stvorili i uvjeti olakšanja dolaska do načina pronalaženja i isplata potpora, te kontrola isplate sredstava potpora.

Korištenjem tehnologija geografskog informacijskog sustava (GIS) stvoriti bazu podatak o samom lokalitetu nasad, te njegovih mjena tokom proizvodnog ciklusa, tu se prvenstveno misli na prirod kultura kako bi se mjere potpore efikasnije provodile, kao i u slučaju naknada za posljedice od elementarnih katastrofa Pojam katastra višegodišnji kultura podrazumjeva evidencija o površinama na kojima se uzgajaju višegodišnje kulture i treba sadržavati potpune informacije o položaju i pravnom stanju svih površina pod njima i ostale podatke koji su važni za cjelokupan proces proizvodnje na području općine Ljubuški.

Katastar treba sadržavati grafičke podatke kao što su digitalne orto-fotografije, granice administrativnih jedinica i čestica, lokacije pojedinačnih stabala voćaka, maslina, trseva (tabla vinograda) i tabla ljekovitog i aromatičnog bilja s gustoćom sklopa istih.

Katastar treba sadržavati podatke o vlasniku ili korisniku, ime, prezime, naziv tvrtke, adresu, mobitel, telefon, faks, e-mail i JMBG. Kao i podatke vinogorju kada je riječ o vinovoj lozi i naziv položaja, te katastarsku

općinu, br. katastarske čestice, površinu, sorte ili vrste, godinu podizanja nasada, period eksploatacije, gustoću sklopa, uzgojni oblik, podlogu, namjenu (proizvodnja sirovine ili prerađevine), podatke o tlu nagib, nadmorska visina, ekspozicija, teksturna oznaka, prosječni prirod i skladišni kapaciteti ili prerađivačke jedinice.

13.3. FORMIRANJE MJESNIH AKCIJSKIH SKUPINA

Praćenjem prioriteta i analizom potreba mjesnih zajednica općine Ljubuški stvoriti preduvjete za stvaranje i osnivanje mjesnih akcijskih skupina, koje bi primjerice na jednom zajedničkom području djelovanja bio on uvjetovan infrastrukturnom povezanošću pojedinih zajednica ili proizvodnjom koja se predviđenom reonizacijom povezuje uz to područje imalo za cilj primarno povezivanje u akcijske skupine. Lokalna inicijativa i partnerstvo zainteresiranih strana i korisnika istih usluga ili djelovanja imalo bi za svrhu pri osnivanju promicanje ruralnog razvoja kako bi se očito vidjelo poboljšanje ruralnih životnih i radnih uvjeta, diversifikacija gospodarskih aktivnosti, osiguravanje protoka informacija i transfera znanja za napredak u razvoju ruralnog gospodarstva i lokalne zajednice, razvijanje sinergije i umrežavanja između svih subjekata kojima je u interesu doprinijeti razvoju područja na kojem djeluju. Krajnji cilj osnivanja mjesnih akcijskih skupina bi bio stvaranje pogodne klime za realizaciju formiranja budućih lokalnih akcijskih skupina koje bi obuhvaćale i šire područje od same općine Ljubuški, a da pri tome su povezane već navedenim zajedničkim aktivnostima.

Aktivnosti mjesnih akcijskih skupina bile bi usmjerene ka djelovanju na očuvanje već postojećih resursa i unapređenje potencijala, sve aktivnosti osnovu bi imale u potrebama lokalne zajednice, rješenje bi se pronalazilo u projektima kojima bi se prilazilo sa zajedničkim prijedlozima i realizacijom istih. Zajednički projekti bi operativno ili strateški predviđeno bili definirani kroz strategiju ruralnog razvoja općine Ljubuški ili jednim dijelom strategije, poradi ne predviđenih problema kroz operativni dio iste.

Pristup koji bi se provodilo osnivanje mjesnih akcijskih skupina bi bio već spomenuti LEADER pristup koji u osnovi je pristup odozdo prema gore.

Odozdo, podrazumjevajući sve korisnike i zainteresirane strane koji dijele informacije o potrebama lokalne zajednice koja uključuje malog poduzetnika, poljoprivrednika, zadrugu, udruge, lokalne samoupravu i druge subjekte koje međusobno povezuje ovim pristupom i promiče suradnju za ostvarenje zajedničkih razvojnih ciljeva, kako bi se osigurao napredak ruralnog područja putem otvaranja novih radnih mjesta. Jačanje subjekata mjesnih lokalnih skupina dolazi do stvaranja suradnje s drugim područjima djelovanja na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Glavni zadatak mjesnih lokalnih skupina nakon formiranja bi bio da se uključi što veći broj skupina društva i poveća sudjelovanje istih u provedbi ruralnog razvoja. Sa istima kroz zajedničko djelovanje poboljšati kvalitetu provedbe strategije ruralnog razvoja općine Ljubuški, te javno djelovati kroz informiranje šire javnosti i poticati uključivanje u rad potencijalne korisnike u politici ruralnog razvoja i mogućnostima djelovanja.

13.4. UPRAVLJANJE ZEMLJIŠTEM

Rješavanjem imovinsko pravnih odnosa po pitanju zemljišta, te novoj klasifikaciji i bonitetu istih intenzivirati aktivnosti za unapređenje gospodarstva poljoprivrednim zemljištem. Jednostavno primjeniti odredbe Zakona o poljoprivrednom zemljištu. Gospodarenjem poput dodjele prava korištenja i prodaje poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države, grupiranja zemljišta poljoprivrednih gospodarstava u veće i pravilnije čestice, te izgradnju prateće infrastrukture poput prometnica, hidrotehničkih mjera, hidromelioracijskih i agromelioracijskih zahvata. Potaknuti zaštitu i nadzor nad poljoprivrednim zemljištem kako bi se sprječilo devastiranje poljoprivrednog zemljišta prije svega nekontroliranom urbanizacijom. Kako bi poljoprivredna proizvodnja bila učinkovitija potrebno je provesti okrupnjavanje

poljoprivrednih površina sa osiguranjem uvjeta za iskorištavanje i pravilnu prerasodjelu vodenih resursa za navodnjavanje.

Mjere upravljanja za učinkovitije i racionalnije korištenje poljoprivrednog zemljišta ruralnog područja su sljedeće:

Komasacija je mjera za uređenje poljoprivrednog zemljišta s ciljem uređenja zemljišnih površina i stvaranja većih i pravilnijih zemljišnih parcela, da se njihovim grupiranjem i grupiranjem zemljišnih posjeda omogući učinkovitija obrada i iskorištavanje zemljišta i izvođenje drugih radova na uređenju zemljišta.

Aronidijacija je mjera okrupnjavanja poljoprivrednog zemljišta sa svrhom racionalnijeg korištenja zemljišta, mehanizacije poljoprivrednih radova, izvođenja melioracijskih i protuerozijskih radova, omogućavanja gradnje ekonomskih dvorišta, podizanja dugogodišnjih nasada i primjene suvremenih agrotehničkih mjera pri obradi zemljišta.

Rajonizacija je mjera u poljoprivredi predstavlja podjelu određenog šireg teritorija na uža područja koja se međusobno razlikuju prema prirodnim i ekonomskim obilježjima.

Metoda homogenosti – sastoji se u tome da se na osnovi prethodno utvrđenih prirodnih obilježja područja koja imaju u potrebnoj mjeri istovrsna obilježja zaokruže u poljoprivredni rajon.

Metoda gravitacije – uvažavajući ekonomska obilježja povezuje poljoprivredni rajon područja koja su prometno i trgovinski međusobno povezana u toj mjeri da mogu predstavljati jedinstvenu gospodarsku cjelinu.

Mjerom rajonizacije se preporučuje kojim vrstama iz biljne i animalne proizvodnje potaknuti razvoj područja kako bi se najbolje iskoristili zemljišni i vodeni resursi.

13.5. POLJOPRIVREDNO SAVJETODAVNA SLUŽBA

Kada se kaže jačanje kapaciteta lokalne uprave za potporu poljoprivrednim proizvođačima i drugom stanovništvu ruralnih područja, misli se prvenstveno na

uspostavu učinkovite poljoprivredne savjetodavne službe. Službe koja će, korisnicima pomoći da povećaju svoje konkurentske sposobnosti (profitabilnost) u njihovoj osnovnoj djelatnosti, te poticati ostvarivanje dodatnih prihoda. Savjetodavna služba koja će imati kapacitet osim toga i pomoći u izradi, provođenju i primjeni strateških dokumenata i propisa u poljoprivredi, i koja će surađivati kod usklađivanja propisa za potporu razvitku poljoprivrede i ruralnih područja. Razvitak savjetodavne službe, koja će provoditi i sudjelovati u provođenju projekata ruralnog razvoja u smislu zajedničkih programa cjelovitog razvitka i koja će teritorijalno i stručno pokrivati cijelo područje općine. Zbog principa racionalnosti u razvoju kapaciteta općinske savjetodavne službe, voditi računa o budućoj uspostavi javnih savjetodavnih službi na višim razinama vlasti.

Poljoprivredno savjetodavna služba trebala bi pomoći poljoprivrednicima pri ocjeni rezultata njihova poljoprivrednog gospodarstva i pri utvrđivanju neophodnih poboljšanja vezanih uz propisane zahtjeve upravljanja, dobre poljoprivredne i okolišne uvjete, poljoprivrednu praksu korisnu za klimu i okoliš. Također, na razini poljoprivrednog gospodarstva služba bi trebala istaknuti predviđene programe ruralnog razvoja s ciljem modernizacije poljoprivrednih gospodarstava, razvijanje konkurentnosti, sektorske integracije, inovacije, tržišne orijentacije, kao i poticanja poduzetništva istih. Poljoprivredna savjetodavna služba također bi trebala pomoći poljoprivrednicima da prepoznaju potrebna poboljšanja u vezi sa zaštitom voda i usklađenosti s općim načelima integrirane zaštite bilja. Prema potrebi, savjeti bi također trebali obuhvaćati standarde sigurnosti na radu ili standarde sigurnosti vezane uz poljoprivredno gospodarstvo, kao i posebno savjetovanje za poljoprivrednike koji po prvi put uspostavljaju poljoprivredno gospodarstvo. Trebalo bi također omogućiti da savjetovanja obuhvaćaju uspostavljanje poslovanja za mlade poljoprivrednike, održiv razvoj gospodarskih aktivnosti imanja te pitanja prerade i plasiranja na tržište, vezane uz gospodarske, poljoprivredne i okolišne

rezultate imanja ili poduzeća. Mogu se pružati i posebni savjeti o prilagodbi klimatskim promjenama i njihovu ublažavanju, bioraznolikosti, zaštiti voda, razvoju kratkih lanaca opskrbe, ekološkom uzgoju i zdravstvenim aspektima stočarske proizvodnje. Prilikom pružanja potpore MSP-ima, treba dati prednost MSP-ima povezanim s poljoprivrednim i šumarskim sektorom. Službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom i za pomoć poljoprivrednim gospodarstvima trebale bi pomoći poljoprivrednicima da poboljšaju i olakšaju upravljanje gospodarstvima.

14. POSTIZANJE NAPRETKA U PRIORITETNIM PODRUČJIMA DJELOVANJA

Kako bi se postigao napredak u prioritetnim područjima djelovanja unutar ruralnog područja općine Ljubuški uz efektivno i efikasno upravljanje sektorom, potencijalima, resursima i činiocima ruralnog razvoja, te razvio se prosperitetan razvoj i očuvanje populacije na ruralnim područjima direktno ili indirektno treba provesti mjere razvoja poljoprivrede i ruralnog života kroz stvaranje prihoda i otvaranje radnih mjesta na obiteljskim gospodarstvima, a posebno putem uspostavljanja uvjeta za razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Strateškim razvojem i mjerama u prvom redu imati u vidu samoodrživost projekata kako bi gospodarski razvoj imao socijalnu pravednost, a i znatno utjecao na zaštitu okoliša, očuvanje spomeničke i tradicijske baštine. Podizanjem standarda života na ruralnim područjima osigurati miran tehnološki pristup u svrhu podizanja kakvoće života i informiranosti činioca ruralnog područja. Uključivanjem žena i mladih u napredak doprinjeti na socijalnoj uravnoteženosti poljoprivredno obiteljskih gospodarstava, kao i pristupu osnovnim uslugama i financijskim resursima. Suvremeni pristup razvoja ruralnih područja prvenstveno graditi na novim oblicima provođenja slobodnog vremena ljudi u okruženju i sanaciji postojećeg stanja u svrhu povećanja potencijala za uslužne djelatnosti kako u poljoprivredi, tako u ruralnom

turizmu. Uz subvencije i poticaje od strane javnog sektora nakon sagledavanja činjeničnog stanja proizašlog iz analize stanja, pregledom zacrtanih koraka poput strateških ciljeva, prioriteta, mjera, ciljeva i aktivnostima koje vode do njih započeti s valorizacijom dionika ruralnog razvoja općine Ljubuški.

14.1. MJERE ZA UNAPREĐENJE ZAŠTITE OKOLIŠA I ZAŠTITU POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

Mjere za unapređenje zaštite okoliša i zaštitu poljoprivrednog zemljišta podrazumijevaju samoodrživost okoliša kroz zaštitu i očuvanje prirodnog blaga na način da razina potrošnje obnovljivih materijala, vodnih i energetske resursa ne neprezilazi okvire u kojima prirodni sistemi mogu to nadomjestiti i da razina potrošnje neobnovljivih resursa ne proizlazi okvir prema kojem se održivi obnovljivi resursi zamjenjuju. Isto tako da razina polutanata koji se emitiraju ne premašuje kapacitet zraka, vode, te da apsorbuje i izvrši preradu polutanata i stalno očuvanje biološkog diverziteta, ljudskog zdravlja, te kvaliteta zraka, vode i tla prema standardima koji su uvijek dovoljni za život i blagostanje ljudi, biljnog i životinjskog svijeta. Strategija u jednom svom dijelu predlaže djelovanje po pitanju imovinsko pravnih odnosa nad vlasništvom poljoprivrednog tla i prijedlogom komasacije kao mjere za napredak poljoprivrede u vidu aktiviranja većih poljoprivrednih površina. Ovakva mjera ima visok rizik pogotovo ako se radi o konvencionalnom pristupu uzgoja bez stručnog odnosa prema tlu, u svrhu odmora istog.

Povećanjem ovog rizika direktno se dijeluje na okoliš, no mjerama poput pravilnog plodoreda i uravnoteženom korištenju mineralnih gnojiva smanjuje se degradacija tla i njegova kontaminiranost. Učinkovitim pristupom primjene agrotehničkih mjera i prvenstveno pravilnim opskrbljivanjem tla mineralnim elementima, te zaštitnim sredstvima uz stručni nadzor predviđene poljoprivredne savjetodavne službe korisnici tala stvaraju odgovorniji pristup prema okolišu. Stručnim edukacijama korisnika

zemljišnih površina smanjuje se djelovanje poljoprivrede na okoliš. Viškovi poljoprivredne proizvodnje, poput komine, daje mogućnost stvaranja energenata, a također i pravilnim zbrinjavanjem, obnovljivo organsko hranjivo. Ruralno područje općine Ljubuški će morati svoju socioekonomsku strukturu prilagoditi novim tehnologijama u agraru kroz povećanje svijesti o zaštiti okoliša i zemljišta kao primarnog resursa održivog razvoja.

Također, specifičnostima koje predlaže strategija poput zone integrirane poljoprivrede u konačnici ekološke kao ono što označava područje djelovanja unutar odnosa prema zemljištu i okolišu općine Ljubuški.

Radionicama povećati opću svijest o potrebi zaštite okoliša očuvanju biološke i raznolikosti eko-sustava i prvenstveno zaštititi poljoprivrednog zemljišta i voda koji su bazni prioritet zaštite radi samoodrživosti sustava.

14.2. MJERE ZA UNAPREĐENJE INTEGRIRANE I EKOLOŠKE PROIZVODNJE

Dobri preduvjeti za razvoj integrirane i ekološke proizvodnje svih sektora poljoprivrede na području općine Ljubuški se ogledaju u dobrim prirodnim potencijalima, posebice kada je riječ o proizvodnji specifičnih proizvoda agrara poput mladog krumpira, mlijeka iz slobodne ispaše i dr. Također posebno treba izdvojiti akvakulturu uzgoja slatkovodnih riba i očuvanih vodotoka rijeka ljubuškog kraja. Svi navedeni proizvodi i slični njima uz kvalitetan pristup menadžmenta i marketinga u poljoprivredi trebao bi dobiti na dodatnoj vrijednosti namjernica.

Naime, moderno ugostiteljstvo koje bi bilo segment razvoja na ruralnim područjima za pripremanje kvalitetnih jela koristi svježje i namjernice kraja u kojem se nalazi. Ovakav pristup daje na većoj promociji i vrijednosti kraja. Kako područje općine Ljubuški je raznoliko kada je riječ o ekološkim pozicijama i samom reonizacijom

predviđenih prostora za ovakvim vidom poljoprivrede, da se zaključii da je moguća potpuna iskoristivost potencijala, autohtone vrste, pasmine i dr, kako iz animalne proizvodnje, tako i iz biljne.

Pravilnim praćenjem suvremenih trendova u poljoprivredi stvoriti samoodrživu proizvodnju prvenstveno za stanovništvo općine, a i za konzumente koji se uključuju u ruralni razvoj kraja. Ekološka proizvodnja sama po sebi kao poseban sustav održivog gospodarenja u poljoprivredi i šumarstvu obuhvaća uzgoj bilja i životinja, hrane, sirovina i prirodnih vlakana te preradu primarnih proizvoda, a uključuje sve ekološki, gospodarski i društveno opravdane proizvodno-tehnološke metode, zahvate i sustave, najpovoljnije koristeći plodnost tla i raspoložive vode, prirodna svojstva biljaka, životinja i krajobraza, povećanje priroda i otpornosti biljaka s pomoću prirodnih sila i zakona, uz propisanu uporabu gnojiva, sredstava za zaštitu bilja i životinja, sukladno međunarodno usvojenim normama i načelima daje dodatnu nadogradnju na postojeći proizvodnju. Ovim pristupom uz stalnu edukaciju korisnika i savjetodavnu službu na terenu stvara se atmosfera za ugodan život i hranu koju poznajete i prepoznajete. Hrana koja nije sirovina za sitost, već hrana energije, hrana koju poznajete. Sva ova gastro ponuda je dio ruralnog turizma, ekoturizma, koji iz svojih benefita indirektno utječe na zaštitu okoliša i kao takvog ga pretvara u proizvod izvorne posebnosti. Zajedničkim aktivnostima na polju poljoprivrede i turizma proizvesti lanac vrijednosti sudionika razvoja i stvoriti ovisne ljudske resurse kroz razvitak ova dva sektora. Sva hrana proizvedena po ekološkim načelima mora imati osnovu u zakonsku regulativi i valorizaciju autohtonih ekoloških ruralnih proizvoda. Pored ove strategije stvoriti posebne studije o aplikaciji ekološke proizvodnje na područje Ljubuške općine i oformiti timove unutar poljoprivredne savjetodavne službe. U svrhu općig društvenog interesa stvarati javno-privatna partnestva u ekonomske valorizacije ekološke proizvodnje.

14.3. MJERE ZA UNAPREĐENJE PROSTORNOG UREĐENJA RURALNIH PODRUČJA

Unapređenjem prostornog uređenja ruralnih područja posebnu pozornost treba obratiti na okoliš u svim fazama djelovanja. Analizom i valorizacijom područja pratiti nastale promjene i dokumentirati ih poradi spoznaja o vrijednostima ruralnih područja. Sva područja, pa tako i ruralna sa neizraženom infrastrukturom imaju svoje značake koje se očituju u mogućnostima razvoja i ograničenjima istog. Sustavnim planiranjem i uređenjem ruralnih područja zaštititi okoliš kao prioritet samodrživosti.

Cijelom jedno strategijom kada riječ o ruralnom području izraditi studiju planiranja korištenja prirodnih potencijala i izradu prostornog plana ruralnih područja, imajući u vidu da glavni problem kada je riječ o zaštiti poljoprivrednog zemljišta je ne kontrolirana urbanizacija. Mjerom katastarske registracije i legalizacijom pojedinih objekata učini korak ka boljem prostornom planu općine Ljubuški. Mjerom legalizacije smanjiti nekontroliranu urbanizaciju i učiniti sve u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju.

Nakon, valorizacije područja i stvaranju potencijalnih turističkih zona priritet zaštite okoliša, posebno voda staviti kao polazište ka izradi prostornog plana turističkih zona u minimalne preinake krajobraza. Također, poštovati tradicijsku arhitekturu kraja,građevine i spomenike baštine. Ne ugoziti njihovo postajanje kao elemnta krajobraza, brlozi-lokve, primjerice (akumulacije vode u kršu). Svakim dograđivanjem konzultirati se sa stručnim kadrom kako bi se Prostornim uređenjem ostvarile pretpostavke za unapređenje gospodarskih,društvenih, prirodnih, kulturnih i ekoloških polazišta održivog ruralnog razvoja.

U okvirima održivog razvoja je potrebno izraditi studije u kojima je jasno definirano što je to ruralno područje i što unutar njega želimo za boljitak stanovništva općine. Posebnu ulogu u ovom dijelu strategije trebaju odigrati mjesne akcijske skupine koje

dijele zajednički prostor elementa područja, primjerice tokova rijeka općine Ljubuški. Očuvanjem mediteranskog krajobraza i samom zaptitom okoliša odajemo znak prisustvu mediteranskom kulturnom krugu, sa tim dolazimo do izazova održivosti istog i njegovom revitalizacijom.

Izradom prostornog plana ruralnog područja općine Ljubuški smanjiti loš utjecaj na upravljanjem vodenim i zemljišnim kapacitetima, a sve u svrhu društvene stabilnosti općine.

14.4. MJERE ZA UNAPREĐENJE RURALNOG TURIZMA

Mjere unaprijeđenja ruralnog turizma direktno se nadovezuju na već postojeću turističku ponudu područja općine Ljubuški, no svojim razvojnim modelom uz dobar plan za postizanje konkurentnosti sa analizom mogućnosti razvoja treba stvoriti uvjete za implemetaciju marketiškog plana opće turističke ponude općine Ljubuški, sa naglaskom na eno-gastro ponudu sa smještajnim kapacitetima. Glavni elementi ruralnog turizma s poveznicom na agroturizam bi bili povezani infrastrukturno sa ponudom različitih tematskih staza poput vinskih cesta, staza ljekovitog i aromatičnog bilja i maslinarskih puteva koji bi se povezivali sa različitim sportsko-rekreativnim aktivnostima, poput ljubuškog „maratona“ kao menifestacije koja objednjuje sve lokalitete i staze ponude u agroturizmu, naravno i uz druge aktivnosti sportsko-rekreacijskog karaktera koji uključuju aktivnosti u prirodi, poput biciklizma i dr.. Ovakva ponuda treba biti prepoznatljiva u regiji i šire. Prvenstveno mjerom izrade eno-gastro ponude područja sa organskim svježim namirnicama lokalnih proizvođača hrane i ponudom vina koja se proizvode na prostoru Ljubuške općine sa naglaskom na autohtone sorte. Također, autohtonost treba biti naglašena kada je riječ o proizvodima koji se odnose na meso i mesne predevine poput hercegovačkog pršuta ili mogućeg steaka od autohtone pasmine goveda-buša. Ovim potezom bi se postigla veća valorizacija autohtonih proizvoda kraja iz

kojeg dolaze uz stvaranje dodatne vrijednosti. Svi projekti koji bi se odnosili na takozvani Ljubuški meni eno-gastro ponude imali bi oslonac u sigurnosti i kontroli proizvoda uz certifikaciju. Direktno uključivanje marketinških i turističkih stručnjaka uz edukaciju domaćih učesnika u sektoru omogućilo bi se da dionici ruralnog turizma steknu potrebna znanja za kvalitetnu prezentaciju vlastitog proizvoda koji je sastavnica ukupne turističke ponude. Područje općine Ljubuški uz svoje vrijedne prirodne i kulturno-povijesne potencijale, koji sve redom mogu biti i jesu odličan turistički potencijal, treba od mjesta za jednodnevne posjete postati mjesto za ugodan višednevni boravak. Ovakvi smještajni kapaciteti uz suvremene trendove tehnološke opremljenosti poput široko pojasne mreže interneta i drugih modernih tehnologija u očuvanoj prirodnoj okolini sa bogatom kulturno-povijesnoj baštinom i stalnim naglaskom na visoku razinu ekološke svijesti bi bili nezabilazan turistički proizvod Ljubuške općine. Sve točke uključene u ovu mjeru bile bi potaknute konstantnom edukacijom korisnika i zainteresiranih dionika u unapređenju ruralnog turizma općine Ljubuški. Konačnim stvaranjem konkurentnog turističkog proizvoda općina Ljubuški dobija novi imidž mjesto za ugodan turistički boravak.

14.5. MJERE ZA UNAPREĐENJE PROIZVODNJE AUTOHTONIH I IZVORNIH PROIZVODA (BRENDIRANJE I ZAŠTITA)

Valorizacija je onaj pojam koji bi trebao biti mjera za unapređenje proizvodnje autohtonih i izvornih proizvoda, te time osigurati održivi razvoj ruralnog područja općine Ljubuški. Različitim projektima ovisno o porijeklu ili tipu autohtonog proizvoda stvoriti prepoznatljivost prvenstveno na razini lokalne zajednice, a onda i kao konkurentni proizvod koji prelazi granice područja općine i gledano globalno postaje izvozni proizvod naše zemlje.

Vještine dionika ruralnih područja od prehrambenih proizvoda dobrim marketingom u turizmu postaju svojevrsni

suvenirni područja odakle dolaze, a i ambijentalni dodatak prostoru u konačnici, poput svojevrsne pletenice češnjaka, koja pored nutritivnih vrijednosti sadržaja ima i dekorativni momenat oplemenivanja turističkih objekata poput kononoba kao neizbježni ambijentalni dodatak. Proizvodi poput ovog u globalnoj slici ruralnog područja govori o njegovim dionicima i njihovim vještinama, očuvanju tradicije, načinu uzgoja namjernica i ekološkoj svijesti proizvođača. Zaštitom izvornosti proizvoda ljubuškog kraja stvara se gospodarski moment veće dohodnosti od proizvoda koji privlači konzumente istog i ostvaruje unapređenje, te povećava kvalitet života u ruralnim područjima i njegovu samoodrživost.

Stalnom edukacijom dionika ruralnog razvoja, koji proizlaze iz tradicijskih bavljenja različitim obrtima ili proizvodnjom hrane u konačnici trebali bi poznavati sanitarne norme za zadovoljavanje ponude proizvoda na tržištu hrane. Različitim zakonodavstvima i pristupima edukacija, te mjerama uključivanja znanstvenih i istraživačkih tijela potaknuti standarizaciju i zaštitu autohtonih proizvoda ruralnog područja, te marketinških stručnjaka koji mjerama prepoznativog brendiranja i pozicioniranja na tržištu stvaraju gospodarski učinkovit proizvod. Zaštitom kao što je oznaka izvornosti nekog proizvoda ruralnog područja daje se identifikacija proizvoda s podrijetlom iz regije pri čemu se određena kvaliteta, ugled ili druga karakteristika proizvoda uglavnom može pripisati njegovu zemljopisnom podrijetlu. Zaštita vještina dionika ruralnog razvoja se obavlja na zaštiti intelektualnog vlasništva udruženih dionika ruralnog područja, različite udruge ili zadruge ovisno o karakteru proizvoda.

Takvi proizvodi bi trebali imati nazive područja ili lokaliteta, naziv se rabi za označavanje proizvoda ili usluga koji potječu iz tog područja, i čija je kakvoća i svojstvo isključivo nastalo pod utjecajem posebnih prirodnih i ljudskih čimbenika ruralne sredine općine Ljubuški, te se njezina proizvodnja, prerada i priprema u cijelosti odvija u području općine Ljubuški, doprinose većoj tržišnoj vrijednosti proizvoda i uslugama

kojeodgovaraju njihovim posebnim svojstvima i time stečenom ugledu. Zaštita autohtonih proizvoda pomaže gospodarski razvoj zadržavanjem radno sposobnog stanovništva i poticanjem obiteljskih gospodarstava u ruralnim područjima, te očuvanjem i razvojem specifične ili tradicionalne proizvodnje i usluga, što zahtijeva i registracija korisnika oznake kod odgovarajućeg nadležnog tijela.

14.6. MJERE ZA UNAPREĐENJE EDUKACIJE RURALNOG STANOVNIŠTVA

Razvoj ruralnih područja i njihovih stanovnika ovisi u mnogome od razine edukacije, naobrazbe, stupnja ekološke svijesti, i drugih sposobnosti kako bi samoodrživost bila izgledna na području općine Ljubuški. Razvoj ruralnih područja za preduvjet koje osigurava sigurnu i stabilnu proizvodnju, uslugu i druge aktivnosti ruralne sredine traži stalnu edukaciju kroz različite alate stjecanja znanja i vještina poput radionica. Također je važno napomenuti da danas nisu bitni prirodni resursi, već gotovo isključivo kvalitetno upravljanje istim resursima. Stečene vještine u osnovnoj naobrazbi koje često su razina dionika ruralnog područja, i marginalno uključivanje mladih i žena su razlozi svojevrsne zaostalosti ruralnih područja. Mjera kojom se podize razina naobrazbe dionika razvoja su lokalni ljudski resursi po pitanju specijaliziranih znanja i vještina koji su direktno ili indirektno uključeni u rad savjetodavnih službi poput poljoprivredne u primjena raznovrsnih znanja u suvremenoj poljoprivrednoj proizvodnji na obiteljskom gospodarstvu kako bi se uz prenos znanja specijaliziranog stručnog kadra, obrazovnim programima ruralnog razvoja podigao viša razina znanja i vještina na ovo području. Stvaranjem određeni obrazovnih privremenih ili stalnih centra stvara se ambijent za obrazovanje i osposobljavanje proizvođača. Uključivanjem stručnjaka za rješavanje praktičnih problema vezanih za održivu poljoprivredu, agroturizam i druge aktivnosti daje se na važnosti dionika sektora i stvara njihova zainteresiranost bavljenjem ovom djelatnosti. Suradnja znanstveno–

istraživačkih centara, savjetodavne službe, udruga te samih dionika proizvodnje obavljao bi se prijenos znanja prema novim sudionicima u sustavu samoodrživog ruralnog razvoja općine Ljubuški. Posebice stvaranje savjetodavne poljoprivredne službe i veterinarske kao dijela iste ili zasebno naglasak staviti na edukaciju o učinkovitosti oblikovanja i provedbe programa ekološke proizvodnje ruralnih područja. Interakcijom upravnih i stručnih službi na lokalnoj razini, kojima također nedostaju stručnjaci stvoriti uvjete po LEADER pristup prepoznavanja problema odozdo za suvremenim spoznajama i vještinama upravljanja koje donose rješenja aktivnosti ruralnog razvoja uvozom znanja. Prostornim planiranjem na području općine stvoriti poligone za pilot projekte poput farmi autohtonih pasmina, mjerama komesacije podizanje otvorenih edukacijskih centra za proizvodnju hrane poput mediteranskih voćnjaka, vještina prerade i plasmana istih. Po pitanju turizma prvenstveno staviti na stupanj gostoljubivosti ljudskih resursa istoga, naime razvijanjem interesa za stvaranje kulture vina kao proizvoda ruralnog područja, podizemo celokupnu svijest i proizvođača, uslužnih djelatnosti i sami konzumenata. Poznavanje vlastite tradicije i kulture u globalnom smislu izdvaja jednu ragiju od druge bez obzira na tehnološku razvijenost, kultura i tradicija uz zaštitu okoliša i znanje o istom što je u konačnici intelektualni proizvod Ljubuške općine, ulaganjem u znanje stvaraju se preduvjeti samoodrživosti.

14.7. MJERE ZA UNAPREĐENJE I RAZVOJ SUSTAVA ZA NAVODNJAVANJE

Dugoročnom mjerom obnove sa studiom, arhitektonsko-građevinska studija, izraditi strategiju prvenstveno obnove, održivosti i razvoja hidro meliorativnog sustava općine Ljubuški. Prostornim uređenjem površina u okviru sustava, prostor od oko 3000 ha, u daljnjem razvoju pretvoriti prioritetni prostor za primjenu mjera komasacije i arondacije. Ovakve studije i projekte temeljiti prvenstveno na općim načelima zaštite raznolikosti i

posebnosti krajolika u okviru prostornog uređenja općine Ljubuški.

Također, krajolik ne razmatrati na osnovi pojedinačnih sastavnica, već kao na prostorno-ekološku, gospodarsku i kulturnu cjelinu. Cijelinu koja sadrži poljoprivredno zemljišne, resurse koji uz razumjevanje da nema visoko razvijene poljoprivrede bezrazvijenog navodnjavanja koje osigurava sigurnu i stabilnu proizvodnju. Uz poznavanje i upravljanje kapacitetima sliva rijeke Trebižat, izraditi studije o akumulacijama na pojedinim proizvodnim područjima, zbog neravnomjerne raspodjele vode u oborinskom periodu sezone i potreba tijekom vegetacijske kada su uvjeti gotovo kao u semi-aridnim i aridnim područjima. Izradom planova ovakvih akumulacija ispitati utjecaj istih na okoliš kako se već navedena prostorna cijelina ne bi ugrozila, moguće kombiniranje sa uzgojem sladkovodne ribe i akumulacija navednih kao sportski ribnjaci.

Planom rejonizacije, provedbom komasacije, uz stručne studije ovisno o kulturi uzgoja i periodu espoatacije, stvoriti plan upravljanja resursima voda i njihovom stalnom nadzoru. Planiranu strukturu proizvodnje potrebno je uskladiti prema potrebama korisnika sustava navodnjavanja. Pilot projektima komasacije težiti ka zatvorenim sustavima eksploatacije vodenih resursa uz ravnomjernu raspodjelu količina, održivo upravljanje sustavom.

U budućnosti kroz djelovanje mjesnih akcijskih skupina pokušati djelovati i na regionalnom planu, jer radi o utjecaju na ekosustav. Formirati udruženja poput udruženja korisnika voda i provoditi njihovu stalnu edukaciju o tome kako spriječiti neprimjereno iskorištavanje zemljišta potrebnog za održavanje vodenih resursa i režima, kako bi isti normalno funkcionirali, te o njihovim redovitim gospodarskim i tehničkim održavanjem i mogućim razvojem sustava.

14.8. MJERE ZA UNAPREĐENJE RURALNE EKONOMIJE

Obnovom infrastrukture i približavanjem novih tehnologija u ruralnom području poboljšati mogućnost razvoja ekonomije s

ulaganjima u ruralnim područjima kako bi se povećali ukupni prihodi. Svaranjem konkurentnih proizvoda sa manjim inputima u proizvodnji, pomoću edukacija i primjena znanja u proizvodnji, uvođenjem primjerice mjere strojnog prstena, gdje se po ekonomskom koeficijentu isplativosti ulaganje u mehanizaciju smanjuje, a povećava njena vrijednost u vremenu i prostoru primjene, a sve u svrhu stvaranja proizvoda koji konkurentno i tržišno zanimljiv. Mjerama stručnog pristupa inovacija u poljoprivredu provesti diversifikaciju poljoprivrednih i nepoljoprivrednih aktivnosti poput turizma, na već zatečeno stanje sektora. Diversifikacijom prvenstveno sačuvati postojeća radna mjesta, povećati njihovu prihodovnost, i primjerom potaknuti održivost obiteljski gospodarstava. Razvojem uvjeta poput prometne povezanosti, stalnog marketiškog utjecaja i razvoju samosvijesti o samoodrživosti potaknuti razvoj ruralnog turizma, povećanje usluga ruralnih područja, edukacijom o registraciji i benifitima istoga, omogućiti legalan pristup proizvodima koji su kontrolirani od određenog nadzornog tijela, primjerice kada je riječ o prehradbenim proizvodima ruralnog područja kako bi imali direktnu prodaju neovisnu o novijim komercijalno trgovinskim oblicima, poput velikih prehradbenih lanaca. Prostornim uređenjem, zaštitom prirode i okoliša, zaštitom kulturne baštine stvoriti mogućnosti proširenja ponude u ruralnom turizmu i potaknuti povećanje smiještajnih kapaciteta po pitanju turizma koji uključuje sportsko rekreativne aktivnosti poput biciklizma, planinarenja, sportskog ribolova i lova. Obnovom objekata poput mlinova na rijekama općine Ljubuški potaknuti povratak tradicijskim djelatnostima i obrtima kroz hranu koja se poznaje i znatno je bolja za zdravlje zajednice općine Ljubuški i turista koji posjećuju istu. Isto tako, kroz brendiranje lokalnih proizvoda i osmišljavanje prepoznatljivih konstrukcija prodajnih mjesta, smanjiti izravnu prodaju „uz cestu“ sa studioznom, pristupom vrednovanja lokalnog proizvoda i proizvođača. Vizulizacijom prodajnih mjesta „uz cestu“ potaknuti stanovništvo u tranzitu da potiče lokalnu ekonomiju kupovinom

autohtonih, ekoloških, integriranih i izvornih proizvoda općine Ljubuški. Proizvodnja prerađevina animalnog i biljnog porijekla mjerom vizulizacije brenda koća će potaknuti konzumenta, a i poznavanje hrane ili proizvoda koji koristi, sve to u turističko-marketingšku svrhu. Ne zanemariti ne poljoprivredne proizvode i usluge poput informatičkih, mehaničarskih usluga i dr. Kako bi se u konačnici doprinjelo sto većoj mjeri podizanja ruralne ekonomije. Mjerom vizulizacije i same edukacije, udruživanjem, vještine pojedinih dionika ruralnog područja približiti samim njima, a i korisnicima njihovih usluga ili proizvoda. Poraditi na kakvoći proizvoda i izdvanje iz pristupa kvantitativne proizvodnje. Promicati ruralni razvoji putem lokalnih inicijativa partnerstava, osiguravanjem protoka informacija, razvijanjem sinergije, ostvarivanje uvjeta pristupu određenim strukturnim fondovima općine, županije, države i naposljetku Europske unije kako bi se osigurali razvoj ruralnog područja zajedno sa novim radnim mjestima.

14.9. MJERE ZA UNAPREĐENJE RAZVOJA LOKALNOG TRŽIŠTA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

Akteri lokalnog tržišta kao što su proizvođači poljoprivrednih proizvoda, poljoprivredne zadruge, udruge poljoprivrednika, otkupljivači, prerađivači poljoprivrednih proizvoda, trgovci, potrošači na sve dionike koji već postoji ili potaknuti njihovo nastajanje poput poljoprivrednih zadruga ili udruge poljoprivrednika različitim mjerama potaknuti razvoj lokalnog tržišta. Udruživanjem, prvenstveno na razini proizvoda koji je prepoznatljiv, prije svega ujednačen-sortiran, potaknuti djelovanje na lokalno tržište kroz nove oblike marketingškog povezivanja. Provoditi mjeru udruživanja kroz proizvod kako bi se sve veći standardi za kontinuiranom opskrbom osigurali se izgradnjom distribucijsko otkupnih centara, kako bi se izravno obavio otkup, hlađenje, pakiranje, sortiranje poljoprivrednih proizvoda, te isporuka istih za velike trgovačke lanac u regiji, a i na razini općine Ljubuški. Stvaranjem uvjeta za

alternativne usluge ruralnih područja uz podizanje razine učinkovitosti lokalnih vlasti, sektora gospodarstva, te društva u cijelini mogućnost ujednačenog i održivog razvoja ruralnog područja. Alternativnim uslugama u turizmu, pa i medicinskim turizmom, potaknuti jačanje konkurentnosti. Stvaranjem prepoznatljive pozitivne slike vrijednosti prostora o području općine Ljubuški potaknuti razvoj veće posjećenosti na dnevnoj razini, i time direktnu podignuti potrošački nivo, u bližem i širem okruženju a na kraju i investitore.

15. KORISNICI I ZAINERESIRANE STRANE

Svi stanovnici i ostali subjekti određenog ruralnog područja su korisnici, zainteresirane strane, a ujedno i čimbenici razvoja. Naime, uz različite udruge, poljoprivredna gospodarstva, lokalne i regionalne institucije i ustanove, razvojne agencije, konzalting tvrtke i druge stvoriti dobar ambijent za razvoj malog i srednjeg poduzetništva u ruralnim sredinama. Ukoliko u nekom od sektora nedostaju udruge, potaknuti nastajanje istih sve u svrhu uspostavljanja skupina i organizacija proizvođača sve uz moguću potporu lokalne vlasti uz sufinanciranje ili pomoći pri prilagodbi novim tržišnim uvjetima i novim tehnologijama proizvodnje. Udruge i zadruge bi kao oblici interesnih udruživanja poljoprivrednih proizvođača bile najbolji partneri lokalnoj upravi i njenim nadležnim službama u planiranju i provedbi mjera i aktivnosti s zajedničkim ciljem održivim razvojem ruralnih područja. To su također i lokalne akcijske skupine. Formiranjem skupina korisnika i zainteresiranih strana zajedničkog plasiranja proizvoda na tržište uključujući pripremu za prodaju, centralizaciju prodaje i ponude. Stvaranjem zajedničkih pravila o informacijama o proizvodnji, posebno u pogledu ubiranja plodova i dostupnosti. Većina korisnika bi proizašla iz poticanja stvaranja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, kao i udruženja proizvođača na razini proizvoda, također i korisnici iz turističkog sektora.

16. OPERATIVNI PRISTUP IMPLEMENTACIJI RAZVOJNE STRATEGIJE

Strategija ruralnog razvoja u konačnici svega navedenog kroz viziju, misiju, prioritete, ciljeve i spomenute mjere kroz aktivnosti bez operativnog dijela u sustini ostaje administrativna mjera ukoliko navedeno se provede kroz operativni dio strategije zajedno sa izgrađenim operativnim pristupom i timom u izvedbi iste dovede do uspjeha strategije. kako bi strategija imala uspijeh bitni su čimbenici koji garantiraju isti, a oni se provode kroz:

1. Svojevrstne analize koje uključuju socio-ekonomske, kulturne i ekološke analize stanja područja djelovanja uz multidisciplinarni pristup.
2. Edukacijske i informativne radionice kako bi se održao stalni konsultacijski odnos sa korisnicima i zainteresiranim stranama dionika strategije koji uključuju stanovništvo ruralnih područja kroz obiteljska poljoprivredna gospodarstva, poduzetnike, javnu upravu, jedinice lokalne samouprave, turističke djelatnike i organizacije, buduće turističke zajednice, sustave održive zaštite prirode i sustave kulturnih djelatnosti i dr.
3. Treće i najvažnije otvorenost strategije kako bi se prepoznali njeni prioriteti prema javnosti i razvijala primjerice kultura udomljavanja posjetitelja kada je riječ o ruralnom turizmu kao dijela samoodrživog ruralnog razvoja.

Organiziranjem javnih rasprava, korištenje medija i dvosmjernu komunikacija koja je obostrana od strane zainteresiranih strana strateškog razvoja i lokalne zajednice stvara se atmosfera za otvorenost strategije i njenu aplikaciju. Stvaranjem takve atmosfere u stalnoj konverzaciji zainteresiranih strana odvija se proces koji u suštini doprinosi aplikaciji razrađenih planova i mjera strategije. Isto tako, kako se radi o dugoročnom procesu treba poraditi na

fleksibilnosti pristupu razrade strategije u primjeni, jer kroz vrijeme dolazi do stalnih promjena u društvu i području djelovanja. A sve u svrhu sto bolje razrade predviđenih planova i stvaranja mrežnog partnerstva između zainteresiranih strana i korisnika strategije sa naglaskom na zaštite prirode i kulturne baštine kao baznog resursa ruralnog razvoja, prvenstveno tla i vode. Izradom strategije ne završava proces ruralnog razvoja općine Ljubuški, upravo donošenjem odluke o završetku izrade i predstavljanjem iste dolazi do koraka koji se odnose na primjenu iste i stvaranju operativnog tima koji vrši aplikaciju strategije u javnost. Stvaranjem operativnog tima u planu strategije stvaraju se preduvjeti za poljoprivrednu produktivnost i samoodrživost ruralnog područja sa elementima razvoja opisanim u strategiji. Pa tako, operativni tim zajedno sa lokalnom upravom osnivaju zainteresirane subjekte u vidu udruženja i drugog, sa naglaskom na konkurentnost i samo održivost, a sve to korisnicima poput poljoprivrednika, znanstvenika, savjetnika i poduzeća koji su aktivni u poljoprivrednom i prehrambenom sektoru i relevantni za ostvarivanje ciljeva strategije. Operativni tim u okviru strategije bi trebao uspostaviti interne procese i postupke kojima bi se osigurao nesmetan i transparentan rad korisnika i zainteresiranih strana unutar razrade i primjene strategije kako bi se izbjegao sukob interesa, te donosile odluke koje se na korist svih elemenata koje strategija opisuje i propisuje. Lokalna vlast je načelo element koji svojim podupiranjem i pronalaženjem modula sufinanciranja provedbe strategije doprinosi stabilnosti u radu svih korisnika strategije. Sami zadaci i očekivanja operativnog tima su da sastavljenim planom djelovanja, a prvenstveno uključivanja svjetodavne službe kao dijela strategije u rad sprovede to da se opisom inovativnih pilot projekata poput stvaranja ukupljenih poljoprivrednih površina procesom komasacije i dijelova prateće infrastrukture stvore projekti ruralnog razvoja. Projekti koji se mogu razvijati, testirati, prilagoditi ili provesti na području općine Ljubuški. Takvi pilot projekti u samom začetku bi imali opis očekivanih rezultata koji bi doprinjeli cilju strategije, odnosno poboljšanju produktivnosti i

konkurentnosti, sa naglaskom na održivo upravljanje resursima ruralnog područja općine Ljubuški. Donošenjem odluka o razradi i provedbi inovativnih aktivnosti kroz pilot projekte provoditi inovativne aktivnosti putem mjera financiranih od strane lokalne uprave na kojeg se odnosi strateški ruralni razvoj.

17. FINANCIRANJE

Ovakvi strateški i planski dokumenti obično sadrže i dio koji se zove financijski okvir po godinama planskog perioda, također i ukupno potrebna sredstva i izvore. Većina aktivnosti koje je potrebno provesti iziskuju znatna sredstva. Dio se odnosi na velike zahvate u području poljoprivredne infrastrukture koja podržava samu proizvodnju (kanali, putevi) i infrastrukture koja podržava otkup i pripremu proizvoda za tržište (otkupni i distributivni centri) ili prerađivačke kapacitete. To su u pravilu velike investicije koje su u pravilu javnog karaktera ili javno-privatnog. Nijedna lokalna zajednica u pravilu nije u stanju sama financirati ovakve velike projekte već ide na principe sufinansiranja sa višim razinama vlasti, domaćim i stranim fondovima. Za pristup ovakvim sredstvima posebno sredstvima EU nužno je imati donešene glavne strateške i planske dokumente među kojima je i ova strategija, i koje Usvajanjem "Strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški 2018-2022" Općina Ljubuški ispunjava taj uvjet.

Za održavanje mjera i aktivnosti iz ove strategije potrebno je godišnje izdvajati iz općinskog proračuna minimalno 2,5% od prihoda proračuna.

Što se tiče financiranja OPG-ova putem kreditnih ili grant sredstava, nužno je riješiti pitanja vlasništva nad nekretninama također pravni status OPG-a. Bez toga sa nije moguće doći do kredita u bankama nema. Na tržištu nema kreditnog proizvoda koji bi odgovarao uvjetima koje posjeduje većina poljoprivrednih gospodarstava. Posebno nema nikakvog prostora za mlade startere. Treba razmišljati o uspostavi Poljoprivrednog (gospodarskog) jamstvenog fonda koji bi jamčio u jednom dijelu nedostajućih ili nedovoljnih jamstava prema

kreditnim institucijama. Treba naći model da udružene razine vlasti osnuju ovakav fond i osiguraju početna sredstva kao jamstvo. Princip bi bio revolving. Korištenje jamstva fonda bi se plaćalo i bilo bi moguće koristiti onim gospodarstvima koji imaju jasan poslovni plan i koji prođu većinu zahtjeva kreditnih odbora, ali im nedostaje kolateral u nekretnini, nema trogodišnju bilancu jer je startni. Na ovaj bi način olakšali pristup povoljnijim kreditnim sredstvima mnogim budućim mladim i perspektivnim poduzetnicima.

18. ZAKLJUČAK

Održivi ruralni razvoj posjeduje spoj između ljudskih vrijednosti i znanstvenih načela. Početak djelovanja ljudskih aktivnosti na ekosustav i prirodne procese donosi primjenu različitih vrijednosti koje se vrednuju koristi i štete. Tada održivi razvoj poprima društveno značenje koje se tumači sukladno različitim interesima društva. Turizam je pobornik aktivne zaštite koja se temelji na racionalnom i smišljenom korištenju resursa, a da se pri tome ne naruši njihova vrijednost ili egzistencija nego da se takvim aktivnim korištenjem doprinosi njihovu očuvanju. Bez poštivanja socio-kulturnih specifičnosti te ekonomske i tehnološke održivosti ostvarenje održivog razvoja ne bi bilo moguće

Postizanje ciljeva ruralnog razvoja, za pametan, održiv i uključiv rast, provodi se kroz sljedećih šest prioriteta za ruralni razvoj koji odražavaju relevantne tematske ciljeve, a sve sukladno najnovijim smjernicama Europske unije za razvoj ruralnih prostora:

1. poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi i ruralnim područjima s naglaskom na sljedeća područja:

Poticanje inovacija, suradnje i razvoja baze znanja u ruralnim područjima;

Jačanje poveznica između poljoprivrede, proizvodnje hrane te istraživanja i inovacija, uključujući u svrhu poboljšanog upravljanja okolišem i okolišne učinkovitosti;

Poticanje cjeloživotnog učenja i stručne izobrazbe u sektorima poljoprivrede.

2. jačanje isplativosti poljoprivrednog gospodarstva i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede u svim regijama te promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i održivog upravljanja resursima, s naglaskom na sljedeća područja:

Poboljšanje gospodarskih rezultata svih poljoprivrednih gospodarstava i olakšavanje restrukturiranja i modernizacije, osobito s ciljem povećanja sudjelovanja u tržištu i tržišne usmjerenosti, kao i poljoprivredne diverzifikacije;

Olakšavanje ulaska poljoprivrednika s odgovarajućom izobrazbom u sektor poljoprivrede, a pogotovo generacijske obnove.

3. promicanje organizacije lanca opskrbe hranom, uključujući preradu i plasiranje poljoprivrednih proizvoda na tržište, dobrobit životinja te upravljanje rizikom u poljoprivredi, s naglaskom na sljedeća područja:

Poboljšanje konkurentnosti primarnih proizvođača njihovom boljom integracijom u poljoprivredno- prehrambeni lanac putem programa kvalitete, dodajući vrijednost poljoprivrednim proizvodima, putem promoviranja na lokalnim tržištima i u kratkim krugovima opskrbe, skupina proizvođača i organizacija i međustrukovnih organizacija;

Potporu sprečavanju rizika i upravljanju rizikom u poljoprivrednom gospodarstvu.

4. obnovu, očuvanje i poboljšanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i, s naglaskom na sljedeća područja:

Obnovu, očuvanje i povećanje bioraznolikosti i u područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima i poljoprivredu velike prirodne vrijednosti, kao istanje europskih krajobraza; Bolje upravljanje vodama, uključujući upravljanje gnojivima i pesticidima;

Sprečavanje erozije tla i bolje upravljanje tlom.

5. promicanje učinkovitosti resursa te poticanje pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom s naglaskom na sljedeća područja:

Povećanje učinkovitosti u korištenju voda u poljoprivredi;

Povećanje učinkovitosti u korištenju energije u poljoprivredi i preradi hrane;

Olakšavanje opskrbe i korištenja obnovljivih izvora energije, nusproizvoda, otpada i ostataka te drugih neprehrambenih sirovina u svrhu biogospodarstva;

Smanjenje emisija stakleničkih plinova i amonijaka koje uzrokuje poljoprivredna djelatnost;

Poticanje pohrane i sekvestracije ugljika u poljoprivredi ;

6. promicanje društvene uključenosti, suzbijanje siromaštva te gospodarskog razvoja u ruralnim područjima, s naglaskom na sljedeća područja:

Olakšavanje diverzifikacije, stvaranja i razvoja malih poduzeća kao i otvaranje radnih mjesta;

Poticanje lokalnog razvoja u ruralnim područjima;

Jačanje dostupnosti, korištenja i kvalitete informacijsko- komunikacijskih tehnologija (ICT) u ruralnim područjima.

19.PLAN AKTIVNOSTI SA DINAMIKOM REALIZACIJE

DINAMIČKI PLAN REALIZACIJE

Stvarni rezultati razvoja, koji proizilaze iz implementacije ove Stratgije mogu biti vidljivi jedino ukoliko sustavno provodilo praćenje i vrednovanje njene realizacije. Praćenje podrazumijeva sustav prikupljanja i obrade podataka u svrhu upoređivanja postignutih rezultata sa planiranim.

Početak provedbe Strategije započet će se i sa praćenjem provedbe kroz slijedeće zadatke:

- Kontinuirano prikupljanje i ažuriranje postojeće baze podataka. Odgovornost za prikupljanje novih podataka bit će povjerena svim nadležnim službama i odjelima i posebno formiranim tijelima
- Definiraje podataka potrebnih za postavljene indikatore i utvrđivanje odgovornosti za njihovo prikupljanje,
- Analiza rezultata, procjena napretka u odnosu na postavljene ciljeve i opće indikatore, gdje će vodeću ulogu imati Odjel

za strateško planiranje i lokalni razvoj uz podršku ostalih općinskih Službi i Odjela.

- Uvidom u dokumentaciju i izvještaje općinskih službi, te izvještaj Odjela za strateško planiranje i lokalni razvoj Općinski razvojni tim će izraditi svoj Izvještaj i informirati Vijeće.

Sukladno MiPRO metodologiji, vršit će se ažuriranje trogodišnjih planova implementacije koncem tekuće godine kako bi planovi implementacije bili ažurni početkom slijedeće godine. Ocjenjivanje realizacije strategije vršit će se uglavnom u odnosu na projektne indikatore.

MJERA 1	MJERE ZA UNAPREĐENJE ZAŠTITE OKOLIŠA I ZAŠTITU POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 2	MJERE ZA UNAPREĐENJE INTEGRIRANE I EKOLOŠKE PROIZVODNJE					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 3	MJERE ZA UNAPREĐENJE PROSTORNOG UREĐENJA RURALNIH PODRUČJA					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 4	MJERE ZA UNAPREĐENJE RURALNOG TURIZMA					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 5	MJERE ZA UNAPREĐENJE PROIZVODNJE AUTOHTONIH I IZVORNIH PROIZVODA					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 6	MJERE ZA UNAPREĐENJE EDUKACIJE RURALNOG STANOVNIŠTVA					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 7	MJERE ZA UNAPREĐENJE I RAZVOJ SUSTAVA ZA NAVODNJAVANJE					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 8	MJERE ZA UNAPREĐENJE RURALNE EKONOMIJE					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

MJERA 9	MJERE ZA UNAPREĐENJE RAZVOJA LOKALNOG TRŽIŠTA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA					
PERIOD	2018	2019	2020	2021	2022	Dugoročno
NOSITELJI	Nadležne općinske službe i lokalni partneri					

Tablica br.41: Plan aktivnosti sa dinamikom izvođenja (intenzitet boje određuje intenzitet aktivnosti).

20. IZVORI

- <http://ruralnamreza.ba/leader/o-leader-u>
- Mala i srednja poduzeća kao nosilac razvoja privrede Europske unije, Arnela Nanić, 2013.
- Pregled stanja i mogućnosti razvoja poljoprivrede u splitsko-dalmatinskoj županiji, J.Gugić i sur., 2011.
- Aplikacija za Vinogradarski katastar, Pjer Sladoljev, 2005.
- EAFRD-The european agricultural fund for rural development, 2015.
- Komentar karte upotrebne vrijednosti zemljišta općine Ljubuški, J.Kurtović; Č.Burlica, 1985.
- Program ruralnog razvoja FBiH 2015-2020.
- Stratesko upravljanje razvojem ruralnog turizma, Krajnović i sur. 2005.
- Mogućnosti razvoja poljoprivrede južne Hercegovine, Šoljić i sur. 2007.
- Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020.
- Uredba (EU) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i Vijeća
- Pregled stanja i perspektiva razvoja hrvatskog maslinarstva, Strikić i sur. 2010.
- Prostornog plana općine Ljubuški za period 2015. □ 2025. Skupina autora.
- Rural Competitiveness Development Programme For Bosnia and Herzegovina, 2015.
- Strateški program ruralnog razvoja Istarske županije 2008.-2013.
- Strategija razvitka Županije Zapadnohercegovačke 2014. – 2020.
- Strategija razvoja grada Vodnjana-Dignano 2015.-2020.
- Integrirana strategija razvoja općine Ljubuški 2014.-2024.
- Strategija razvoja ruralnog turizma SDŽ, 2009. Skupina autora.
- Turisticki master plan općine Ljubuski, Kunst i sur. 2010.
- Vodič za pripremu, praćenje i evaluaciju strategija lokalnog razvoja za programsko razdoblje 2014.–2020. RH
- url: <http://dopovci5.blogspot.hr/>
- Determinante korištenja EU fonda za ruralni razvoj u RH, Josip Tavra , 2017
- Srednjoročna strategija pružanja savjetodavnih usluga u Federaciji Bosne i Hercegovine (2017-2021)
- Županijska razvojna strategija Istarske županije do 2020. godine; 2016.
- Vodič za korisnike potpora iz europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj 2014.-2020.

055

Općinsko vijeće općine Ljubuški, na XVIII.sjednici održanoj 29.5.2018. godine, povodom zahtjeva Joze Dedića pok. Jure iz Ljubuškog, Humac bb zastupanog po punomoćniku Luji Hercegu odv. iz Ljubuškog, za zamjenu nekretnina, na temelju članka 121. stavak 3. Statuta općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj 4/06, 2/08, 4/09 i 4/12), članka 363. Zakona o stvarnim pravima ("Službene novine Federacije BiH, broj 66/13 i 100/13), d o n o s i

ZAKLJUČAK

o zamjeni nekretnina između Općine Ljubuški i Joze Dedića pok. Jure iz Ljubuškog

Odobrava se zamjena nekretnina između Općine Ljubuški i Joze Dedića pok. Jure iz Ljubuškog, Humac bb, kako slijedi: Općina Ljubuški kao vlasnik i posjednik nekretnine označene kao:

- k.č.br. 11/16, zvana „Gaj,“ gradilište, površina 8183 m², upisana u zk.ul br. 1500 k.o. Hrašljani, po novoj izmjeri odgovara parceli označenoj kao k.č. br. 11/16 k.o. Hrašljani. Ovu nekretninu daje u zamjenu Jozi Dediću pok. Jure iz Ljubuškog, Humac bb, za nekretnine u njegovu vlasništvu i posjedu označene kao:

- k.č. br. 355/588 zvana „Trnovac“, pašnjak, površine 392 m², upisana u z.k. ul. br. 839 k.o. SP- Humac, po novoj izmjeri odgovara parceli označenoj kao k.č.br. 2200/7 k.o. Humac,

- k.č. br. 355/590 zvana „Trnovac“, pašnjak, površine 461 m², upisana u z.k. ul. br. 839 k.o. SP- Humac, po novoj izmjeri odgovara parceli označenoj kao k.č. br. 2200/9 k.o. Humac,

- k.č. br. 355/591 zvana „Trnovac“, pašnjak, površine 182 m², upisana u z.k. ul. br. 839 k.o. SP- Humac, po novoj izmjeri odgovara parceli označenoj kao k.č. br. 2200/10 k.o. Humac, i

-k.č. br. 355/592 zvana „Trnovac“, pašnjak, površine 298 m², upisana u z.k. ul. br. 839 k.o. SP-Humac, po novoj izmjeri odgovara

parceli označenoj kao k.č. br. 2200/11 k.o. Humac.

Ovlašćuje se načelnik općine Ljubuški da sklopi ugovor o zamjeni predmetnih nekretnina.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1281/18

Ljubuški, 29.5.2018. godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

056

Na temelju članka 363. Zakona o stvarnim pravima ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj: 66/13 i 100/13), članka 2. i 24. Odluke o postupku, načinu i uvjetima raspolaganja nekretninama koje su u vlasništvu općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj: 5/14) i članka 121. Statuta općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj :4/06, 2/08, 4/09 i 4/12), Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII. sjednici održanoj 29.05.2018. godine, d o n o s i

ZAKLJUČAK

o prodaji garaža na k.č. 1339 i k.č. 920/2 u K.O. Ljubuški,

I

Odobrava se prodaja nekretnina-garaža u vlasništvu općine Ljubuški označenih kao:

- k.č. 1339/E-G33 garaža broj: 33 u prizemlju zgrade E-62, površine 15 m², sa suvlasničkim dijelom 15/1760, na zajedničkom dijelu nekretnine označene kao k.č. 1339, upisana u zemljišnoknjižni uložak broj 3035 K.O. Ljubuški,sa dijelom 1/1- početna cijena 8.694,00

(osamtisućašeststotinadevedesetčetiri) KM.

- k.č. 1339/E-G35 garaža broj: 35 u prizemlju zgrade E-62, površine 19 m², sa suvlasničkim dijelom 19/1760, na zajedničkom dijelu nekretnine označene kao k.č. 1339, upisana u zemljišnoknjižni uložak broj 3037 K.O. Ljubuški,sa dijelom 1/1- početna cijena

10.533,00 (desettisućapetstotinatridesetri) KM.

- k.č. 920/2 E-G11 garaža broj: 11 u prizemlju zgrade E-75, površine 15 m², sa suvlasničkim dijelom 15/637, na zajedničkom dijelu nekretnine označene kao k.č. 920/2, upisana u zemljišnoknjižni uložak broj 3073 K.O. Ljubuški. sa dijelom 1/1-početna cijena 9.201,00 (devettisućadvijestotinejedna) KM.

II

Procijenjena tržišna vrijednost nekretnina iz točke I ovog zaključka temelji se na Elaboratu procjene vrijednosti broj: 01-05/18, 02-05/18 i 03-05/18, stalnog sudskog vještaka arhitektonske struke Harisa Mahića iz Ljubuškog.

III

Općinski načelnik raspisuje javni natječaj o prodaji nekretnina. Javni natječaj će se objaviti u Večernjem listu i na oglasnoj ploči općine Ljubuški i to najkasnije 15 dana prije dana određenog za dan licitacije.

IV

Postupak prodaje nekretnina iz točke I. ovog Zaključka izvršit će se usmenim javnim nadmetanjem- licitacijom. Licitaciju će provesti Povjerenstvo za provođenje licitacije sukladno odredbama Pravilnika o postupku javnog natječaja za raspolaganje nekretninama u vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine, županija, općina i gradova i Odluke o postupku, načinima i uvjetima raspolaganja nekretninama u vlasništvu općine Ljubuški.

V

Ovlašćuje se Općinski načelnik da u ime Općine Ljubuški potpiše notarski obrađen ugovor o prodaji nekretnine sa sudionikom javnog natječaja čija je ponuda utvrđena kao najpovoljnija.

Na nacrt ugovora o prodaji nekretnine mišljenje daje Općinsko pravobraniteljstvo Ljubuški.

VI

Ovaj Zaključak stupa na snagu danom objave u Službenom glasniku općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1276/18

Ljubuški, 29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK

Tihomir Kvesić, v.r.

057

Na temelju članka 6. Pravilnika o postupku, uvjetima i načinu davanja u zakup poslovnih zgrada i prostorija, garaža i stambenih prostorija kojima raspolaže Općina Ljubuški („Službeni glasnik Općine Ljubuški“ broj: 3/17 i 1/18) i članka 121. stavak (3) Statuta Općine Ljubuški ("Službeni glasnik Općine Ljubuški", broj: 4/06, 2/08, 4/09 i 4/12) Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII.sjednici održanoj 29.05.2018. godine, d o n o s i

ZAKLJUČAK

o dodjeli na korištenje poslovne zgrade na k.č. 2267/1 u K.o.Humac

I

Odobrava se Javnom poduzeću „Parkovi“ d.o.o. Ljubuški dodjela na korištenje bez naknade poslovne zgrade u bruto površini od 594,50 m², u vlasništvu Općine Ljubuški koja se nalazi na adresi Rimska ulica, na zemljištu označenom kao k.č. broj: 2267/1 u K.O. Humac.

II

Korištenje se odobrava na vremenski period od 20 godina.

III

Ovlašćuje se Općinski načelnik da u ime Općine Ljubuški, a uz prethodno pribavljeno mišljenje Općinskog pravobraniteljstva Ljubuški, zaključi ugovor o korištenju poslovne zgrade s Javnim poduzećem „Parkovi“ d.o.o. Ljubuški kojim će se regulirati prava i obveze ugovornih strana.

IV

Ovaj Zaključak stupa na snagu danom objave u Službenom glasniku Općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj:01-02-1277/18

Ljubuški, 29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

058

Na temelju članka 121. Statuta Općine Ljubuški ("Službeni glasnik Općine Ljubuški", broj: 4/06, 2/08, 4/09 i 4/12), i članka 110. Poslovnika Općinskog vijeća Ljubuški („Službeni glasnik Općine Ljubuški“, broj: 4/08), Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII.sjednici održanoj 29.05.2018. godine, d o n o s i

ZAKLJUČAK

o davanju ovlasti za zaključenje Ugovora o prijenosu osnivačkih udjela i istupanju člana društva Radio televizija Herceg-Bosna d.o.o. Mostar

I

Daje se ovlast Općinskom načelniku da u ime Općine Ljubuški zaključi u formi notarski obrađene isprave Ugovor o prijenosu osnivačkih udjela i istupanja člana društva Radio televizije Herceg-Bosna d.o.o. Mostar.

II

Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u Službenom glasniku Općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1282/18

Ljubuški, 29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

059

Na temelju članka 121. Statuta Općine Ljubuški ("Službeni glasnik Općine

Ljubuški", broj: 4/06, 2/08, 4/09 i 4/12), Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII.sjednici održanoj 29.05.2018. godine, d o n o s i

ZAKLJUČAK

o preuzimanju autorskog djela između Općine Ljubuški i akad. kipara Stjepana Skoke iz Graba – Ljubuški

Daje se suglasnost Općinskom načelniku Ljubuški da u ime Općine Ljubuški može zaključiti Ugovor o preuzimanju Autorskog djela kako je sadržano u prijedlogu Ugovora o preuzimanju autorskog djela između Općine Ljubuški i akad. kipara Stjepana Skoke iz Graba – Ljubuški.

II

Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u Službenom glasniku Općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01- 02-1283/18

Ljubuški,29.05.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

060

Na temelju članka 121. stavak 3. Statuta općine Ljubuški ("Službeni glasnik općine Ljubuški", broj 4/06, 2/08, 4/09 i 4/12), Općinsko vijeće Ljubuški na XVIII. sjednici održanoj 29.5.2018.godine d o n o s i

Z A K L J U Č A K

o usvajanju Izvješća o radu za 2017.godinu i Program rada za 2018. godinu Općinskog pravobraniteljstva Ljubuški

I.

Usvaja se Izvješće o radu za 2017.godinu i Program rada za 2018. godinu Općinskog pravobraniteljstva Ljubuški.

II.

Ovaj Zaključak objaviti u Službenom
glasniku općine Ljubuški.

OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI

Broj: 01-02-1271/18

Ljubuški, 29.5.2018.godine

PREDSJEDNIK,
Tihomir Kvesić, v.r.

SADRŽAJ**OPĆINSKO VIJEĆE LJUBUŠKI**

049	ODLUKA o postavljanju privremenih objekata na kupalištima rijeke Tihaljina-Mlade -Trebižat i ostalim vodotocima na području općine Ljubuški	95
050	PLAN objekata privremenog karaktera u zoni kupališta rijeke Trebižat Općine Ljubuški	98
051	ODLUKA organizaciji i načinu obavljanja komunalnih i turističkih djelatnosti na području uz vodotok rijeka Tihaljina-Mlade-Trebižat i ostale vodotoke na području općine Ljubuški	112
052	ODLUKA o izmjenama i dopunama Odluke o načinu i uvjetima davanja javnih površina na privremeno korištenje	115
053	ODLUKA o određivanju građevnog zemljišta u državnom vlasništvu	117
054	ODLUKA o usvajanju Strategije poljoprivrednog i ruralnog razvoja općine Ljubuški za razdoblje 2018-2022.godine	118
055	ZAKLJUČAK o zamjeni nekretnina između Općine Ljubuški i Joze Dedića pok. Jure iz Ljubuškog	194
056	ZAKLJUČAK o prodaji garaža na k.č. 1339 i k.č. 920/2 u K.O. Ljubuški,	194
057	ZAKLJUČAK o dodjeli na korištenje poslovne zgrade na k.č. 2267/1 u K.o.Humac	195
058	ZAKLJUČAK o davanju ovlasti za zaključenje Ugovora o prijenosu osnivačkih udjela i istupanju člana društva Radio televizija Herceg-Bosna d.o.o. Mostar	196
059	ZAKLJUČAK o preuzimanju autorskog djela između Općine Ljubuški i akad. kipara Stjepana Skoke iz Graba – Ljubuški	196
060	ZAKLJUČAK o usvajanju Izvješća o radu za 2017.godinu i Program rada za 2018. godinu Općinskog pravobraniteljstva Ljubuški	196

**IZDAJE OPĆINSKO VIJEĆE
LJUBUŠKI****Stručna služba Općinskog vijeća****Trg dr. Franje Tuđmana 1****UREDILA Vjerica Vukojević****PRETPLATA na telefon 835-503****fax 833 - 810**